

לקראת זהות ישראלית

מסע חינוכי להרחבת חיים בשותפות ולצמצום גזענות

מרכז פיתוח
תהליכים חינוכיים
מכון הדיאורה
 כל ישראל תברס
 מוסד חינוכי ותרבותי
 מטווח תל אביב-יפו
 קמרון 15, תל אביב-יפו
 07-7080055

לקראת זהות ישראלית

מסע חינוכי להרחבת חיים בשותפות ולצמצום גזענות

מרכז פיתוח תהליכים חינוכיים
כל ישראל חברים
מזרח אשדוד - מורשה - מארג

התכנית לקראת זהות ישראלית היא פרי יוזמתם של מנחי מורשה, בניהולו של גיא גרדי, אשר ראו חשיבות לעסוק במסגרת פעילותם בבתי ספר בזהות יהודית כמקדמת חיים בשותפות ומונעת גזענות. התכנית החלה דרכה לראשונה בגימנסיה דרכא בקרית מלאכי תחת הנחייתה של שושי פרץ ובעידודה של מנהלת בית הספר מיכל חזן. התכנית פועלת היום בכמה בתי ספר תחת ליווי של מנחי מורשה - כל ישראל חברים.

מהדורה ראשונה, 2017, תשע"ז.

פיתוח וכתובה: אורנה תנעמי גרמי, חיה נאמן ושושי פרץ

ייעוץ: אלי ברקת, חיה פז כהן

עריכת לשון: יעל הינדן פרנסס

עיצוב גרפי: נעה כהן שלמון

קריאה מקצועית: אדר כהן

כל ישראל חברים מודה לקרן אביחי וקרן אדליס על תמיכתם בפעילות

© כל הזכויות שמורות ליוצרים, לאקו"ם ולהוצאות הספרים.

הזכויות לצילומים בשער החוברות שמורות ללשכת העיתונות הממשלתית ולצלמים: משה מילנר, עמוס בן גרשום, זולטן קלוגר וקובי גדעון.

© כל הזכויות שמורות למפת"ח - פיתוח תהליכים חינוכיים כל ישראל חברים, רחוב יפו 99, בניין כלל, קומה 10, ירושלים.

תוכן העניינים

5	מבוא
8	מבנה התכנית
10	שער ראשון - שיעורי בית מדרש
12	מפגש ראשון - מקום משלך
22	מפגש שני - לפתוח את העניים ואת הלב
32	מפגש שלישי - בן אדם כמוך
42	מפגש רביעי - בלי לתייג
50	מפגש חמישי - להכיר מקרוב
60	מפגש שישי - לוותר על השנאה
70	מפגש שביעי - חיים בדרך ארץ
78	מפגש שמיני - לרפא גזענות בצדק/ה
88	מפגש תשיעי - יותר יהודי פחות גזען
98	שער שני - מסע בעקבות זהויות
99	הכנות לקראת המסע
101	יום ראשון - שייכות וקבלת האחר
112	יום שני - להפחית תיוג ושנאת אחר
127	יום שלישי - חיים משותפים
139	שער שלישי - מפגש סיום בבית הספר
140	הכנת המפגש
141	לימוד - מקבלים זהות ישראלית
146	רשימת מקורות וזכויות יוצרים

לקראת זהות ישראלית

מסע חינוכי להרחבת חיים בשותפות ולצמצום גזענות

מבוא

טקס הענקת תעודת זהות לתלמידי כיתות י' הוא טקס מעבר לאומי, המציין קבלת אזרחות ישראלית ומקנה כרטיס כניסה להשתתפות בחיים האזרחיים של מדינת ישראל, על חובותיה וזכויותיה. מבחינה חוקית, קבלת תעודה הזוהת היא אוטומטית, אך מבחינה מהותית, תעודת זהות מסמלת את קבלת הערכים האזרחיים של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. לצערנו, אנו עדים להתגברות גילויי גזענות, אלימות וחוסר סובלנות בקרב בני נוער, דבר הסותר את ערכי המדינה. תופעות אלו קשורות באופן ישיר להיכרות סטראוטיפית עם האחר והיעדר לגיטימציה לשונות.

גזענות מתחילה מתוך תפיסה של קבוצות כנחותות בשל מהותן הביולוגית והבלתי משתנה. ההגדרה מתרחבת עם ההבחנה בין קבוצות על רקע מגדר, ארץ מוצא, מקום מגורים, או אפילו שם משפחה. הבחנה זו נותנת לגיטימציה להעדפה ועליונות של בני קבוצה אחת על האחרת, על פי הבדלים אלו בלבד. גזענות גוררת התייחסות שלילית, כגון אפליה ושנאה כלפי בני אדם לאור השתייכותם הקבוצתית ובסתירה מוחלטת לזכויות אדם שהן חלק מערכי הדמוקרטיה והיהדות גם יחד.

התכנית "לקראת זהות ישראלית" היא הזדמנות בעבור בתי הספר לצאת למסע חינוכי להיכרות עם השונות בחברה הישראלית, להתמודד עם גילויי הגזענות, האלימות וחוסר הסובלנות ולהניע תהליך חינוכי של בירור זהות ושיוכות, תוך קבלת השונה כחלק מהחברה הישראלית. התכנית היא פלטפורמה ערכית וארגונית לגיבוש מסע חינוכי המותאם לצורכי בית הספר, תוך קבלת הנחייה צמודה מצוות מקצועי.

מטרות התכנית

- יצירת תהליך של בירור זהות שיוביל לחיזוק תחושת שייכות וחיבור למקום, בדגש על יהדות-חברתית ואזרחות פעילה.
- שיפור מיומנויות בתקשורת דיאלוגית, חיזוק יכולת הלמידה הקבוצתית ומעורבות בקהילת בית הספר תוך פיתוח ראייה חברתית רחבה, רגישה, מורכבת ומכילה בחברה רבת גוונים.
- הובלת תהליך השינוי בתוך בית הספר על ידי מנהל/ת וצוות הנהגה בית ספרי, תוך פיתוח גישה אינטגרטיבית לתכנון הפעילות הפדגוגית של בית ספר.

שערי התכנית

התכנית בנויה משלושה שערים אשר כל אחד מהווה מרכיב משמעותי בתהליך הכולל שמציעה התכנית.

שער ראשון - שיעורי בית מדרש

החלק הראשון בתכנית מורכב מתשעה שיעורי בית מדרש אשר עוסקים בזהות אישית ובצורך בשייכות כמובילים למיגור גזענות. הלימוד מתחיל מתוך העמדה והמיקום של הפרט, דרך המרחב הציבורי והמשמעויות של גזענות בתוכו. הלימוד נוגע בכמה נושאים משמעותיים להבנת סוגיית הגזענות והטיפול בה: השייכות האישית והקהילתית, תיוג וסטיגמות, שנאת חנם, קבלת האחר ולמידה ממנו, חיים משותפים, צדק וצדקה, יהדות כפתרון לגזענות.

כל מפגש נפתח בשאלה מרכזית שאותה נרצה לברר במהלך השיעור, תוך בחינת תשובות שונות אפשריות. השאלה היא חלק מהמבנה הכולל של התכנית שבו כל שיעור מהווה תשתית לשיעור הבא וכל השיעורים יחד מקדמים את התפיסה שבירור זהות וחיבור ליהדות מובילים להפחתת גזענות.

השיעור בנוי משלושה חלקים: פתיח, לימוד ואסיף שאורכים שעה וחצי.

בפתיח נעלה את הנושא ונפתח אותו לחשיבה ולשיח, בלימוד נכיר עמדות שונות בנושא דרך מדרשים, חכמי ישראל ומקורות מודרניים, ובאסיף נסכם את הלימוד ונציע דרכי פעולה ודרכי התבוננות חדשות.

שער שני - מסע בעקבות זהויות

המסע הוא המשך תהליך הלימוד שנעשה בכיתות והוא מתקיים מחוץ לכותלי בית הספר. הלמידה מתורגמת למציאות חייהם של התלמידים ומוכיחה שאת הלימוד ניתן ליישם. ייחודו של המסע הוא בירור שאלות התכנית דרך האינטנסיביות של החוויה והמפגש הבלתי אמצעי עם האחר בסביבתו הטבעית. המסע מאפשר לתלמידים לראות את עצמם בתור "אחרים", להכיר אנשים שונים מהם בחברה הישראלית וליצור עמם תקשורת ודיאלוג, להכיר מודלים שונים של חיים משותפים במדינת ישראל ולזהות את האתגרים והרווחים של חיים כאלו בעבורם, תוך בירור של מימוש צורות חיים משותפות במקום מגוריהם.

המסע כולל מפגשי הכנה שבהם נתאר את המניע והרציונל ליציאה למסע, נחלק את התלמידים לצוותי עבודה ונבקש להפוך את התלמידים לשותפים בבניית המסע דרך בחירת האזור בארץ שבו יתמקד המסע הבית ספרי ודרך הדמויות שאתן ייפגשו. המסע מופק ומונחה על ידי צוות בית הספר במעגלים ובמפגשים השונים, תוך ליווי צוות מקצועי של "כל ישראל חברים".

שער שלישי - מפגש סיכום בבית הספר

מפגש זה מסכם באופן רשמי את התכנית כולה בהיבט האישי, הבית ספרי והקהילתי וכולל את טקס חלוקת תעודות הזהות הרשמי (ניתן גם לערוך טקס במסגרת המסע). מטרתו של המפגש היא לאסוף את פירות הלמידה ולתת להם ביטוי במרחב המקומי של התלמידים.

מומלץ שהמפגש יתקיים בשיתוף ההורים לטובת שותפות ביישום תובנות הלמידה, המשך תהליך העיבוד והשיח וחיבור לזהות ולמסורת המשפחתית של כל תלמיד.

עקרונות פדגוגיים

למידה בית מדרשית

החוברת מביאה מקורות מגוונים מארון הספרים היהודי אשר מאפשרים לתלמידים להתחבר למסורות מבית ולעסוק בבירור זהותם האישית על מרכיביה השונים. הלימוד מורכב ממדרש, חכם והוגה או יוצר, יחד כולם מעבירים ערכים ותפיסת עולם דרך סיפור, מייצגים מסורת ודרך חיים ומציעים ביקורת ופרשנות חברתית אשר מובילים ומאפשרים דיון מעמיק ושיח הדדי בין התלמידים. כמו כן, מגוון נקודות המבט נותן ביטוי לקולות וזהויות שונות ומהווה כלי משמעותי להתמודדות עם גזענות וחשיפה למורכבות.

רלוונטיות למציאות האזרחית

המקורות, השאלות והתרגילים שבחוברת מעודדים ניהול דיון שמטרתו בירור וגיבוש עמדות כלפי סוגיות שעל סדר היום הציבורי. מרכיבי השיעור מייצרים התבוננות, ניתוח, העמקה במקור ודרך כך, היכרות עם הדעות השונות של התלמידים, בירור תפיסות בנוגע למשמעות אזרחותם ויחסם למציאות הישראלית.

מתלמוד למעשה

התכנית מתרגמת את הלמידה למעשה על ידי שינוי תפיסה וחשיבה על פעולות שבכוחם של התלמידים לבצע במציאות. בנוסף, התכנית מציעה למידה התנסותית לאורך השיעורים ושיאה הוא במסע. למידה התנסותית היא למידה פעילה המתבססת על התנסות בחוויה ובלמידה חינוכית הנובעת ממנה.

החוברת מנוסחת בלשון זכר, אך מכוונת לשני המינים.

מבנה התכנית

החוברת בנויה משלושת החלקים שפירטנו, אשר יחד יוצרים מהלך שלם. **חלק ראשון**, מפגשים כיתתיים שכוללים תשעה שיעורים - שני שיעורים כל אחד. **חלק שני**, מסע הכולל הכנה לקראתו ושלושה ימי לימוד ומפגש **וחלק אחרון**, מפגש מסכם לתכנית. נפרט להלן את הרצף התהליכי של החלקים השונים בתכנית.

סדר השיעורים ותוכנם

שיעור ראשון: מחזק את ההבנה שכל אחד רוצה להיות שייך ומאפשר לראות זאת. נצא מנקודת ההנחה שאם אדם חש פחות שייך, ייתכן שינהגו בגזענות כלפיו או שהוא ינהג בגזענות כלפי אחרים.

שיעור שני: מדגיש כי יש אנשים אחרים שונים מאתנו וכי עלינו לפקוח את העיניים למרות השוני ולהכיר אותם מתוך הבנה שרק כך אפשר להיות זה לצד זה בכבוד ואף ללמוד זה מזה.

שיעור שלישי: מתבסס על ההנחה שכולנו שונים עם תשתית משותפת: כולנו נבראו בצלם, ולכן לכולנו מגיע כבוד ואף אחד אינו נעלה או מועדף יותר מהאחר.

שיעור רביעי: נטען כי הנטייה שלנו היא למתג ולשנוא קבוצות שהן לא קבוצת השייכות שלנו, ולכן נציע לשים לב לקבוצות אחרות ולהכיר באיכויותיהן, ובכך להפחית את השנאה.

שיעור חמישי: מניח שאם הבנו שאנחנו מדביקים תוויות שלא בצדק, ייפתח הרצון שלנו ואתו האפשרות להתקרב לאחר, להכיר אותו וללמוד ממנו.

שיעור שישי: מציע ללומדים להתקרב אל האחר ואל אורחותיו, ובכך לוותר על השנאה ולהפחית את התיוג והסטיגמה.

שיעור שביעי: מזמין את התלמידים להבחין שבכוחם של מאפיינים משותפים ודמיון לאפשר לנו לראות טוב באחר ולהרחיב את יכולתנו להיות יחד למרות השוני.

שיעור שמיני: פותח פתח להתבוננות בצדקה וצדק כדרכים להתקרב אל האחר, ובמקביל, מציע דרכים לפיהן ניתן וראוי להיות חיים משותפים, דרך צדקה וצדק.

שיעור תשיעי: מסכם את מהלך השיעורים בחיבור לזהות יהודית ולשייכות של כל אחד לעם היהודי והחובה המוטלת עליו מעצם היותו יהודי להיות פחות גזען.

המסע

בשלושת ימי המסע הלימוד ממשיך ומרחיב את הלימוד הכיתתי.

היום הראשון מרחיב את ההבנה שישנו צורך בשייכות ומדגיש את חשיבותה של שייכות לבירור זהות אישית. מהלך היום יציע להרחיב את מעגלי השייכות דרך קבלת האחר.

היום השני מדגיש את כוחו של מפגש במניעת תיוג ועידוד הקרבה אל האחר. מהלך היום מאפשר לראות את איכויותיו של האחר וללמוד ממנו.

היום השלישי נוגע דרך המפגש במחויבות היהודית למנוע גזענות דרך צדק וצדקה. מהלך היום יאפשר נתינת צדקה ועשיית צדק מתוך חיבור לזהות יהודית.

המפגש המסכם

המפגש המסכם מאפשר בראש ובראשונה סיכום והתבוננות על תהליך הלמידה לאורך השיעורים ובמסע. בנוסף, הוא מציע לקהילת בית הספר: תלמידים, הורים וצוות מקצועי, להמשיך את הלמידה דרך עשייה במרחב הבית ספרי, הקהילתי והיישובי, כך שהתובנות מהתכנית יוכלו להתקיים ולהתממש גם בסיומה.

שער ראשון - שיעורי בית מדרש

מבוא

השיעורים מובאים בחוברת בסדר קבוע. בהקדמה של כל שיעור מוצגים: פירוט המטרה והרציונל של השיעור, השאלה המרכזית, מהלך השיעור, זמנים ועזרים נדרשים.

מטרה ורציונל

השיעור פותח למטרה שאותה נרצה להשיג ומפרט את הבעיה החברתית ואת הפתרונות שהשיעור מציע לה. הרציונל מסביר את החיבור לנושא הגזענות ומאפשר חיבור למהלך התכנית כולה.

שאלה מרכזית

מציבה סוגיה חברתית ערכית שהתלמידים צריכים לחקור דרך הפתיח, הלימוד והאסיף ויש לה תשובות שונות. השאלה מהווה ציר מרכזי בשיעור כולו והיא מזמינה את התלמידים להתעמק בה ולבחון באמצעותה השקפות עולם וערכי יסוד אישיים וחברתיים. השאלה מונחת בדף הלימוד לתלמיד על מנת לאפשר לתלמידים לשוב ולבחון אותה לאור שאלות המשנה המופיעות ליד כל מקור.

עזרים

להעברת השיעור מובאים בסוף כל שיעור, לפי סדרם בשיעור ויחד איתם, עזרים שדורשים הכנה מצד המנחה. לכל שיעור מצורף דף הלימוד ונספחים במידת הצורך. בדף הלימוד ניתן למצוא את השאלות ללימוד בחברותא.

מהלך השיעור בכיתה

השיעורים ערוכים ללמידה בית מדרשית. מרכז השיעור הוא עיון של הלומדים במקורות שונים ושיח פתוח ביניהם. תפקידו של המנחה הוא לעורר את התלמידים לנושא ולעודד חשיבה, התבוננות והבעת דעה, לכן מומלץ לקיים את השיעורים במעגל ובקבוצות קטנות במידת האפשר.

לשיעורים מבנה קבוע בן שלושה חלקים:

פתיח: בנוי מתרגילים ומשאלות שמאפשרים לתלמידים להביע עמדות ולהכיר בתפיסות שלהם לגבי גזענות בכלל ולגבי נושא השיעור בפרט.

לימוד: בנוי משלושה קטעי לימוד קצרים: מקור מדרשי, מקור מפי חכם מחכמי ישראל ומקור מודרני. המקורות מתכתבים זה עם זה ומעמיקים את נקודת הראות והחשיבה על נושא השיעור. בכל שיעור מחולק הלימוד לשניים: חברותא ומליאה, כך שניתן לפצל את השיעור לשני שיעורים עם הפסקה ביניהם.

הלימוד הבית מדרשי מתחלק לשתי צורות לימוד:

לימוד במליאה שבו מבקשים מאחד התלמידים להתחיל ולקרוא את המקור. עוצרים את הקריאה, שואלים את השאלה המתייחסת לקטע ומשוחחים עם התלמידים. למנחה ישנן שאלות הרחבה אופציונליות.

לימוד בחברותא שבו מחלקים את התלמידים לחברותות, זוגות או שלשות, כל חברותא מקבלת דף לימוד, קוראת ומבררת לעצמה את השאלות המופיעות במקור. בדף הלימוד מופיעות לתלמידים שאלות ביניים נוספות על מנת להרחיב את הלימוד.

אסיף: בנוי לרוב מתרגילים ושאלות שמעודדים חשיבה מחוץ לקופסא, מניעים לפעולה נגד גזענות ובעד קבלת האחר ומעבדים את השיעור כולו.

הסברים למנחה מוצעים לכל אורך החוברת על כל אחד מהחלקים של השיעור. דרך ההסברים ניתן להבין את מהלך השיעור והחיבור בין כל חלקיו לרציונל של השיעור בתוך התכנית כולה. כמו כן, ישנן המלצות, דוגמאות והסברים על המקורות ועל התרגילים השונים.

מקצת שבחו: לכל חכם תמצית קורות חיים ולהרחבה ניתן לפנות לאתר "החכם היומי" של כל ישראל חברים בכתובת האינטרנט <http://www.hyomi.org.il>

מקום משלך

מפגש ראשון

מטרה

התלמידים יזהו את הצורך של כל אדם בתחושת שייכות, מתוך הצורך האישי שלהם.

רציונל

כל אדם רוצה להרגיש שייך למקום שבו הוא גר, תחושת השייכות נרקמת מחיבורים רגשיים ורציונליים בין האדם לבין מקום מגוריו. המרכיבים היוצרים את תחושת השייכות משתנים מאדם לאדם וממקום למקום. הכרה בחשיבות תחושת השייכות למקום המגורים מאפשרת את היכולת לזהות צורך זה גם אצל אנשים אחרים.

שאלה מרכזית: מדוע חשוב להרגיש שייך?

מבנה

א. פתיח: לאהוב את הבית

תרגיל: לכל אחד בית והוא אוהב אותו

שיחה: אני אוהב את הבית שלי

ב. לימוד: להרגיש לא שייך

לימוד במליאה: ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו

לימוד בחברותא: כל אחד רוצה להרגיש שייך

ג. אסיף: מי לא מרגיש שייך?

סרט: סיפורה של מירב בטיטו

תרגיל: מי לא מרגיש בבית?

עזרים

כרטיסי דמויות, דף התייחסות לכרטיסי הדמויות, דף לימוד, פתקים. סרטון סיפורה של מירב בטיטו, אמצעים להקרנת הסרט.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיח: לאהוב את הבית

תרגיל: לכל אחד בית והוא אוהב אותו

מחלקים לשישה תלמידים בכיתה את כרטיסי הדמויות, ולשאר התלמידים דף התייחסות לשאלה. תלמיד שקיבל כרטיס מקריא אותו בגוף ראשון, שאר התלמידים עונים על השאלה.

אני עופר מקיבוץ שפיים. הסבים והסבתות שלי הגיעו מפולין ומרוסיה. הקיבוץ שוכן לחוף הים בין נתניה להרצליה וקיים כבר משנת 1927, כמעט 100 שנים. אני מרגיש בר מזל שאני גר כאן. בזמן האחרון מגיעים לכאן כל מיני אנשים שבונים בתים מפוארים לחוף הים ונפתחים כאן מרכזים מסחריים ענקיים שפועלים שבעה ימים בשבוע.

אני עדי מקרית שמונה. הסבא והסבתא שלי הגיעו לארץ מעיראק וחיו כאן במעברה. למרות הפחד מהטילים והקטיושות שיש פה, אני מתה על המקום הזה, על החברים הטובים ועל האנשים המדהימים שיש בכל מקום, ברחוב, בקניון ובשוק. בשנים האחרונות נבנות כאן שכונות חדשות שנצמדות יותר ויותר לקיבוצים שמסביב.

אני אולג מאשדוד. אימא שלי עלתה לארץ מליטא, כולם אומרים רוסיה, אבל זה לא בדיוק. אבא שלי עובד בנמל. אני נולדתי כאן, אבל יודע רוסית מצוין. אני מת על החברים שלי מבית הספר, יש פה מכל הסוגים, מרוקאים, אתיופים, רומנים תוניסאים. ברור שהכי כיף פה זה הים. חורף, קיץ, אני לא מפסיד גלישה אף יום.

אני ליטל ממושב שחר. מושב קטן קרוב לקריית גת. "ענבי תל"י?" זה שלנו. תמיד אומרים שמושביניקים הם זן מיוחד, צודקים. את המושב הקימו הסבים והסבתות שלנו שהגיעו ממרוקו ומהודו, אחלה שילוב. לפני כמה שנים הגיעו לגור בסביבה אנשים שגרו פעם בגוש קטיף. לגור במושב זה כיף, אוויר טוב, שקט ואם צריך משהו קופצים לקריית גת.

אני ענת מכפר סבא. אני לומדת בבית ספר בעיר במגמת אמנות ותאטרון ופעילה בתנועת הצופים. יש לי הרבה חברים וחברות בסגנון שלי, אנחנו יוצאים המון לבלות ומשתתפים בכל הפעילויות של התנועה ואני מקווה שבקרוב אכנס להדרכה. המשפחה המורחבת שלי גרה ממש קרוב, הכי רחוק זה תל אביב.

אני עלי מרהט. לסבא שלי היה עדר הכבשים הגדול ביותר באזור. כשאבא של היה קטן, סבא שלי עבר לגור ברהט. הרבה מהחברים שלי גרים פה ויש להם עדר שמישהו מהמשפחה שלהם דואג לו. אני לומד בבית ספר במגמה ביולוגית, יש לי הרבה חברים. לעתים קרובות אנחנו הולכים לעזור עם העדרים שבשטח.

< למה לאפי בעיתק הנציר/הנצרה אוהבים את המקום שבו הם גרים? >

על התרגיל: התרגיל חושף בפני התלמידים קשרים שונים של בני אדם למקום מגוריהם כמו משפחה, חברים, נוף, אקלים, תרבות. זיהוי הקשר הקיים בין האדם למקום מגוריו מאפשר את התבונה שאין קשר אחד מחייב בין אדם למקום מגורים, ומשחרר את התלמיד מהנחות חברתיות רווחות שישנם כללים מעמדתיים, חברתיים תרבותיים ההופכים מקום מגורים לראוי, אוהב ומחבר. ניתן לכתוב על הלוח את הגורמים שמחברים את התלמידים למקום מגוריהם ומייצרים שייכות.

שיחה: אני אוהב את הבית שלי

סבב:

< מה אני אוהב במקום המגורים שלי?

שאלות נוספות:

< מה קושר בין אצל אביתו?

< למה חשובה שכן אצל יהיה קשור אביתו?

< איצו תחושה הייתה נוצרת אצלכם אילו היו אומרים לכם שהבית שלכם אינו ראוי או אינו שווה?

על השיחה: השיחה בעקבות התרגיל מקרבת את התלמיד מהתבוננות בנערים/ות אחרים למעגל האישי. במהלך השיחה התלמידים מבררים את החשיבות של החיבור בין אדם לביתו דרך העיניים האישיות שלהם.

ב. לימוד: להרגיש לא שייך

לימוד במליאה: ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו

רבי שמעון בן לקיש היה יושב ברחבה אחת של טבריה ועסק בתורה.

< איצו עיר זאת טבריה לפי צאתכם?

יצאו משם שתי נשים, אמרה אחת לחברתה: "ברוך שהוציאנו מן האוויר הגרוע הזה".

< איך נשים אלה חושבות כן על טבריה, אריות שהיא עיר גולה לאנשים חלמים ואלוהי תורה יושבים בה?

צעק להן: מהיכן אתן?

אמרו לו: מ"מזגה",

אמר: אנא חכם מן מזגא ואין בה אלא שתי עמודים.

< מה קושר את שתי הנשים למקום שבו הן מתגוררות?

אמר: ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו.

< מהו חן מקום בעיניכם?

תרגום לבראשית רבה (וילנא) פרשה לד

על הלימוד במליאה: הסיפור התלמודי ממשיך את התרגיל בפתיח, ומספר על שתי נשים שאינן מתחברות לעיר הגדולה והשוקקת, אלא מחוברות למקום הקטן שממנו הגיעו. רבי שמעון בן לקיש מסביר את החיבור של נשים אלה בעזרת הביטוי 'ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו'. ביטוי זה נתון לפרשנויות שונות ולכן מאפשר לתלמידים לחשוף ולשתף בדרכים השונות שמקום הופך לבעל חן בעיניהם. ניתן להבהיר שבימי התנאים הייתה העיר טבריה אחת הערים המרכזיות. בתי המדרש שלה היו מלאים בתלמידי חכמים מהגדולים של עם ישראל באותה תקופה, המרכזים המסחריים האלה היו שוקקים אדם ואנשים מכל הסביבה הגיעו לסחור וללמוד.

לימוד בחברותא: כל אחד רוצה להרגיש שייך

אישה מבוגרת עמדה לידי, צעיף צמר על ראשה וסיגריה דלוקה בידה, היא הביטה בי בעיון דקותיים ושאלה אותי אם אני באמת מי שאני ואמרת לי שכן. היא אמרה: "אני לא מאמינה. בטבריה על הבוקר. בגשם. זה רגע שאני לא אשכח כל החיים". אמרתי לה שגם אני לא.

*< אלה האישה כל כך מופתעת שהיא רואה אצמ לפורסם בעיר שלה?
(אהוד בנאי שכתב את הקטע הוא בין האלמנטים הייחודיים יותר בארץ)*

הגשם ירד ואנחנו עמדנו תחת הסככה ושוחחנו קצת. שמה ברכה, היא כבר עברה כמה דברים בחיים, אפשר לראות, פנים עם אופי, חרושי קמטים, תקיפים ועדינים. היא שאלה אותי אם אני לבד כאן בעיר, אמרתי לה שכן. היא חייכה והתעניינה אם הכול בסדר או שהתחרפנתי קצת, ואמרתי לה שהכול בסדר. "כן, אבל למה טבריה?" היא רצתה לדעת.

< מה זורם אצמ להעריך את העיר בה הוא חי?

יכולתי לספר לה על המסעות שלי בחופשות התיכון עם החברים שלי, על פול האנגלי, על הגג של המסגד, על האיקליפטוסים, על השיר שכתבתי פעם "טבריה על מזה - אפשר לראות לנצח...", אבל אמרתי רק: "אני אוהב לבקר בטבריה". היא אמרה שהיא שמחה לשמוע, כי לפעמים נדמה לה שהיא חיה בקצה העולם, באיזה מקום דפוק שלא מעניין אף אחד, ורציתי לספר לה שבגמרא כתוב ששמה טבריה כי הייתה טבורו של עולם, אבל אמרתי: "דווקא אחלה מקום טבריה".

< כיצד מלפיונה על האצמ העובדה שהוא אינו אוהב את המקום שבו הוא חי?

אהוד בנאי, זה המקום, הוצ' כתר, 2012, עמ' 51-52

לרוב חשקו ותאוותו הגדולה לתורה הקדושה תכף ביום השלישי לבואם, עוד לא נחו מטורח הדרך, קם וילך לחפש ולדעת את מקום לומדי התורה ...

< כיצד מרגיש נער שמתפלל למקום אלמוני בו תורה?

וינסה להיכנס שמה, לדבר איתם, להניחו להלוות אליהן, לשבת וללמוד עמהם. אך עוד לא הספיק להוציא אף הגה מפיו.

וישתערו עליו כולם כאיש אחד חברים, ויבזהו בעיניהם, ויכוהו ויחרפוהו בדברים קשים, ויאמרו אליו: מה לך פה, אליהו ילד מערבי?! ומי הביאך עד הלום לבוא לקחת עמנו חלק בשיבתנו ובתורתנו?!

צא לך מפה! - הלא ידעת אם לא שמעת, שהמקום הזה הוא רק לבני רבני העיר ונכבדיה, לא לנערים כמוך! ביחוד השתוממו למראה לבושיו המרוקנים ולשינוי לשונו.

< *לפנך הגיבו כך האנשים בישיבה?*

ויהי כשמוע אליהו את דבריהם החזקים יצא משם בפחי נפש, וכל הדרך הלך ילך ובכה במרירות נפש עד הגיעו לביתו, כי מאנה להנחם נפשו על העלבון הזה אשר העליבו אותו הצעירים האלה, כי לא עלה על לבו שבזאת העיר אשר יאמרו 'כלילת יופי טבריה לתורה', תחת אשר חשב כי יקבלוהו בזרועות אהבה, ונהפוך הוא שהראוהו איבה רבה.

< *כיצד מרגיש אצמך שרובך אהרגיש לייך וכולם צולדים אותך?*

ויספר לאביו כל הקורות אותו, וינחמהו אביו ויאמר לו: אל תדאג, בני, כי ארץ ישראל והתורה הם מג' דברים שהם באים על ידי ייסורין.

< *כיצד אנחנו יכולים להקל על הייסורים?*

חכם יוסף חיים ילוז, תולדות אליהו עמודים 9-10. דפוס המערב, ירושלים, תרצ"ג (1933)

חכם יוסף חיים ילוז מספר על ימיו הראשונים של אביו חכם אליהו ילוז, כעולה חדש בעיר טבריה. חכם יוסף חיים ילוז נולד בשנת תר"מ (1880), בעיר טבריה. את עיקר לימודו ינק מאביו, שעלה ממרוקו בשנת תרל"ד (1874), והתיישב בעיר טבריה. שימש את אביו במסעותיו למרוקו כשד"ר וכראש אבות בתי הדין בטבריה. חכם יוסף חיים ילוז נפטר ביום כ"ג תמוז, ונטמן בטבריה. חכם יוסף חיים ילוז כתב ספרים רבים, חלקם נותרו בכתבי יד.

על הלימוד בחברותא: בשני המקורות הנלמדים בחברותא נחשפים הלומדים לאנשים שאינם מרגישים מחוברים למקום מגוריהם. האישה בסיפורו של אהוד בנאי אינה מעריכה את מקום מגוריה כמקום ראוי לביקור של אנשים מפורסמים, אביו של חכם יוסף חיים אליהו ילוז מגורש בבגד פנים מבית המדרש, ואילו חכם אליהו הרגיש שייך לעיר אך בני המקום דחו אותו. השאלות המנחות בלימוד מזמינות את התלמידים לבחון רגשותיהם של שני אנשים אלה לאור החשיבות של תחושת השייכות שאליה נחשפו בחלק הקודם של השיעור. השאלה האחרונה יוצרת את המעבר לאסיף של השיעור.

ג. אסיף: סיפורה של מירב בטיטו

סרט: מי לא מרגיש בבית?

צופים בסרטון סיפור פוגש סיפור - סיפורה של מירב בטיטו מאתר מט"ח.

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=e8afefd1-a3ae-497f-9e40-643b623d7ab3&lang=HEB>

תרגיל:

כל אחד מקבל פתק ורושם בו שם של נער, נערה או אדם מבית הספר או מהשכונה שלפי דעתו חווה חוויה דומה למה שמתארת מירב בטיטו. כל אחד שומר לעצמו את הפתק.

< כיצד אנו יכולים לזהות מישהו שאווה ניכור?

< לאור ההבנה שבאנו רוצים להרגיש שייכים, מה אנחנו יכולים לעשות כדי למנוע מצבים כאלה בבית הספר או בשכונה שלנו?

על הסרט והתרגיל: הסרט מביא את סיפורה של מירב בטיטו והמפגש הראשון שלה בפנימייה עם תרבות שונה מזו שגדלה עליה. מירב הרגישה צורך להשתנות למרות שלא הייתה דרישה מפורשת כזו. התרגיל בעקבות הצפייה בסרט מעביר את הדיון מהאני לאחר, ומאפשרת לראשונה לתלמידים להבין שיש אחרים שמרגישים חוסר שייכות במקום שבו הם חיים. ההצבעה על אדם ספציפי שחווה חוויה של ניכור במקום מגוריו מאפשרת לכל תלמיד לנסות להיכנס לנעליו של אותו אדם/נער/נערה ולבחון מקרוב את רגשותיו ואולי לחשוב על דרך אחת או יותר כדי להקל על הקושי שלו ולפעול לטובתו.

מדוע חשוב להרגיש שייך?

רבי שמעון בן לקיש היה יושב ברחבה אחת של טבריה ועוסק בתורה. יצאו משם שתי נשים, אמרה אחת לחברתה: "ברוך שהוציאנו מן האוויר הגרוע הזה". צעק להן: מהיכן אתן? אמרו לו: מ"מזגה", אמר: אנה חכם מן מזגא ואין בה אלא שתי עמודים, אמר: ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו.

תרגום לבראשית רבה (וילנא) פרשה לד

<מה קושר את שתי הנשים לרקוים שבו הן מתאזרות?>

אישה מבוגרת עמדה לידי, צעיף צמר על ראשה וסיגריה דלוקה בידה, היא הביטה בי בעיון דקותיים ושאלה אותי אם אני באמת מי שאני ואמרת לי לה שנדמה לי שכן.

היא אמרה: "אני לא מאמינה. בטבריה על הבוקר. בגשם. זה רגע שאני לא אשכח כל החיים". אמרת לי לה שגם אני לא.

הגשם ירד ואנחנו עמדנו תחת הסככה ושוחחנו קצת. שמה ברכה, היא כבר עברה כמה דברים בחיים, אפשר לראות, פנים עם אופי, חרושי קמטים, תקיפים ועדינים. היא שאלה אותי אם אני לבד כאן בעיר, אמרת לי לה שכן. היא חייכה והתעניינה אם הכול בסדר או שהתחרפנתי קצת, ואמרת לי לה שהכול בסדר.

"כן, אבל למה טבריה?" היא רצתה לדעת.

יכולתי לספר לה על המסעות שלי בחופשות התיכון עם החברים שלי, על פול האנגלי, על הגג של המסגד, על האיקליפטוסים, על השיר שכתבתי פעם "טבריה על מזח - אפשר לראות לנצח...", אבל אמרת לי רק: "אני אוהב לבקר בטבריה". היא אמרה שהיא שמחה לשמוע, כי לפעמים נדמה לה שהיא חיה בקצה העולם, באיזה מקום דפוק שלא מעניין אף אחד, ורציתי לספר לה שבגמרא כתוב ששמה טבריה כי הייתה טבורו של עולם, אבל אמרת לי: "דווקא אחלה מקום טבריה".

אהוד בנאי, זה המקום, הוצ' כתר, 2012, עמ' 51-52

<למה האישה כל כך מופתעת לשיא רואה אצב לפורסם העיר שלה?>

<מה זורק אצב להעריק את העיר שבה הוא חי?>

<כיצד משפיעה על האצב העובדה שהוא אינו אוהב את המקום שבו הוא חי?>

< כיצד לרגיש נזר שלחפס
לקום אלמוז בו תורה?

< למוז הגיבו כן האנשים
בישיבה?

< כיצד לרגיש אדם שחזרה
אהרגיש שייך וכאם צודק
אותו?

< כיצד אנחנו יכולים להקל
על היוסורוק?

לרוב חשקו ותאוותו הגדולה לתורה הקדושה תכף ביום השלישי לבואם, עוד לא נחו מטורח הדרך, קם וילך לחפש ולדעת את מקום לומדי התורה...

וינסה להיכנס שמה, לדבר איתם, להניחו להלוות אליהו, לשבת וללמוד עמו. אך עוד לא הספיק להוציא אף הגה מפיו. וישתערו עליו כולם כאיש אחד חברים, ויבזהו בעיניהם, ויכוהו ויחרפוהו בדברים קשים, ויאמרו אליו: מה לך פה אליהו ילד מערבי?!

ומי הביאך עד הלום לבוא לקחת עמנו חלק הזה הוא רק לבני רבני העיר ונכבדיה, לא לנערים כמוך! ביחוד השתוממו למראה לבושיו המרוקנים ולשינוי לשונו.

ויהי כשמוע אליהו את דבריהם החזקים יצא משם בפחי נפש, וכל הדרך הלך ילך ובכה במרירות נפש עד הגיעו לביתו, כי מאנה להנחם נפשו על העלבון הזה אשר העליבו אותו הצעירים האלה, כי לא עלה על ליבו שבזאת העיר אשר יאמרו 'כלילת יופי טבריה לתורה', תחת אשר חשב כי יקבלוהו בזרועות אהבה, ונהפוך הוא שהראוהו איבה רבה.

ויספר לאביו כל הקורות אותו, וינחמהו אביו ויאמר לו: אל תדאג בני, כי ארץ ישראל והתורה הם מג' דברים שהם באים על ידי ייסורין.

חכם יוסף חיים ילזו, תולדות אליהו עמודים 9-10.
דפוס המערב, ירושלים, תרצ"ג (1933)

חכם יוסף חיים ילזו

מספר על ימיו הראשונים של אביו חכם אליהו ילזו, כעולה חדש בעיר טבריה. חכם יוסף חיים ילזו נולד בשנת תר"מ (1880), בעיר טבריה. עיקר לימודו ינק מאביו, שעלה ממרוקו בשנת תרל"ד (1874), והתיישב בעיר טבריה. הוא שימש את אביו במסעותיו למרוקו כשד"ר וכראש אבות בתי הדין בטבריה. חכם יוסף חיים ילזו נפטר ביום כ"ג תמוז, ונטמן בטבריה. חכם יוסף חיים ילזו כתב ספרים רבים, חלקם נותרו בכתבי יד.

כרטיסי הדמויות

אני ענת מכפר סבא.

אני לומדת בבית ספר בעיר במגמת אמנות ותאטרון ופעילה בתנועת הצופים. יש לי הרבה חברים וחברות בסגנון שלי, אנחנו יוצאים המון לבלות ומשתתפים בכל הפעילויות של התנועה. אני מקווה שבקרוב אכנס להדרכה. המשפחה המורחבת שלי גרה ממש קרוב, הכי רחוק זה תל אביב.

אני עופר מקיבוץ שפיים.

הסבים והסבתות שלי הגיעו מפולין ורוסיה, הקיבוץ שוכן לחוף הים בין נתניה להרצליה, וקיים כבר משנת 1927, כמעט 100 שנים. בזמן האחרון מגיעים לכאן כל מיני אנשים שבונים בתים מפוארים לחוף הים ונפתחים כאן מרכזים מסחריים ענקיים שפועלים שבעה ימים בשבוע.

אני ליטל ממושב שחר.

מושב קטן קרוב לקריית גת, ענבי טלי? זה שלנו. תמיד אומרים שמושביניקים הם זן מיוחד, צודקים. את המושב הקימו הסבים והסבתות שלנו שהגיעו ממרוקו ומהודו, אחלה שילוב. לפני כמה שנים הגיעו לגור בסביבה אנשים שגרו פעם בגוש קטיף. לגור במושב זה כף, אוויר טוב, שקט ואם צריך משהו קופצים לקריית גת.

אני עדי מקריית שמונה.

הסבא והסבתא שלי הגיעו לארץ מעיראק וחיו כאן במעברה. למרות הפחד מהטילים והקטיושות שיש פה אני מותה על המקום הזה, על החברים הטובים ועל האנשים המדהימים שיש בכל מקום, ברחוב, בקניון ובשוק. בשנים האחרונות נבנות כאן שכונות חדשות שנצמדות יותר ויותר לקיבוצים שמסביב.

אני עלי מרהט.

לסבא שלי היה עדר הכבשים הגדול ביותר באזור, כשאבא של היה קטן, סבא שלי עבר לגור ברהט. הרבה מהחברים שלי גרים פה ויש להם עדר שמישהו מהמשפחה שלהם דואג לו. אני לומד בבית ספר במגמה ביולוגית, יש לי הרבה חברים, לעיתים קרובות אנחנו הולכים לעזור עם העדרים שבשטח.

אני אולג מאשדוד.

אימא שלי עלתה לארץ מליטא, כולם אומרים רוסיה, אבל זה לא בדיוק. אבא שלי עובד בנמל. אני נולדתי כאן אבל יודע רוסית מצוין, אני מת על החברים שלי מבית הספר יש פה מכל הסוגים, מרוקאים, אתיופים, רומנים תוניסאים. ברור שהכי כיף פה זה הים, חורף קיץ אני לא מפסיד גלישה אף יום.

דך התייחסות לכרטיסי הדמויות

לבוש אפי צעתיך הנערי/הנערה אוהבים את המקום שבו הם גרים?

.....

.....

.....

.....

.....

לבוש אפי צעתיך הנערי/הנערה אוהבים את המקום שבו הם גרים?

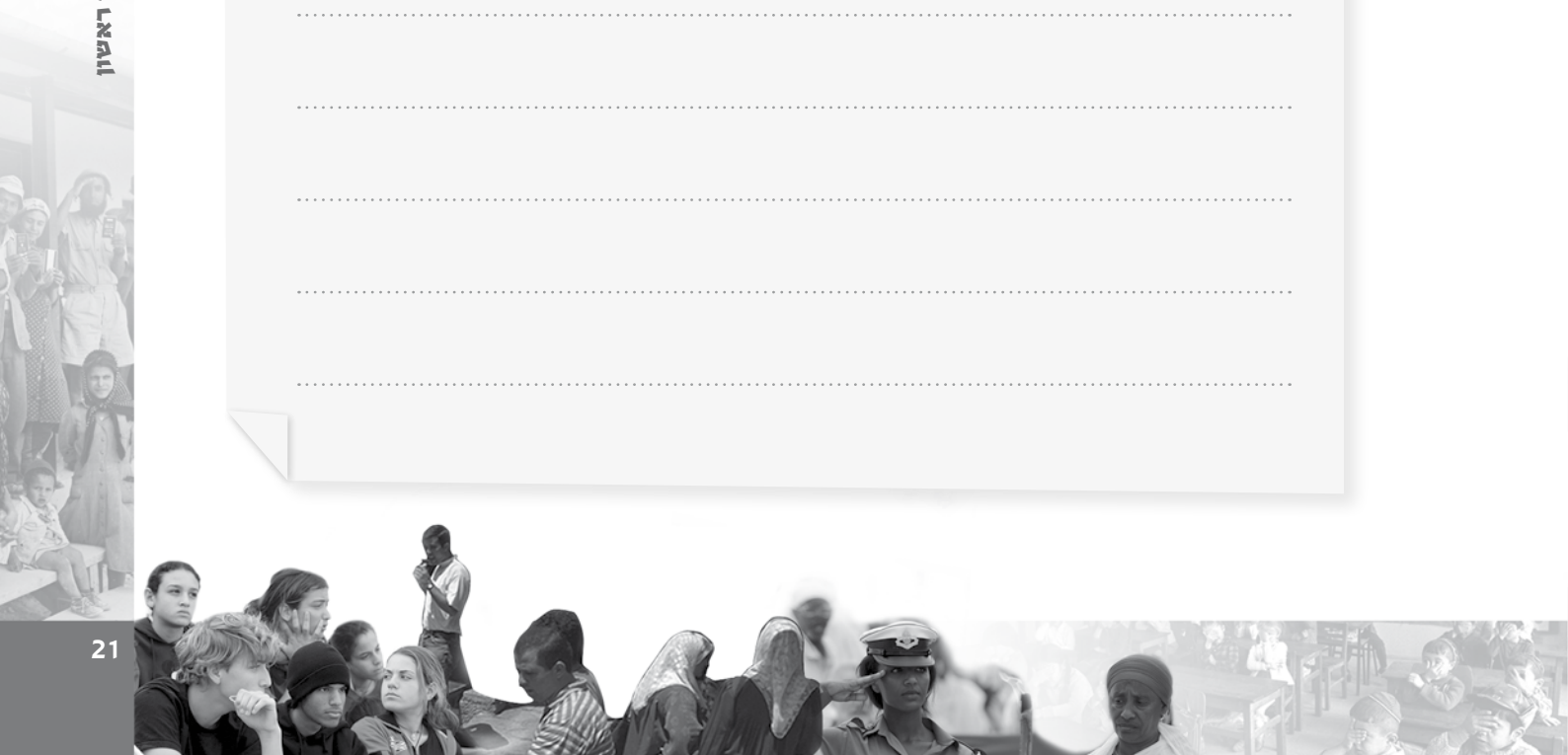
.....

.....

.....

.....

.....

לפתוח את העיניים ואת הלב

מכגש שני

מטרה

התלמידים יהיו מודעים לשיפוטיות שבהם המפריעה לראות את האחר כאדם.

רציונל

השיפוטיות של האדם כלפי אנשים שונים ממנו היא אחד הגורמים לקושי לראות את האחר ועלולה ליצור חומה המונעת שותפות של כולם בתהליכים החברתיים. היכולת לראות את האחר כאדם שונה אך שווה ערך מאפשרת לייצר תשתית חברתית למניעת גזענות. בלימוד נבחן דרכים לפקוח את העיניים ולהימנע משיפוטיות.

שאלה מרכזית: למה קשה לי לראות את האחר?

מבנה

א. פתיח: כל אחד הוא קצת עיוור

תרגיל: רואים ובלתי נראים

שיחה: בין עיוורון אמתי לעיוורון חברתי

ב. לימוד: למה קשה לנו לפקוח את העיניים

לימוד בחברותא: להאיר את הדרך

לימוד במליאה: לראות בלי לשפוט

ג. אסיף: לשנות את זווית הראיה

תרגיל: רואים דרך לוט ואברהם

שיחה במליאה: עניים שרואות טוב

עזרים

מטפחות לעצימת עיניים, פתקי הוראות למלווים ה"רואים", דף לימוד, דף תמונות.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיחה: כל אחד הוא קצת עיוור

תרגיל: רואים ובלתי נראים

מחלקים את הכיתה לזוגות, אחד מבני הזוג קושר את עיניו במטפחת או עוצם אותן. בן הזוג השני נותר עם עיניים פקוחות.

ההוראה ל"עיוורים" אחידה ונאמרת בקול לפני כל הכיתה אחרי שה"עיוורים" עצמו עיניים:

עליך להגיע מקצה אחד של הכיתה לקצה השני.

ההוראה ל"רואים" משתנה, כל אחד מקבל פתק עם אחת מארבע ההוראות הבאות:

עליך להתעלם מהבקשות של ה"עיוור" לעזרה

עליך להפריע ל"עיוור" להגיע ליעד שלו

עליך לעזור רק כשה"עיוור" מבקש ממך

עליך לסייע ל"עיוור" בכל עזרה אפשרית

במידה שהפעלת הכיתה כולה יוצרת קושי, אפשר לבחור שמונה תלמידים, לחלק אותם לזוגות ולקיים את התרגיל, כך שרוב התלמידים בכיתה צופים בלבד.

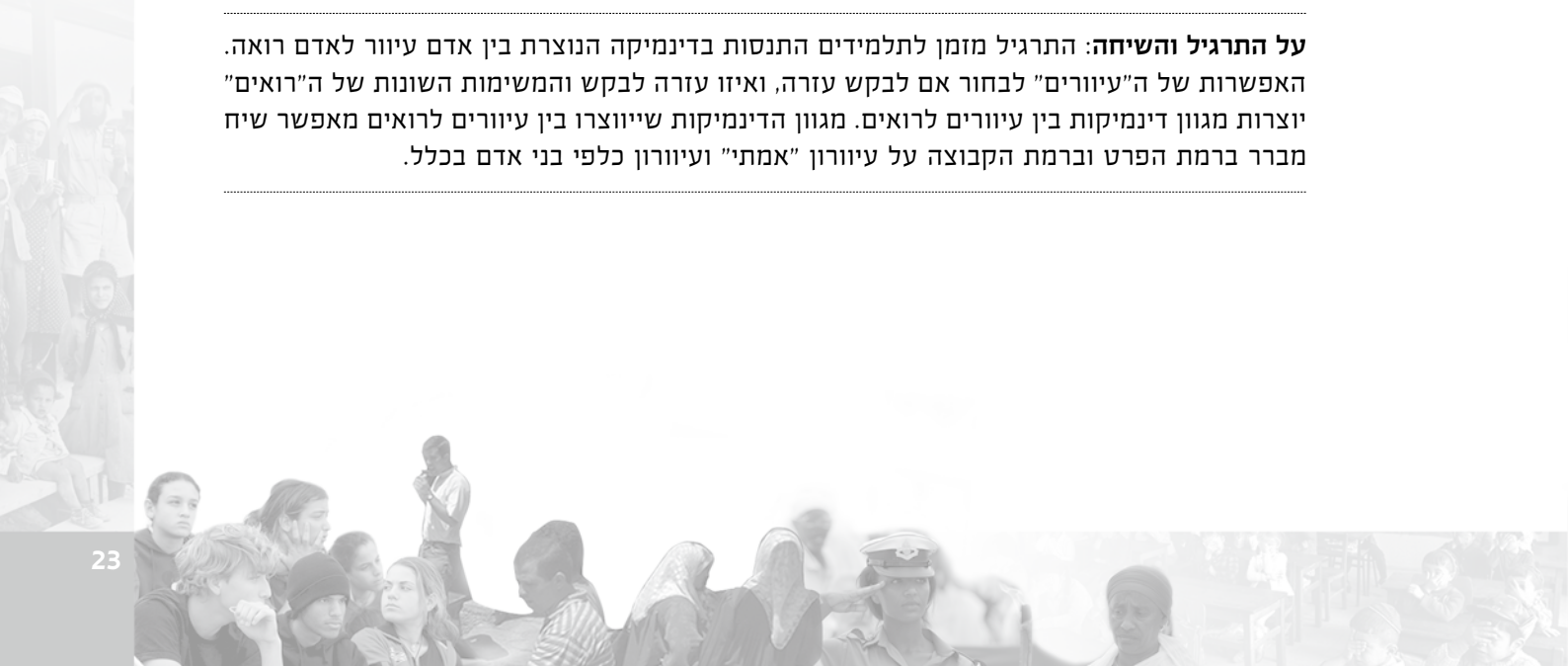
שיחה: בין עיוורון אמתי לעיוורון חברתי

< שאלה לעיוורים: איך זה להרגיש כמו עיוור?

< שאלה לרואים: מה הרגשתם כפי העיוורים?

< מתי אפי נצטקם אלה לרואים יכולים להפוך לעיוורים?

על התרגיל והשיחה: התרגיל מזמן לתלמידים התנסות בדינמיקה הנוצרת בין אדם עיוור לאדם רואה. האפשרות של ה"עיוורים" לבחור אם לבקש עזרה, ואיזו עזרה לבקש והמשימות השונות של ה"רואים" יוצרות מגוון דינמיקות בין עיוורים לרואים. מגוון הדינמיקות שיווצרו בין עיוורים לרואים מאפשר שיח מברר ברמת הפרט וברמת הקבוצה על עיוורון "אמתי" ועיוורון כלפי בני אדם בכלל.

ב. לימוד: למה קשה לנו לפקוח את העיניים

לימוד בחברותא: להאיר את הדרך

אמר רבי יוסי: כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: 'וְהָיִיתָ מְנַשֵּׁשׁ בְּצַהָרִים, כְּאִשֶּׁר יִמְנֹשֵׁשׁ הָעֶנְדָּר בְּאֶפְלָה' (דברים כח כט) וכי מה אכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה?

< למה אכפת לעיוור אם אור או חושך בחול? >

עד שבה מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו.

אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך?

< למה חולק העיוור עם אבוקה? >

אמר לי: כל זמן שאבוקה בידי - בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין."

< במה צולמם בני אדם שאינם עוזרים לעיוור, לעיוור בעצמו? >

תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף כד עמוד ב

על הלימוד בחברותא: המדרש, כדרכו, בוחן בעזרת סיפור את המשמעויות שיש להבדלים בין יום ללילה לגבי עיוורים. ההבדל בא לידי ביטוי בדרך שבה העיוור מבקש עזרה מהאנשים הרואים. השאלות בלימוד מסייעות לתלמידים לבחון מדוע נדרש העיוור ללכת עם אבוקה ומה זה אומר על האנשים האחרים שאינם עיוורים אך לעתים קרובות אינם רואים.

לימוד במליאה: לראות בלי לשפוט

אִישׁ עַל סִפְסָל יָשֵׁב

הוֹשִׁיט פֶּרֶח לְכָל עוֹבֵר וְנָשֵׁב.

אָמְרוּ אֲנָשִׁים:

"הוא שְׂפוֹר! הוא שְׂפוֹר!"

מְחַלֵּק בְּחֵנֶם בְּמִקוֹם לְמַכּוֹר."

"הוא גָּנֵב! הוא גָּנֵב!"

פְּרָחִים מִן הַגֶּן סָחֵב!"

< מתי אנתנו מרבישים לעובדים שלנו? >

אָמְרוּ אֲנָשִׁים:

"הוא עָשִׂיר! הוא עָשִׂיר!"

נִבְחַר אוֹתוֹ לְהִיּוֹת ראש עִיר.

יְחַלֵּק לְכָל עוֹבֵר וְנָשֵׁב

גַּם לְחֵם, גַּם חֶלֶב."

< מה הקושי שהאדם הזה לעזור בקרב עובדי האורח? >

איש מחלק חינוכים
מושיט פרחים,
שִׁיחָה יום יפה
שִׁיחָה בבית ריח של שָׁדָה
שִׁיחָה...
שִׁיחָה...

< איזה האנשים הסביבתנו למזרחיים שיפוטיות?

שלומית כהן אסיף, 'איש על ספסל' מתוך "המחבוא של הרוח", הוצאת עם עובד, 1984

על בעל הבית להסתכל בעין יפה על כל אורח, להכניסו לביתו, ואפילו שהוא לא שלם ביראת שמים ויש לו פגמים.

< אמה קשה און לארח אנשים שונים לאיתנו?

נראה ההבדל שבין אברהם אבינו, עליו השלום, ללוט: כשבאו האורחים לאברהם אבינו עליו השלום, באו בדמות אנשים, ואילו בלוט, באו אליו בדמותם האמתית שהם מלאכים כמו שכתוב בתורה: 'ויבואו שני המלאכים סדומה'.

< למה צריך היה לשלוח לוט לאברהם אפשר היה לשלוח אנשים?

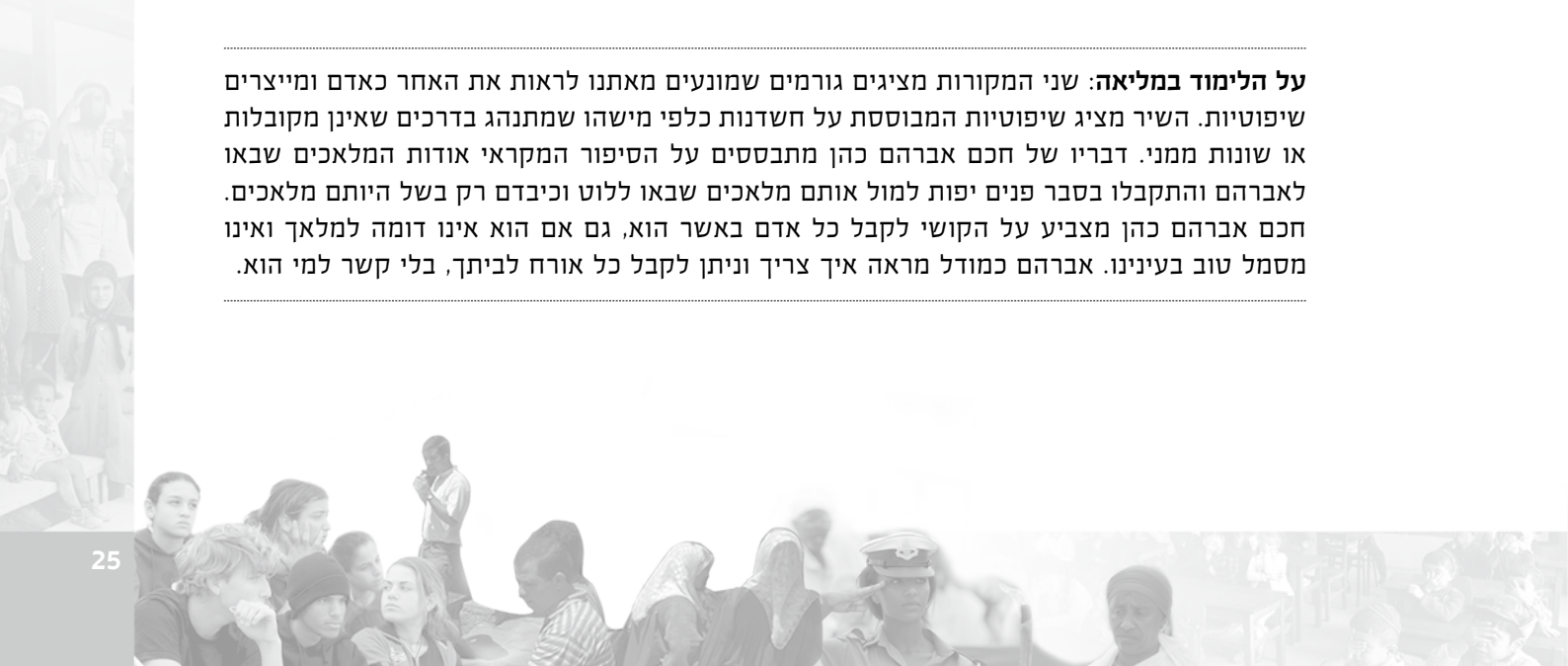
והסיבה לזה כי אברהם אבינו, עליו השלום, לא מקפיד מי הוא האורח, ואת הכל מקבל בזרועות אהבה. ואולם לוט שהיה חסר הרבה ביראת שמים, אם לא ראה מלאכים ממש, לא היה מכניסם ומכבדם! ואם יש בני אדם כאלה שאינם מקבלים לארח רק קדוש עליון, הרי אלו בחינת לוט.

< האם אני צומה יותר לאברהם אבינו או לוט?

חכם אברהם כהן, מלל לאברהם, עמ' לה, הוצ' הספרייה הספרדית ירושלים, תש"ן 1990

חכם אברהם כהן נולד בעיר גפסה שבתוניסיה, ושימש כרבה של עיר הנמל הגדולה צפאקס. כאשר עלה לארץ ישראל, התיישב בירושלים ושימש כרבה של שכונת תלפיות. חכם אברהם כהן היה אדם צנוע מאוד. הוא התגורר בדירת חדר וחצי והקדיש עצמו לקהילתו וללימוד תורה. חכם אברהם כהן נפטר ביום כ"ד בניסן תשנ"ד (1994).

על הלימוד במליאה: שני המקורות מציגים גורמים שמונעים מאתנו לראות את האחר כאדם ומייצרים שיפוטיות. השיר מציג שיפוטיות המבוססת על חשדנות כלפי מישהו שמתנהג בדרכים שאינן מקובלות או שונות ממני. דבריו של חכם אברהם כהן מתבססים על הסיפור המקראי אודות המלאכים שבאו לאברהם והתקבלו בסבר פנים יפות למול אותם מלאכים שבאו ללוט וכיבדם רק בשל היותם מלאכים. חכם אברהם כהן מצביע על הקושי לקבל כל אדם באשר הוא, גם אם הוא אינו דומה למלאך ואינו מסמל טוב בעינינו. אברהם כהן מראה איך צריך וניתן לקבל כל אורח לביתך, בלי קשר למי הוא.

ג. אסיף: לשנות את זווית הראייה

תרגיל: רואים דרך לוט ואברהם

מחלקים את הכיתה לקבוצות קטנות, כל קבוצה מקבלת דף ועליו תמונות של גברים ונשים ישראלים (אתיופיה, חרדי, ערבי, דתי, פיליפיני, נוצריה, חילוניה וכו') ושתי משימות.

< בחרו אחד מהצלמויות שנראית לכם זרה ושונה לכם וספרו בקבוצה מה אתם רואים בה.

< תארו את הצלמות בעיניים של אלו ובעיניים של אברהם.

שיחה במליאה: עיניים שרואות טוב

< מה רואות העיניים של אברהם?

< מה מאפשר לנו לראות באמת אנשים אמרות השיוך השונה שלהם למחנה חברתית?

על התרגיל והשיחה: הבחירה בין התמונות מאפשרת לתלמידים לסמן אילו אנשים שונים מהם ואולי מעוררים בהם שיפוטיות ודחייה. מטרת התרגיל היא לראות את אותם אנשים כבני אדם דרך נקודות החיבור או האנשה שלהם ולא רק כנציגי קבוצה חברתית זרה. חשוב לכוון את התלמידים לספר סיפור אנושי ויום-יומי על אותו האדם ולא דווקא להפוך את אותו אדם ל"מלאך" על-אנושי המשחק תפקיד שהוא מחוץ לדמות שלו. שיעור זה אינו עוסק בסטראוטיפים, אלא בעצימת עיניים כלפי האדם האחר מתוך שיפוטיות. לכן אין צורך בשלב זה להתייחס לסטראוטיפים באופן ישיר, אלא לאפשר לזהות שיפוטיות שהיא תשתית לשיח בנושא סטראוטיפים שיתקיים בשיעור הרביעי בתכנית.

למה אני לא רואה את האהרן?

אמר רבי יוסי: כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: 'וְהִיִּת מְנַשֵּׁשׁ בְּצִהָרִים, כְּאֲשֶׁר יִמְשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה' (דברים כח כט) וכי מה אכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה?

עד שבה מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו.

אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך?

אמר לי: כל זמן שאבוקה בידי - בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין."

תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף כד עמוד ב

< למה אכפת לעיוור אם אור או חושך בחול?

< למה חולק העיוור עם אבוקה?

< בלמה צולגין בני אדם שאינם עוזרים לעיוור, לעיוור בעצמו?

אָמְרוּ אַנְשִׁים:

"הוא עשיר! הוא עשיר!

נבחר אותו להיות ראש עיר.

יחלק לכל עוֹבֵר וְשֹׁבֵב

גם לחם, גם חֶלֶב."

איש מחלק חינוכים

מושיט פְּרָחִים,

שִׁיחָהּ יוֹם יָפָה

שִׁיחָהּ בְּבֵית רֵיחַ שֶׁל שָׂדֶה

שִׁיחָהּ...

איש על ספסל יָשֵׁב

הושיט פְּרָח לְכָל עוֹבֵר וְשֹׁבֵב.

אָמְרוּ אַנְשִׁים:

"הוא שְׂפוֹר! הוא שְׂפוֹר!

מחלק בְּחָנָם בְּמִקּוֹם לְמִזְכֹּר."

"הוא גָּנֵב! הוא גָּנֵב!

פְּרָחִים מִן הַגֶּן סָחֵב!"

שלומית כהן אסיף, 'איש על ספסל' מתוך "המחבוא של הרוח", הוצאת עם עובד, 1984

< למה האנשים בסביבתנו לא עוזרים ליבולטיות?

על בעל הבית להסתכל בעין יפה על כל אורח, להכניסו לביתו, ואפילו שהוא לא שלם ביראת שמים ויש לו פגמים.

נראה ההבדל שבין אברהם אבינו, עליו השלום, ללוט: כשבאו האורחים לאברהם אבינו עליו השלום, באו בדמות אנשים, ואילו ללוט, באו אליו בדמותם האמתית שהם מלאכים כמו שכתוב בתורה: 'ויבואו שני המלאכים סדומה'.

והסיבה לזה כי אברהם אבינו, עליו השלום, לא מקפיד מי הוא האורח, ואת הכל מקבל בזרועות אהבה. ואולם לוט שהיה חסר הרבה ביראת שמים, אם לא ראה מלאכים ממש, לא היה מכניסם ומכבדם! ואם יש בני אדם כאלה שאינם מקבלים לארח רק קדוש עליון, הרי אלו בחינת לוט.

חכם אברהם כהן, מלל לאברהם, עמ' לה, הוצ' הספרייה הספרדית ירושלים, תש"ן 1990

אלה קשה לנו לארח אנשים שונים לאיתנו?

חכם אברהם כהן

נולד בעיר גפסה שבתוניסיה, ושימש כרבה של עיר הנמל הגדולה צפאקס. כאשר עלה לארץ ישראל, התיישב בירושלים, ושימש כרבה של שכונת תלפיות. חכם אברהם כהן היה אדם צנוע מאוד, התגורר בדירת חדר וחצי והקדיש עצמו לקהילתו וללימוד תורה. חכם אברהם כהן נפטר ביום כ"ד בניסן תשנ"ד (1994).

פתקי הוראות למלווים הרואים

עליך להתעלם מהבכקשות של ה'עיוור', לעזרה

עליך להפריע ל'עיוור', להגיע ליעד שלו

עליך לעזור רק כשה'עיוור' מבקש ממך

עליך לתת ל'עיוור', כל עזרה אפשרית

דך תמונות

< בחזרו אודת מהצלויות שנראית לכם זרה ושוונה לכם וספרו
 בקבוצה איפה מה אתם רואים בה.
 > תארו את הצלעות בעניינם של אלו ובעניינם של אברהם.

לקראת זהות ישראלית | מכוש שני

בן אדם כמוך

מכגש שלישי

מטרות

התלמידים יבינו כי כל אדם נברא בצלם ללא קשר להבדלים חיצוניים, ומתוקף זה עלינו לכבדו.

רציונל

מערכות יחסים בין בני אדם מושפעות מאוד ממאפיינים חיצוניים כמו צבע עור, מבטא, סגנון לבוש ועוד. אדם בעל מאפיינים חיצוניים הנחשבים לנחותים בחברה שבה הוא חי חשוף לעתים קרובות לבוז ולהשפלה. הידיעה שכל בני האדם נבראו בצלם א-לוהים מאפשרת להבין שאין אדם נחות מאדם אחר ויש בכוחה לעורר את הרצון להכיר את האחר מעבר למראה חיצוני ורושם ראשוני.

שאלה מרכזית: איך אפשר לראות את האחר מעבר לחיצוניות?

מבנה

א. פתיחה: לשוחח עם השונה מורך

תרגיל: שיחה בין שונים

שיחה: ההשפעה של המראה החיצוני עלינו

ב. לימוד: שלא לבוז לשום אדם

לימוד בחברותא: חביב אדם שנברא בצלם

לימוד במליאה: יש לי חלום

ג. אסיף: לראות מעבר לחיצוני

סרטונים: להכיר מקרוב נערים ונערות אחרים

שיחה בעקבות הסרטונים: מה זה משנה?

עזרים

כרטיסי נערים ונערות, דפי לימוד, דפים חלקים וכלי כתיבה. סרטונים, חיבור לאינטרנט, אמצעי הקרנה.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיחה: לשוחח עם השונה ממך

תרגיל: שיחה בין שונים

מחלקים את הכיתה לזוגות כל זוג מקבל כרטיס עם תיאור של נער או נערה המאופיינים באופן בולט על ידי מראם החיצוני ונמצאים במקום שעומד בניגוד להשתייכות שלהם.

נטלי - לובשת גופייה וגי'נס קצרים, שלושה קעקועים בגב, פירסינג בטבור, שיער צבוע אדום, מחכה בתחנת אוטובוס בבני ברק.

יצחק - חובש כיפה שחורה, ציציות בחוץ זקנקן קטן. מגיע לבית ספר תיכון חילוני בחיפה.

אברהם - נער כהה עור מאוד, אוזניות לראשו, תיק בית ספר על גבו, נכנס למועדון בתל אביב.

שני - נערה בעלת שיער בלונדיני ארוך ועיניים כחולות, מכנסי ג'ינס אופנתיים ויקרים, מגיעה לעבוד בסופר בשכונה.

אסף - חובש כיפה סרוגה קטנה, ספר קודש קטן בידו, קוביות על השיניים, נכנס לתיכון בעיר קריית מלאכי.

נאדין - נערה כהת עור, מטפחת מכסה את ראשה וחלק מפניה, בעלת מבטא ערבי, עומדת בכניסה לסופרמרקט בהרצליה.

כל זוג בוחר דמות אחת ומנסח שיחה שעשויה להתפתח בין הנער או הנערה לבין האנשים שנמצאים במקום שאליו הגיעו. יוצרים קבוצות מכל שלושה זוגות, חשוב להקפיד על כך שכל אחד מהזוגות כתב על נער או נערה שונים.

< הלוו בין השיוחז שכתבתם. מה צואה ומה שונה ביניהם? >

על התרגיל: צבע עור, מבטא, מקום מגורים, צורת דיבור, סגנון לבוש, צבע שיער, הם מאפיינים חיצוניים של בני אדם ומסמנים את השיוך הקבוצתי של כל אדם. החלק הראשון של התרגיל מאפשר לתלמידים לזהות את התייחסותם למראה החיצוני של האדם ואת השיפוטיות שלהם כלפי בני אדם על פי מראם החיצוני, כמובן לאור קבוצת השייכות של אותו אדם והאם היא חיובית בעיניהם. החלק השני של התרגיל מראה כיצד השיפוטיות כלפי מראה חיצוני דומה מאוד במקרים שונים בכל חברה כלפי מי ששונה ממנה.

שיחה: ההשפעה של המראה החיצוני עלינו

< כיצד מתחשבים בני אדם לאנשים שהמראה החיצוני שלהם שונה? >

< למה הם מתחשבים כך? >

< איזה חברה נוצרת כאשר זה יהיה לאנשים שונים במראה החיצוני שלהם? >

על השיחה: שלוש השאלות המכוונות את השיחה לאחר התרגיל מאפשרות לתלמידים להתחיל לבחון את ההשפעות שיש למציאות העולה מהתוצאות של התרגיל שהתנסו בו קודם. מחשבות ראשונות אלה תהיינה ברקע כאשר ייגשו ללימוד ולאסיף של השיעור.

ב. לימוד: שלא לבזז לשום אדם

לימוד בחברותא: חביב אדם שנברא בצלם

מעשה שבא רבי אלעזר בן רבי שמעון ממגדל גדור, מבית רבו, והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר, ושמה שמחה גדולה והייתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי, ולא החזיר לו.

< לכוּס רבי אלעזר לא לחזיר שום איש שנצטמן אפניו? >

אמר לו: ריקה. כמה מכוער אותו האיש. שמא כל בני עירך מכוערים כמותך!?

< כיצד הייתם מרגישים במקום המכוער? >

אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני: כמה מכוער כלי זה שעשית. כיוון שידע בעצמו שחטא - ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו: נעניתי לך, מחול לי.

< כיצד הטענה של האבן משפיעה על רבי אלעזר? >

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו: כמה מכוער כלי זה שעשית.

< לכוּס המכוער אינו מוכן אלא לרבי אלעזר? >

היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו: שלום עליך רבי רבי, מורי מורי!

אמר להם: למי אתם קורין רבי רבי?

אמרו לו: לזה שמטייל אחרך. אמר להם: אם זה רבי - אל ירבו כמותו בישראל.

אמרו לו: מפני מה? אמר להם: כך וכך עשה לי. אמרו לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא.

אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו. ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

< לכוּס מוכן האבן אלא לרבי אלעזר? >

מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

< מה עולו היה אהפסיו רבי אלעזר כשלא היה מוכן לרבי אלעזר? >

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית דף כ ע"א ע"ב

הוא [רבי עקיבא] היה אומר חביב אדם שנברא בצלם

< *לבוש לא כל אדם חביב בעינינו אמרו שנברא בצלמו של א-ל-א-לוהים?*

חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר: בצלם אלהים עשה את האדם.

< *האם התפיסה של כל אדם נברא בצלם א-ל-א-לוהים עשויה לעצור אנו אכבד האל?*

משנה מסכת אבות פרק ג

הוא [רבי עזאי] היה אומר: 'אל תהי בז לכל אדם' - יש אומרים שהמבזה שום אדם חברו - שנראה בעיניו, שחברו פחות ממנו,

< *כיצד האדלטה שליטה נוחת לאתנו מאפשרת אנו אבוצ או?*

והיא נראית בעיני עבירה קלה, והיא גוררת כל שאר עבירות שבתורה, כי כמו שבמצות 'ואהבת לרעך כמוך' תלויה כל התורה כולה, כן המבזה חברו - מבטל כל התורה כולה.

< *כיצד התורה כולה מתבטלת כאשר אדם אבוצ בז לאדם אחר?*

חכם אברהם אזולאי, אהבה בתענוגים, עמ' מ"ט, הוצאת לזכר עולם, ירושלים, 1915

חכם אברהם אזולאי נולד בשנת ש"ל (1570) בפאס שבמרקו. בצעירותו למד מחכמי פאס תורה והלכה, ואז החל לעסוק בתורת הנסתר. בשנת ש"ס (1600) זכה לעלות לארץ ישראל, והוא בן 30. בדרכו ארצה נטרפה אונייתו בלב ים והוא ניצל, אך כל כתביו טבעו עמו. חכם אברהם אזולאי קבע את מושבו בעיר חברון. בשנת שע"ט (1619) עקב מגיפה קשה שפרצה בחברון, עזב את חברון ועלה לירושלים. עם שוך המגיפה חזר לחברון ושם שהה עד סוף ימיו. נפטר ביום כ"ד בחשוון ת"ד (1643) ונטמן בעיר חברון.

על הלימוד בחברותא: המקור הראשון מתאר מפגש בין רבי אלעזר, חכם בתורה, לבין אדם מכוער ביותר. רבי אלעזר לומד שיעור חשוב מהאדם המכוער ששיפוטיות בשל מראה חיצוני פוגעת בשני הצדדים: השיפוטי וזה שמופנית אליו השיפוטיות. הפגיעה נוגעת למעמד, ללמידה ההדדית שלהם זה מזה, ליחס החברה אליהם ולאווירה החברתית שהשיפוטיות מייצרת. המקור השני ממסכת אבות מציין את הסיבה שבגינה יש להתייחס לכל בני האדם בצורה שווה. הא-לוהים ברא את כל בני האדם בצלמו, לכן כולם שווים. המקור השלישי מדבריו של חכם אברהם אזולאי מסביר שהדרך להגיע למצב של בוז כלפי אדם אחר עוברת במחשבה שהאדם האחר נחות ממך. חכם אזולאי טוען שההבנה שאין אדם אחד נחות מאדם אחר היא הבסיס לתורה כולה.

לימוד במליאה: "יש לי חלום"

...כשאף אחד לא רצה לשבת לידי, שנאתי אותי. כשאף אחד לא הזמין אותי לימי הולדת, ישבתי בחדר ובכיתי על מי שאני. כשקיללו אותי, החזרתי באותן קללות. אנשים ברחוב הביטו בי במבט מתנשא, ולי לא היה דבר שיכול היה לעזור לי להתגונן בפניהם. הייתי עומדת שעות על מעקה האמבטיה, מביטה בראי, מעווה את פניי ומנסה למצוא את החלק הפגום בי. אף פעם לא מצאתי דבר מלבד צבע העור שזעק: את שונה! חלמתי להיות לבנה. חשבתי שרק ככה אוכל להצליח בחיים. חשבתי שביום שאהיה לבנה, העולם יחייך אליי, הילדים יאהבו אותי, השכנה בדלת ממול תפסיק לטרוק את הדלת בכל פעם שתראה אותי.

< מה עושה לאדם יחס של בוז כלפי המראה החיצוני שלו?

לכל זה השתוקקתי, על כל זה חלמתי, זה מה שהחזיק אותי בין דקה לדקה. היום אני רוצה להגיע רחוק כמו שאני, צבע העור לא אמור להגביל אותי. ... ואני רוצה רק לומר שלי יש חלום: שיום אחד תרוץ/ירוך לראשות הממשלה אתיופית/ת, שבמקומות עבודה מכובדים ישבו גם אתיופים, שלצד יו"ר בחברות היי-טק יהיו גם אתיופים ולא רק בתור מנקי משרד, שבטלוויזיה יהיו אתיופים ולא רק בתפקידי משנה זוטרים. לי יש חלום שילדים אתיופים ירגישו חלק מהמדינה הזאת, שלא יברחו ממנה, כי אין לנו ארץ אחרת".

< איזה חלום אתם יכולים לצייר לכיתה שלכם או לבית הספר שלכם אלא בוז לאנשים בשל המראה החיצוני שלהם?

< מה מאפשר לראות מעבר?

יעל עברי, "שמי קסה גטו ויש לי חלום", ידיעות אחרונות, 16.7.2007
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3423463,00.html>

על הלימוד במליאה: הדברים שכותבת קסה גטו על היחס שקיבלה לאורך השנים בשל צבע עורה השחור מחברים את הלימוד בחברותא לחייהם של התלמידים וממחישים כיצד התפיסה שאדם אחר נחות בשל מראהו החיצוני מקבל גם יחס של בוז. החלום של קסה גטו מצייר כיצד תיראה חברה שבה יש יחס שווה לכל החלקים שבתוכה.

ג. אסיף: לראות מעבר לחיצוני

סרטונים: להכיר מקרוב נערים ונערות אחרים

מקרינים לתלמידים שלושה סרטונים שצילמה שלומית כהן מתוך אתר מט"ח.

<http://www.civic.cet.ac.il/%D7%93%D7%99%D7%95%D7%A7%D7%A0%D7%90%D7%95%D7%AA>

שיחה בעקבות הסרטונים: מה זה משנה?

< איזה דבר חדש למפתח על הפגות?

< האם נראה לך חשוב להיפגש עם נערים/ות כאלה?

< כיצד היכרות כזו עם נער או נערה עשויה לשנות כל אחת מהשליחות שכתבתם בתחילת השיעור?

על הסרטונים והשיחה: שלומית כהן צילמה דמויות שונות בגיל תיכון מרחבי הארץ. עולים, עובדים זרים, מתנחלים, חרדים, ערבים, דרוזים ועוד. הסרטונים מאפשרים להכיר מקרוב את עולמו/ה של הנער/ה. הסרטונים מחזירים את התלמידים לתרגיל הפותח של השיעור ומאפשרים להם לבחון את ההבדל בין יחס לאחר רק על פי מראה חיצוני ולאחר הכרות קרובה יותר.

איך אפשר לראות את האחר מעבר להיצוניות?

מעשה שבא רבי אלעזר בן רבי שמעון ממגדל גדור, מבית רבו, והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר, ושמוח שמחה גדולה והייתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי, ולא החזיר לו.

אמר לו: ריקה. כמה מכוער אותו האיש. שמוח כל בני עירך מכוערים כמותך!?

אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני: כמה מכוער כלי זה שעשית. כיוון שידע בעצמו שחטא - ירד מן החמור ונשתתח לפניו ואמר לו: נעניתי לך, מחול לי.

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו: כמה מכוער כלי זה שעשית.

היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו: שלום עליך רבי רבי, מורי מורי!

אמר להם: למי אתם קורין רבי רבי?

אמרו לו: לזה שמטייל אחריו. אמר להם: אם זה רבי - אל ירבו כמותו בישראל.

אמרו לו: מפני מה? אמר להם: כך וכך עשה לי. אמרו לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא.

אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו. ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית דף כ ע"א ע"ב

< לכוּס רבי אלעזר לא להחזיר
שום איש שנצטמן אפניו?
< כיצד הייתם מרזישים
במקום המכוער?

< כיצד הטענה של האבא
משפיעה על רבי אלעזר?
< לכוּס המכוער אינו מוכן
אלאוד ארבי אלעזר?

< לכוּס מוכן האבא אלאוד
ארבי אלעזר?

< מה עולו היה אהפסיב רבי
אלעזר כשלא היה מוכן
לדבר עם המכוער?

< לכוּס לא בא אבא חביב בעינינו למרות שנברא בצלמו
לא א-אוהים?

< האם התפיסה של אבא נברא בצלם א-אוהים
עשויה לעזור לנו לברר את האחר?

הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם
חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם
שנאמר: בצלם אלהים עשה את האדם.

משנה מסכת אבות פרק ג

< כיצד האמלצה שליטה נחוצה לראותו לאפשרית אנו אבוצ או?

< כיצד התורה כולה מתבטאת כאשר אדם אחד בן אדם אחר?

הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם' - יש אומרים שהמבזה שום אדם חברו - שנראה בעיניו, שחברו פחות ממנו, והיא נראית בעיניו עבירה קלה, והיא גוררת כל שאר עבירות שבתורה, כי כמו שבמצות 'ואהבת לרעך כמוך' תלויה כל התורה כולה, כן המבזה חברו - מבטל כל התורה כולה.

חכם אברהם אזולאי, אהבה בתענוגים, עמ' מ"ט, הוצאת לזכר עולם, ירושלים, 1915

חכם אברהם אזולאי

נולד בשנת ש"ל (1570) בפאס שבמרוקו. בצעירותו למד מחכמי פאס תורה והלכה, ואז החל לעסוק בתורת הנסתר. בשנת ש"ס (1600) זכה לעלות לארץ ישראל, והוא בן 30. בדרכו ארצה נטרפה אונייתו בלב ים והוא ניצל, אך כל כתביו טבעו עמו. חכם אברהם אזולאי קבע את מושבו בעיר חברון. בשנת שע"ט (1619) עקב מגיפה קשה שפרצה בחברון, עזב את חברון ועלה לירושלים. עם שוך המגיפה חזר לחברון ושם שהה עד סוף ימיו. נפטר ביום כ"ד בחשוון ת"ד (1643) ונטמן בעיר חברון.

...כשאף אחד לא רצה לשבת לידי, שנאתי אותי. כשאף אחד לא הזמין אותי לימי הולדת, ישבתי בחדר ובכיתי על מי שאני. כשקיללו אותי, החזרתי באותן קללות. אנשים ברחוב הביטו בי במבט מתנשא, ולי לא היה דבר שיכול היה לעזור לי להתגונן בפניהם. הייתי עומדת שעות על מעקה האמבטיה, מביטה בראי, מעווה את פניי ומנסה למצוא את החלק הפגום בי. אף פעם לא מצאתי דבר מלבד צבע העור שזעק: את שונה! חלמתי להיות לבנה. חשבתי שרק ככה אוכל להצליח בחיים. חשבתי שביום שאהיה לבנה, העולם יחייך אליי, הילדים יאהבו אותי, השכנה בדלת ממול תפסיק לטרוק את הדלת בכל פעם שתראה אותי.

לכל זה השתוקקתי, על כל זה חלמתי, זה מה שהחזיק אותי בין דקה לדקה. היום אני רוצה להגיע רחוק כמו שאני, צבע העור לא אמור להגביל אותי.

...ואני רוצה רק לומר שלי יש חלום: שיום אחד תרוץ/ירוץ לראשות הממשלה אתיופי/ת, שבמקומות עבודה מכובדים ישבו גם אתיופים, שלצד יו"ר בחברות הייטק יהיו גם אתיופים ולא רק בתור מנקי משרד, שבטלוויזיה יהיו אתיופים ולא רק בתפקידי משנה זוטרים. לי יש חלום שילדים אתיופים ירגישו חלק מהמדינה הזאת, שלא יברחו ממנה, כי אין לנו ארץ אחרת."

יעל עברי, "שמי קסה גטו ויש לי חלום", ידיעות אחרונות, 16.7.2007
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3423463,00.html>

< מה לאפשר לראות לעצמי?

כרטיסי נערים ונערות

נטלי

לובשת גופיה וג'ינס קצרים, שלושה קעקועים בגב, פירסינג בטבור, שיער צבוע אדום, מחכה בתחנת אוטובוס בבני ברק.

יצחק

חובש כיפה שחורה, ציציות בחוץ זקנקו קטן. מגיע לבית ספר תיכון חילוני בחיפה.

אברהם

נער כהה עור מאוד, אוזניות לראשו, תיק בית ספר על גבו, נכנס למועדון בתל אביב.

שני

נערה בעלת שיער בלונדיני ארוך ועיניים כחולות, מכנסי ג'ינס אופנתיים ויקרים, מגיעה לעבוד בסופר בשכונה.

אסר

חובש כיפה סרוגה קטנה, ספר קודש קטן בידו, קוביות על השיניים, נכנס לתיכון בקריית מלאכי.

נאדין

נערה כהת עור, מטפחת מכסה את ראשה וחלק מפניה, בעלת מבטא ערבי עומדת בכניסה לסופרמרקט בהרצליה.

בלי לתייג

מפגש רביעי

מטרות

התלמידים יכירו בסכנות הטמונות בתיוג אנשים וקבוצות ויבחנו דרכים למנוע תיוג.

רציונל

תיוג הוא אחד המנגנונים החזקים ביותר לתהליכים חברתיים המאפשרים גזענות. תיוג מתקיים כאשר מאפיינים של קבוצות שונות מוגדרים על ידי החברה כולה כתכונות שליליות עד שכל אדם השייך לקבוצה זו נתפס כאדם שלילי. התיוג מאפשר לבזות, להשפיל ולהדיר כל אדם השייך לקבוצה מבלי לבחון אותו כאדם. היכולת לתת פרשנות שונה למאפיינים הקבוצתיים משחררת מתהליך התיוג ופותחת דלתות לחיים משותפים.

שאלה מרכזית: מדוע חשוב להימנע מלתייג?

מבנה

א. פתיח: האם אנחנו סטראוטיפיים?

תרגיל: השלימו את הבדיחה

שיחה: אנחנו לא יודעים כלום

ב. לימוד: להסתכן בתיוג

לימוד במליאה: למצוא דרך לפרשנות אחרת

לימוד בחברותא: לקחת למישהו את מקומו

ג. אסיף: לפרק את התוויות

סרטון ושיחה: לקלף את הגוף ולהישאר עם האני

עזרים

דפי לימוד, סרטון, אמצעי הקרנה.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיח: האם אנחנו סטראוטיפיים?

תרגיל: השלימו את הבדיחה

מקריאים בפני התלמידים את הבדיחה והם צריכים להשלים.
(אפשר לבחור להקראה תלמיד/ה שיש להם יכולת סטנדאפיסטית).

שני _____ הלכו לבריכה, הם התערבו על 20 שקל מי נשאר יותר זמן במים, הודעה נמסרה למשפחות. (תימנים)

איך אומרים הוקוס פוקוס ב _____ !! אברם קדברם ! (אתיופי)

אישה _____ רבה עם בעלה, הבעל מפחד ורץ להתחבא מתחת למיטה האישה צועקת עליו: צא משם מיד, הבעל: לא יוצא. האישה: אמרתי שתצא מיד מתחת למיטה. הבעל לוקח נשימה ארוכה וצועק מתחת למיטה: אני הגבר בבית, ואם אמרתי לא אז לא. (מרוקאית)

גבר _____ נכנס בעצבים לבניין העירייה ומתפרץ בכעס ללשכת ראש העיר. תגיד, אתה מכיר אותי? כן, בטח!! עונה ראש העיר. ומה תמיד אני שותה?? וודקה, עונה ראש העיר. ומה אבא שלי שותה? וודקה, עונה ראש העיר. ומה הילדים שלי שותים? וודקה! עונה ראש העיר. אז למה השבון מים 1,500 שקל? (רוסי)

איש אחד נכנס לחנות ספרים ושואל את המוכר: תגיד, יש לכם את הספר _____ הנדיב? המוכר אומר לו: ודאי, תוכל למצוא את זה באגף ספרי פנטזיה... (פרסי)

אחת הולכת לרופא ואומרת לו: דוקטור, בורח לי סידן מהגוף. הדוקטור: טוב, אני יכול להבין אותו. (פולנייה)

איש אחד הולך בשדה ופוגש רועה צאן, רועה הצאן אומר לאיש: אם תגיד לי כמה כבשים יש לי בשדה תקבל אחת. האיש אומר 50 ומנחש נכון. רועה הצאן אומר לו לבחור כבשה. רועה הצאן שוב אומר: אם אנחש מאיזו עדה אתה, תחזיר לי את הכבשה? האיש אומר כן. רועה הצאן אומר: אתה _____? האיש: איך ידעת? רועה הצאן: רק _____ כשאומרים לו לקחת כבשה, לוקח את הכלב. (כורדי)

מה זה _____ שחטף מכות? הריבוע הכחול. (גרוזיני)

מה זה _____ על רומני על _____? סולם גנבים. (רומני)

איך מזהים מטוס _____? לפי השערות מתחת לכנפיים! (גרוזיני)

מה זה שישה _____ בשורה? סט סכינים. (מרוקאים)

על התרגיל: התרגיל מציג את הסטראוטיפים הקיימים בחברה על העדות השונות בדרך שנחשבת ללגיטימית. הקלות שבה ישלימו התלמידים את הבדיחות, גם אם הם לא מכירים אותן מראש מראה כיצד לסטראוטיפים ישנה אחיזה רחבה אצל כל אחד ועד כמה כולנו שבויים בהם.

שיחה: אנחנו לא יודעים כלום

- < *לבוש הבידוח האלה נוצרו לפנתק?*
- < *מה הבדיה בסטראוטיפ שלשתקד בבידוח אלו?*
- < *האם הבידוח משקפות את המציאות?*

מספרים לתלמידים את הבדיחה האחרונה:

כורדי אחד הגיע לשעשועון המפורסם "מי רוצה להיות מיליונר" ונפסל בשאלה החמישית. אלו השאלות ששאלו אותו:

- שאלה 1: כמה זמן נמשכה מלחמת מאה השנים?
 א. 140 שנה ב. 116 שנה ג. 99 שנה ד. 100 שנה
 הכורדי דילג על השאלה.
- שאלה 2: באיזו מדינה הומצא הכובע הפנמי?
 א. פנמה ב. ברזיל ג. אקוודור ד. צ'ילה
 הכורדי התייעץ עם חבר טלפוני.
- שאלה 3: באיזה חודש התרחשה מהפכת אוקטובר?
 א. נובמבר ב. אוקטובר ג. ינואר ד. ספטמבר
 הכורדי מבקש 50:50.
- שאלה 4: מה היה שמו של המלך ג'ורג' השישי?
 א. אלברט ב. ג'ורג' ג. שמעון ד. הנרי
 הכורדי התייעץ עם הקהל.
- שאלה 5: על שם איזה חיה קרואים האיים הקנריים?
 א. קנגורו ב. כלב ג. ציפור קנרית ד. טווס
 הכורדי פרש מן המשחק.

ואתם ידידי החכמים, הידעתם?
 מלחמת מאה השנים נמשכה 116 שנים.
 כובעי פנמה הומצאו באקוודור.
 מהפכת אוקטובר התרחשה בנובמבר.
 שמו של המלך ג'ורג' השישי היה אלברט והוא שינה את שמו ב-1936.
 שם האיים הקנריים בלטינית הוא canaria שפירושו "אי הכלבים" וזה בשל כלבי הפרא הרבים באי.
 אז תפסיקו לצחוק על כורדים, כי אתם לא יותר חכמים.

על השיחה: השיחה מציגה את הפער בין ההשלמה של התלמידים עם הבדיחות והיותם שותפים לתיוג הקיים על אנשים ממוצא שונה לבין המציאות אשר בה לא כל הסטראוטיפים נכונים גם אם יש להם אחיזה במציאות. כאשר אנחנו לא מכירים את האדם הבודד או את הקבוצה האחרת מקרוב, התיוג אמנם עוזר לנו לאפיין אותם, אך יחד עם זאת מייצר ריחוק ודחייה ומפריע לראות ולהכיר את האדם הפרטי או את הקבוצה האנושית לגווניה.

ב. לימוד: להסתכן בתיוג

לימוד במליאה: למצוא דרך לפרשנות אחרת

רבי יוחנן היה נשען על רבי יעקב בר אידי, היה רבי אלעזר רואה אותם ומסתתר מפניהם.

< **לבוש רבי אלעזר מתחבא לפני רבי יעקב ורבי בר אידי?**

אמר שני דברים עשה בי בבלי זה: אחת, שלא שאל בשלומי ואחת, שלא אמר שמועה בשמי.

< **לבוש לזכור רבי יוחנן שרבי אלעזר הוא בבאי?**

אמר לו: כך נוהגים אצלם. קטן אינו שואל בשלום הגדול, כך הם מקיימים "ראוני נערים ונחבאו".

< **מה מנסה לעשות רבי יעקב בר אידי בצבריו?**

אמר לו: איך נוהג מר כאשר הוא עובר ליד פסל? אמר לו: איני מתרחק ממנו, שלא יראה כאילו אני חולק לו כבוד, אלא אני עובר לידו ומסמא את עיניו.

< **מה אומרים למנהגו של רבי יוחנן איפ הפסל?**

אמר לו יפה עשה רבי אלעזר שלא עבר לידך.

אמר: רבי יעקב בר אידי יודע אתה לפייס.

< **כיצד התייחסו עם הרקע התרבותי של האחר עוצרת און להבין אותו?**

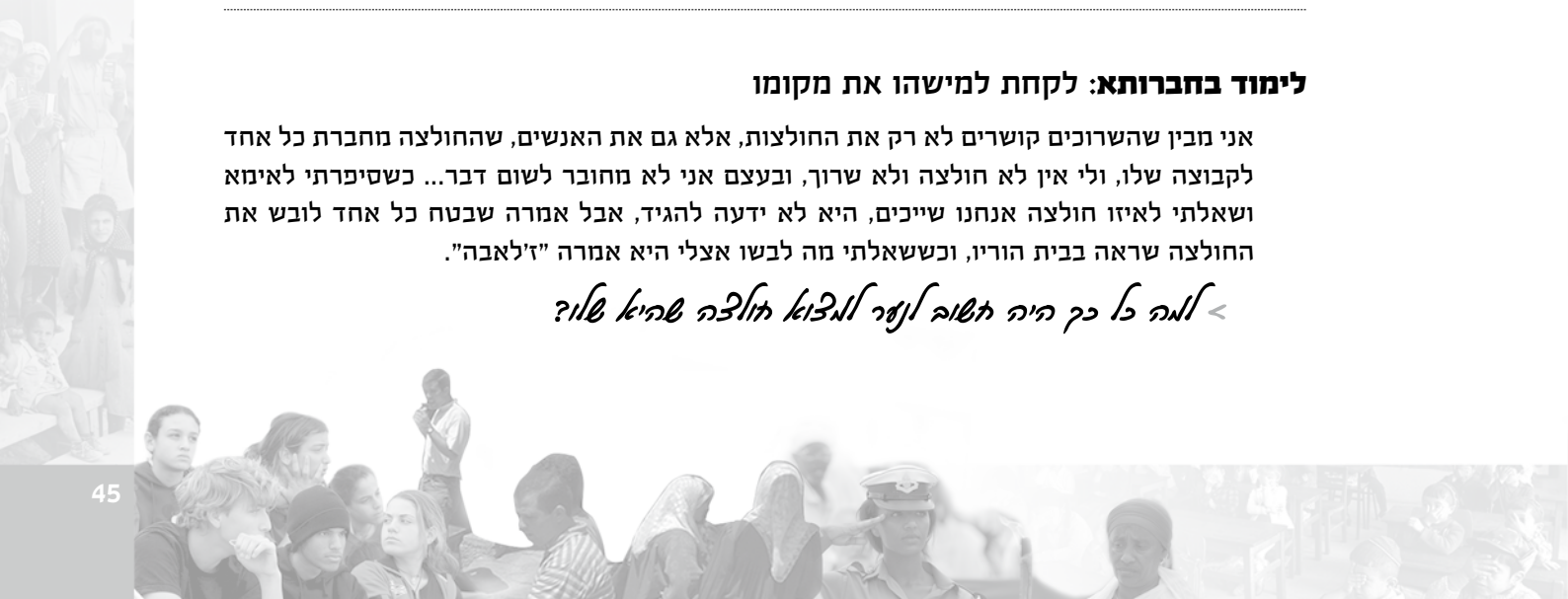
תרגום לתלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ב הלכה א

על הלימוד במליאה: רבי יוחנן כועס על רבי אלעזר שאינו מברך אותו לשלום אלא מתחמק מפניו. הקשר שיוצר רבי יוחנן בין התנהגותו של רבי אלעזר לבין היותו בבלי מונעת ממנו לראות את הכוונה החיובית של מעשיו: שאינו אומר לו שלום משום כבודו. רבי יעקב בר אידי בוחר בדרך מעניינת להראות לרבי יוחנן שכוונתו של רבי אלעזר הייתה לכבדו ולא להעליבו. כשם שרבי יוחנן לא רוצה להביע כבוד לפסל ולכן עובר לצדו אך מסמא את עיניו, כך רבי אלעזר מתרחק מרבי יוחנן כדי להימנע מלעמוד לפניו ולא לומר לו שלום. רבי אלעזר שומר על מנהגיו הבבליים שזרים למנהגי ארץ ישראל, רבי יעקב מגשר על הפער התרבותי. היכולת לראות את הכוונה הטובה מאחורי התנהגות שנתפסת כלא ראויה מאפשרת להימנע מתיוג. "שלא אמר שמועה מפיו" - לימד הלכה לתלמידיו בלי לומר שלמד הלכה זו מפיו. ציון הרב שלימד את ההלכה הוא עיקרון מרכזי בלימוד תורה. לכל רב יש דרך בפסיקת הלכה וציון שמו מאפשר את ההקשר הרחב של ההלכה שפסק. בחלק החסר במקור רבי יעקב בר אידי מראה לרבי יוחנן שגם מעשה זה של רבי אלעזר אינו פוגע בכבודו.

לימוד בחברותא: לקחת למישהו את מקומו

אני מבין שהשרוכים קושרים לא רק את החולצות, אלא גם את האנשים, שהחולצה מחברת כל אחד לקבוצה שלו, ולי אין לא חולצה ולא שרוך, ובעצם אני לא מחובר לשום דבר... כשסיפרתי לאימא ושאלתי לאיזו חולצה אנחנו שייכים, היא לא ידעה להגיד, אבל אמרה שבטח כל אחד לובש את החולצה שראה בבית הוריו, וכששאלתי מה לבשו אצלי היא אמרה "ז'לאבה".

< **אמה כל כך היה חשוב אצלם ללבוש חולצה שהיא שלו?**

כבר בדרך ראיתי את האנשים זורקים בי מבטים, חלק מחייכים וחלק מופתעים. בחצר בית הספר כולם הצביעו עליי וצחקו... דלת הכיתה שלי הייתה סגורה ודפקתי. ברגע שהיא נפתחה, כולם פרצו בצחוק והצביעו עליי: תראו את מרציאנו.

< למה צחקו הילדים על מרציאנו? >

המורה לחשבון הביט בי ואמר לי שפורים עוד לא בא, שטעיתי בתאריך ושאלך הביתה ואלבש חולצה נורמלית. נעלבתי והלכתי הביתה די שפוף... חזרתי שוב לגלות.

< לאיזו תגובה הייתם מצפים מהמורה? >

גבריאל בן שמחון, נערה בחולצה כחולה, ידיעות אחרונות 2013, עמ' 46-49

ירחיק האדם את עצמו, מלדבר בנושאים של חוגים שונים. והגרוע ביותר בעניין זה, אם מדבר על קבוצה של אנשים, ממי יבקש מחילה?! שהרי עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו.

< למה הביעה בציבור גנאי על קבוצה שלמה? >

זאת ועוד, מצוה עלינו 'ואהבת לרעך כמוך' - לאהוב כל יהודי באותה מידה בדיוק, אין הבדל מאיזה מוצא הוא. על כן יש להיבדל מכל סוגי הדיבורים האלו, ולעסוק בתורה, ולקדש את עצמנו, וה' יזכנו לשמור פינו ולשוננו ומחשבתנו מכל דבר רע אמן.

< כיצד האהבה אלא יהוצי באותה מידה מונעת מאתנו לתייג? >

חכם בן ציון אבא שאול, אור לציון - זיכרון הדסה, חכמה ומוסר, שער העבודה, מאמר ז' - שמירת הלשון והמחשבה. עמוד קל"ד, מכון אור לציון, ירושלים, תשנ"ה

חכם בן ציון אבא שאול נולד בירושלים בכ"ט בתמוז תרפ"ד (1924). החברותא שלו בלימודיו היה חכם עובדיה יוסף. חכם בן ציון אבא שאול, מסר שיעורים במקומות רבים ושימש כמוהל. לימים התמנה לראש ישיבת "פורת יוסף" והעמיד תלמידים הרבה. בשנת תשמ"ג (1983) חלה ומאז סבל ייסורים קשים, ואף איבד את מאור עיניו. ב"ט בתמוז תשנ"ח (1998), נלקח לבית עולמו, ומנוחתו כבוד בבית החיים סנהדריה בירושלים.

על הלימוד בחברותא: בשני המקורות ללימוד בחברותא מבררים התלמידים את הסכנות הקיימות בתיוג. הסיפור שמספר גבריאל בן שמחון מתרחש בשנות החמישים כאשר כל אחד השתייך לתנועת נוער והתגאה בחולצה של תנועתו. כיום החולצה של תנועת הנוער חשובה הרבה פחות אך את החולצה החליפו סממנים אחרים. הנער מרציאנו מחפש את הבגד שמאפיין אותו מבחינה תרבותית וזוכה ללעג ולנזיפה כי הזיהוי הזה אינו מקובל חברתית בסביבתו. כשם שהנער לא הבין את סביבתו גם הסביבה לא ניסתה לא להבין את הנער וניתן להבחין בזאת לאור תגובתו האטומה של המורה. במקור השני אומר הרב אבא שאול שאין אפשרות לבקש מחילה מציבור שלם. דבריו מאפשרים לתלמידים לחשוב איזה נזק נגרם לחברה בה הם חיים כאשר ציבור שלם חי בתחושה של תיוג ודחייה וכיצד חיפוש אחר המשותף עשוי להרבות אהבה.

ג. אסיף: לפרק את התוויות

סרטון ושיחה: לקלף את הגוף ולהישאר עם האני

מקרינים את הסרטון: התוויות האלה נוצרו כדי להפריד בינינו

<https://www.youtube.com/watch?v=JVgOZVSpsAw>

שיחה:

הסרט מביא דמויות שיש עליהן תוויות מהחברה האמריקאית - אפריקאים, הודים, אירים ועוד.

< אם הייתם מפיקים סרט כזה בישראל אילו זמויות הייתם מוצגות?

< מה יכול לעזור לכם לקלף את הגוף למאחז הזמויות שבחרתם לחברה הישראלית?

על הסרטון והשיחה: הרב בן ציון אבא שאול אומר שחייבים לאהוב כל יהודי באותה מידה, בחלק הזה של השיעור נברר מדוע זה כל כך קשה. הסרטון טוען שהתוויות המשפילות, המעליבות והמדירות שחברה מדביקה לקבוצות שונות בתוכה מונעות ממנה לראות את האדם עצמו על המכלול השלם שלו. היכולת לקלף את התוויות של המראה החיצוני, של התרבות, של האוכל ועוד, יאפשרו לראות את הצד השווה בין בני האדם ולחבר בינינו.

איך אפשר להימנע מלתייג?

רבי יוחנן היה נשען על רבי יעקב בר אידי, היה רבי אלעזר רואה אותם ומסתתר מפניהם. אמר שני דברים עשה בי הבבלי זה: אחת, שלא שאל בשלומי ואחת, שלא אמר שמועה בשמי. אמר לו: כך הם נוהגים אצלם. קטן אינו שואל בשלום הגדול שכך הם מקיימים "ראוני נערים ונחבאו". ... אמר לו: מה היית עושה אם היית עובר ליד פסל? אמר לו: לא הייתי מתרחק ממנו, שלא יראה שאני חולק לו כבוד, אעבור לידו ואסמא את עיניו. אמר לו יפה עשה רבי אלעזר שלא עבר לידך. אמר: רבי יעקב בר אידי יודע אתה לפייס

תרגום לתלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ב הלכה א

< כיצד ההיכרות עם הרקע התרבותי של האחר עוזרת לנו להבין אותו? >

אני מבין שהשוכנים קושרים לא רק את החולצות, אלא גם את האנשים, שהחולצה מחברת כל אחד לקבוצה שלו, ולי אין לא חולצה ולא שרוך, ובעצם אני לא מחובר לשום דבר... כשסיפרתי לאימא ושאלתי לאיזו חולצה אנחנו שייכים, היא לא ידעה להגיד, אבל אמרה שבטח כל אחד לובש את החולצה שראה בבית הוריו, וכששאלתי מה לבשו אצלי היא אמרה "זילאבה".

כבר למחרת הוצאתי החוצה את כל ערימות הבגדים מן הארון, מצאתי ביניהם זילאבה לבנה ממושי רך ובוהק, שנראתה כמו בגד מלכותי, לבשתי אותה והסתכלתי על הראי בהנאה, כשאני שואל את עצמי אם זה יכול לבוא במקום החולצה הכחולה, ואם אני יכול ללכת עם זה לבית הספר. לי זה נראה נהדר, אבל מה יגידו? אף אחד לא לובש זילאבה... כבר בדרך ראיתי את האנשים זורקים בי מבטים, חלק מהיחיים וחלק מופתעים. בחצר בית הספר כולם הצביעו עליי וצחקו... דלת הכיתה שלי היתה סגורה ודפקתי. ברגע שהיא נפתחה, כולם פרצו בצחוק והצביעו עליי: תראו את מרציאנו.

המורה לחשבון הביט בי ואמר לי שפורים עוד לא בא, שטעיתי בתאריך ושאלך הביתה ואלבש חולצה נורמלית. נעלבתי והלכתי הביתה די שפוף... חזרתי שוב לגלות.

גבריאל בן שמחון, נערה בחולצה כחולה, ידיעות אחרונות 2013, עמ' 46-49

< אמה כל כך חיה חלשה אנשי אלג'וא חלוצה שהיא שלו? >

< מבוש צחקו הילדים על מרציאנו? >

< לאיזו תקופה היית מרציאנו מהמורה? >

<מהי הבטיחה בציבור הנאי
על קבוצה שלומה?

<כיצד האהבה אכל יהוצי באותה
מיצה מונחת לאתנו אתייג?

ירחיק האדם את עצמו, מלדבר בנושאים של חוגים שונים. והגרוע ביותר בעניין זה, אם מדבר על קבוצה של אנשים, ממי יבקש מחילה?! שהרי עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו.

זאת ועוד, מצוה עלינו 'ואהבת לרעך כמוך' - לאהוב כל יהודי באותה מידה בדיוק, אין הבדל מאיזה מוצא הוא. על כן יש להיבדל מכל סוגי הדיבורים האלו, ולעסוק בתורה, ולקדש את עצמנו, וה' יזכנו לשמור פינו ולשוננו ומחשבתנו מכל דבר רע אמן.

חכם בן ציון אבא שאול, אור לציון - זיכרון הדסה, חכמה ומוסר, שער העבודה, מאמר ז- שמירת הלשון והמוחשבה. עמוד קל"ד, מכון אור לציון, ירושלים, תשנ"ה

חכם בן ציון אבא שאול

נולד בירושלים בכ"ט בתמוז תרפ"ד (1924). החברותא שלו בלימודיו היה חכם עובדיה יוסף. חכם בן ציון אבא שאול, מסר שיעורים במקומות רבים ושימש כמוהל. לימים התמנה לראש ישיבת "פורת יוסף" והעמיד תלמידים הרבה. בשנת תשמ"ג (1983) חלה ומאז סבל ייסורים קשים, ואף איבד מאור עיניו. ב"ט בתמוז תשנ"ח (1998), נלקח לבית עולמו, ומנוחתו כבוד בבית החיים סנהדריה בירושלים.

להכיר מקרוב

מכגש חמישי

מטרות

התלמידים יגלו ערכים ואיכויות הקיימים אצל האחר ויבינו שאפשר ללמוד ממנו.

רציונל

גזענות נשענת על ריחוק מהאחר וחוסר רצון להכיר אותו באופן אישי ואת קבוצת השייכות שלו. ההיכרות עם האחר מביאה אותנו להתקרב לאחר ולהבין שיש בינינו נקודות דמיון ושוני. ההיכרות מזמנת למידה הדדית, הכרה באיכויותיו של האחר, למידה על תרבויות אחרות והימנעות מתיג ומשנאת חינם.

שאלה מרכזית: למה כדאי לי להכיר את האחר?

מבנה

א. פתיח: להכיר את האחר

סרט: מוסיקה ערבית או מוסיקה קלאסית?

תרגיל ושיחה: מקומה של תרבות מיעוט

ב. לימוד: ללמוד מהאחר

לימוד בחברותא: כיבוד הורים ושלו

לימוד במליאה: כל אחד חי בעולם אחר

ג. אסיף: ללמוד על האחר

תרגיל: פותחים דלת לאחר

שיחה: נעים מאוד להכיר

עזרים

דפי לימוד, דפי A4, כרטיסי משימה וכרטיסי תרגיל דמויות. ציוד להקרנה, סרט מקוצר של "עבודה ערבית".

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיח: להכיר את האחר

סרט: מוסיקה ערבית או מוסיקה קלאסית?

צופים בפרק 'מוסיקה' מתוך הסדרה "עבודה ערבית" מדקה 5 ועד דקה 12:30

<http://www.mako.co.il/mako-vod-keshet/Arabic-work#/mako-vod-keshet/Arabic-work-s2/VOD-605035af949aa21004.htm?sCh=f30a8c73b9539210&pld=957463908>

על הסרט: בני משפחת עליאן מוזמנים לקונצרט שבו מנגן נדב, בן השכנים, העילוי המוסיקלי בן גילה של מאיה, בתם. האב אמג'ד, מתמלא קנאה וכעס מפני שמאיה אינה יודעת לנגן בכינור. בשבע הדקות שמקרינים לתלמידים אמג'ד מתעקש שבתו תלמד מוסיקה קלאסית, ואילו בושרה, אשתו, ואביו מתנגדים לכך. הסרט מאפשר לתלמידים לראות את נקודת המבט של קבוצת המיעוט ולהבין שגם בתוכה הדעות אינן אחידות. שלוש הדמויות מייצגות תפיסות שונות לגבי המעמד של תרבות בני המיעוטים בחברה. אמג'ד חושב שיש לאמץ את תרבות הרוב כדי להפוך לחלק ממנה, בושרה אינה חושבת שיש לתרבות משמעות כלשהי ויש לחיות את החיים בפשטות, אביו של אמג'ד חושב שיש ללמוד את התרבות המסורתית ולשמר אותה.

תרגיל: מקומה של תרבות מיעוט

כל זוג מקבל אחד משלושה דפי תרגיל: (בושרה / אמג'ד / אבא של אמג'ד)

בושרה (אימא של מאיה)

- < מה דעתה של בושרה על לימודי המוסיקה של מאיה?
- < איזו תפיסה מייצגת בושרה ביחס למקומה של התרבות הערבית בחברה הישראלית?
- < כתבו שלושה טיעונים המצדיקים את תפיסתה של בושרה.

אמג'ד (אבא של מאיה)

- < מה דעתו של אמג'ד על לימודי המוסיקה של מאיה?
- < איזו תפיסה מייצג אמג'ד ביחס למקומה של התרבות הערבית בחברה הישראלית?
- < כתבו שלושה טיעונים המצדיקים את תפיסתו של אמג'ד.

אבו אמג'ד (סבא של מאיה)

- < מה דעתו של אבו אמג'ד על לימודי המוסיקה של מאיה?
- < איזו תפיסה מייצג אבו אמג'ד ביחס למקומה של התרבות הערבית בחברה הישראלית?
- < כתבו שלושה טיעונים המצדיקים את תפיסתו של אבו אמג'ד.

שיחה במליאה: מקומה של תרבות מיעוט

התלמידים משמיעים את הטענות המצדיקים את תפיסתה של הדמות שקיבלו. כל הטענות נרשמים על הלוח.

- < עם איזו צליל הצצהיתם? (אלא קשר לצד התרפול שקיבאתם)
- < כיצד משפיעים הטיעונים המצדיקים עלמה כאלהי על ההצעות שלכם?
- < במה צולמה או שונה המקום שבו אנחנו נמצאים כלייכום לקבוצת הרוב במדינה מהמקום שבו נמצאות הצלעות בסרט?
- < מתי אתם מרגישים חלק מקבוצת מיעוט?

על התרגיל והשיחה: התרגיל והשיחה מאפשרים לתלמידים לראות את האחר דרך העיניים שלו. התפיסות השונות של כל דמות עוזרות לבחון ולהבין אילו משמעויות יש לכל אחת מהתפיסות לגבי קבוצת המיעוט. בסוף השיחה חוזרים התלמידים לבחון את הסוגיה דרך עולמם האישי כחלק מקבוצת הרוב ולעתים כקבוצת מיעוט. היכולת לבחון סוגיה דרך העיניים של קבוצת המיעוט היא שלב ראשון בניסיון להכיר את האחר ולהתקרב אליו.

ב. לימוד: ללמוד מהאחר

לימוד בחברותא: כיבוד הורים ושלו

שאלו לרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתניה שמו, פעם אחת בקשו חכמים לעשות מסחר בששים ריבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.

< מנצ'ה אצותכם נתן רב עולא צולמה מנצ'ה?

אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתניה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא אומר בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.

< איך אפי צותכם הניבו החכמים להתנהלותו של צולא בן נתניה?

לשנה האחרת נתן הקדוש ברוך הוא שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

< מהם הצברים שניתן אלוהו מנצ'ה בן נתניה?

תרגום תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד א

שאל נשאלתי מאחי מאיר, השם יחיהו וישמרהו, על טקס חגיגה הנקראת בערבית "צולחה" (כלומר השכנת שלום בין יריבים) שנעשה בראש העין פה בארץ ישראל על ידי יהודים תימנים.

< האם אתם מכירים מנהלים נוספים שנוסדו להשכין שלום? >

וכך הוא המנהל: כי יהיה ריב בין אנשים וניגשו לעשות שלום ביניהם, קובעים יום הפגישה ומקום הפגישה, אחרי זה היריבים מצד באים מדרך מזרחה (למשל) והצד השני באים מולם מדרך אחרת ונפגשים פנים בפנים באמצע הדרך ומחבקים זה את זה ומנשקים זה לזה. ועל המקום שוחטים הבהמה המיועדת כבר לזה, והולכים הביתה כולם ביחד בשמחה וגילה ועושים סעודה גדולה ואוכלים ושותים ושמחים יחד עם מרעיהם.

< מה אתם מושבים על המנהל? >

וטקס חגיגה זו נהוג בין הערבים בעת השכנת שלום בין היריבים, ולכן השאלה עומדת אם זה אסור משום 'ולא תלכו בחקות הגויים' או לא. ...

< איך ייתכן שיהיו אלו מנהל של ערבים? >

מה שאין כן כאן במנהל זה שאין בו שום חשש מכל זה. ואם נניח שמנהל זה לקוח מן הערבים, הלא המה כופרים בעבודה זרה ומאמינים בה' כמונו וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בתשובותיו סי' שצ"ט. ולכן אין כאן חשש של מנהל המטעה את היהודי לאמונה כוזבת, וגם אין בו הטעם של פריצות היוצא מגדר הצניעות, אדרבא יש בו משום השכנת שלום בין יריבים אשר אין ערוך אליו כמאמר חז"ל: 'שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק לישראל אלא השלום'.

< מה נותנת הכרת תרבות אחרת לקרובה? >

חכם שלום יצחק הלוי, דברי חכמים, חלק יורה דעה, סימן ד, עמ' ע-עא, דפוס דרוו, ירושלים, תשל"ב 1972

חכם שלום יצחק הלוי נולד בצנעא תימן. הוא למד מאביו את תורתו והוסמך על ידי לרבנות ודיינות. בשנת תרפ"ג (1923) עלה לבדו לארץ, התיישב בירושלים ולאחר כשנתיים הצטרפו אליו אשתו וילדיו. לאחר מכן נקרא לשמש כרבם של יהודי תימן בתל אביב. במהרה נחשב חכם שלום יצחק הלוי למנהיג של כל רבני תימן בארץ ישראל ופעל רבות למען משמר מסורת יהדות תימן. בשנת תשט"ז (1956) מונה לכהן כחבר מועצת הרבנות הראשית. חכם שלום יצחק הלוי נפטר ביום כ"ו בתמוז תשל"ג (1973).

על הלימוד בחברותא: הלימוד מתאר כיצד לומדים חכמים כיבוד הורים מגוי ומנהל השכנת שלום מערבים, למרות שהתורה מזהירה מללכת בחוקות הגויים (כלומר: לנהוג כמנהגי אומות העולם). חכם שלום יצחק הלוי מסייג ואומר כי יש מה ללמוד מאומות העולם ותלוי באיזה מנהל מדובר. דמויות אלו מייצגות את האחר שלרוב אנחנו כלל לא מכירים ורגילים לתייג והלימוד מאפשר לתלמידים להבין כי לאחר יש מה לתרום לנו ושאם נשכיל להתקרב ולהכיר נוכל להעשיר את עולמנו ואף להיות קרובים יותר לשלום וחסד.

לימוד במליאה: כל אחד חי בעולם אחר

למקום אליו אני הולך הן גם אתה תגיע כל הדרכים הרי עולות אל אותו הרקיע	את מה שאני רואה לבן אתה רואה שחור כשיוֹרֶדֶת עלי החשיכה עליה זורח אור	כל אחד חי בעולם אחר כל כך גדול השוני את מה שאני מרגיש בפנים איש לא מרגיש כמוני
אל המקום אליו אתה הולך הן גם אני אגיע אה בלי ניצוץ האהבה שום דבר לא יתניע.	מה שבשבילה חלום לי זו האימה מה שבשבילי שלום לה זו מלחמה	את מה שאתה חושב עמוק אני חושב שטוח מה שאתה רואה סגור אני רואה פתוח

ניצוץ האהבה, מילים: אהוד בנאי, לחן: עממי, ביצוע: אהוד בנאי ודקלון

< לאן תוכלו להוביל אותנו ההיכרות מקרוב עם האחר ואהבה אליו?
 < כיצד ניתן להתניע את ניצוץ האהבה למרות ההבדלים?

על הלימוד במליאה: הלימוד מאפשר לתלמידים להבין כי לאחר יש עולם פנימי עשיר ושונה משלנו, הלימוד מוביל לאסיף ומזמין את התלמידים לחשוב כיצד ניתן דרך ההיכרות עם האחר ועם שונותו להתניע את ניצוץ האהבה.

ג. אסיף: ללמוד על האחר

תרגיל: פותחים דלת לאחר

מחלקים את התלמידים לקבוצות של שלושה ומחלקים להם כרטיסי משימה.

חפשו ברשת דמות של ישראלי/ת שמעניינת אתכם ושונה מכם - בתרבות, באמונות, בדת, בצורת החיים.

ציינו מהם המאפיינים ששונים באורח חייו של אותו ישראלי מאורח חייכם.

ענו על השאלות בקבוצה:

- < מה נראה לכם מעניין באורח חייו?
- < מה הייתם שואלים אותו אם הייתם פוגשים אותו?
- < מיהו כבאי/אנשים אחרים אהביר אותו?
- < מה ניתן ללמוד מהצלחות שהכרתם בחיפוש שלכם?

במליאה: "נעים מאוד להכיר"

כל קבוצה מספרת על הישראלי שמצאה ומציעה לשאר הכיתה לפגוש אותו לאור התשובות שענו לגביו.

על התרגיל והשיחה: התרגיל מחבר לימוד למעשה ומחבר אותו לחיי היום-יום של התלמידים. התרגול מחדד את יכולת הלמידה מהאחר דרך חיפוש הטוב שבו, מעניק הזדמנות להכיר את חייו של האחר ששונה ממני ומזמן עיסוק בנקודות החיבור ולא בנקודות המחלוקת. השיחה לאחר התרגיל תאפשר לראות את נקודות החיבור וההשקה עם האחר יחד עם זוויות ראייה שונות של התלמידים על היכולת ללמוד מהאחר והצורך להכיר אותו. שיח שכזה, בכוחו לעודד את התלמידים לבחור להכיר מקרוב כדי להימנע מתיוג ומשנאת חנם.

למה כדאי לי להכיר את האחר?

שאלו לרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו חכמים לעשות מסחר בששים ריבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.

אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא אומר בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.

לשנה האחרת נתן הקדוש ברוך הוא שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל מזון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו מזון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

תרגום תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד א

< למה אביתכם נותן רב עולא כולא לאביו? >

< איך אפי ציתקם הדיבור החכמים להתנהגותו של כולא בן נתינה? >

< למה הם הצבירים שניתן אלמנה כולא בן נתינה? >

חכם שלום יצחק הלוי

נולד בצנעא תימן. הוא למד מאביו את תורתו והוסמך על ידיו לרבנות ודיינות. בשנת תרפ"ג (1923) עלה לבדו לארץ, התיישב בירושלים ולאחר כשנתיים הצטרפו אליו אשתו וילדיו. לאחר מכן נקרא לשמש כרבם של יהודי תימן בתל אביב. במהרה נחשב חכם שלום יצחק הלוי למנהיג של כל רבני תימן בארץ ישראל ופעל רבות למען משמר מסורת יהדות תימן. בשנת תשט"ז (1956) מונה לכהן כחבר מועצת הרבנות הראשית. חכם שלום יצחק הלוי נפטר ביום כ"ו בתמוז תשל"ג (1973).

שאל נשאלתי מאחי מאיר, השם יחיהו וישמרהו, על טקס חגיגה הנקראת בערבית "צולחה" (כלומר השכנת שלום בין יריבים) שנעשה בראש העין פה בארץ ישראל על ידי יהודים תימנים.

< האם אתם מכירים
למנהגים נוספים
שנוצרו להשכין שלום?

וכך הוא המנהג: כי יהיה ריב בין אנשים וניגשו לעשות שלום ביניהם, קובעים יום הפגישה ומקום הפגישה, אחרי זה היריבים מצד באים מדרך מזרח (למשל) והצד השני באים מולם מדרך אחרת ונפגשים פנים בפנים באמצע הדרך ומחבקים זה את זה ומנשקים זה לזה. ועל המקום שוחטים הבהמה המיועדת כבר לזה, והולכים הביתה כולם ביחד בשמחה וגילה ועושים סעודה גדולה ואוכלים ושותים ושמחים יחד עם מרעיהם.

< מה אתם חושבים
על המנהג?

וטקס חגיגה זו נהוג בין הערבים בעת השכנת שלום בין היריבים, ולכן השאלה עומדת אם זה אסור משום 'ולא תלכו בחקות הגויים' או לא...

< איך ייתכן שיהיו
אילוצו מנהג של ערבים?

מה שאין כן כאן במנהג זה שאין בו שום חשש מכל זה. ואם נניח שמנהג זה לקוח מן הערבים, הלא המה כופרים בעבודה זרה ומאמינים בה' כמונו וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בתשובותיו סי' שצ"ט. ולכן אין כאן חשש של מנהג המטעה את היהודי לאמונה כוזבת, וגם אין בו הטעם של פריצות היוצא מגדר הצניעות, אדרבא יש בו משום השכנת שלום בין יריבים אשר אין ערוך אליו כמאמר חז"ל: 'שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק לישראל אלא השלום'.

< מה נותנת הכרת
תרבות אחרת לקרוב?

חכם שלום יצחק הלוי, דברי חכמים, חלק יורה דעה, סימן ד, עמ' ע-עא, דפוס דרור, ירושלים, תשל"ב 1972

לקראת זהות ישראלית | מכשח המישי

לְמָקוֹם אֵלָיו אֲנִי הוֹלֵךְ
הֵן גַּם אֶתָּה תִּגְיַע
כָּל הַדְּרָכִים הָרִי עוֹלוֹת
אֶל אוֹתוֹ הֶרְקִיעַ

אֶת מָה שְׁאֲנִי רוֹאֶה לְבָן
אֶתָּה רוֹאֶה שְׁחֹר
כְּשִׁיזְרַדְתָּ עָלַי הֶחְשִׁיכָה
עָלַי זֹרַח אוֹר

כָּל אֶחָד חֵי בְּעוֹלָם אַחֵר
כָּל כֶּף גָּדוֹל הַשּׁוֹנֵי
אֶת מָה שְׁאֲנִי מְרַגֵּשׁ בְּפָנַי
אִישׁ לֹא מְרַגֵּשׁ כְּמוֹנִי

אֶל הַמָּקוֹם אֵלָיו אֶתָּה הוֹלֵךְ
הֵן גַּם אֲנִי אֲגִיעַ
אֶךְ בְּלִי נִיצוּץ הָאֶהָבָה
שׁוֹם דְּבָר לֹא יִתְנִיעַ.

מָה שְׁבִשְׁבִּילָה חֵלוֹם
לִי זֹה הָאֵימָה
מָה שְׁבִשְׁבִּילִי שְׁלוֹם
לָהּ זֹה מַלְחָמָה

אֶת מָה שְׁאֶתָּה חוֹשֵׁב עָמוּק
אֲנִי חוֹשֵׁב שְׁטוּחַ
מָה שְׁאֶתָּה רוֹאֶה סָגוּר
אֲנִי רוֹאֶה פְּתוּחַ

ניצוץ האהבה, מילים: אהוד בנאי, לחן: עממי, ביצוע: אהוד בנאי ודקלון

< לאן תוכלו להוביל אותנו ההיכרות מקרוב עם האחר ואהבה אליו?

כרטיסי תרגיל דמויות

בושרה (אימא של מאיה)

- < מה דעתה של בושרה על לימודי המוסיקה של מאיה?
- < איזו תפיסה מייצגת בושרה ביחס למקומה של התרבות הערבית בחברה הישראלית?
- < כתבו שלושה טיעונים המצדיקים את תפיסתה של בושרה.

אמג'ד (אבא של מאיה)

- < מה דעתו של אמג'ד על לימודי המוסיקה של מאיה?
- < איזו תפיסה מייצג אמג'ד ביחס למקומה של התרבות הערבית בחברה הישראלית?
- < כתבו שלושה טיעונים המצדיקים את תפיסתו של אמג'ד.

אבא של אמג'ד (סבא של מאיה)

- < מה דעתו של אבא של אמג'ד על לימודי המוסיקה של מאיה?
- < איזו תפיסה מייצג אבא של אמג'ד ביחס למקומה של התרבות הערבית בחברה הישראלית?
- < כתבו שלושה טיעונים המצדיקים את תפיסתו של אבא של אמג'ד.

כרטיס משימה

< חפשו ברשת דמות של ישראלי/ת שמעניינת אתכם ושונה מכם - בתרבות, באמונות, בדת, בצורת החיים.

< ציינו מהם המאפיינים ששונים באורח חייו של אותו ישראלי מאורח חייכם.

< ענו על השאלות בקבוצה:

1. מה נראה לכם המשניין באורח חייו?

2. מה הייתם שואלים אותו אם הייתם פוגשים אותו?

3. מדוע כבאי לאנשים אחרים להכיר אותו?

4. מה ניתן ללמוד מהפגמויות שהכרתם בסרט?

לוותר על השנאה

מכגש שישי

מטרות

התלמידים ייחשפו לשורשיה של השנאה ויבררו את חשיבות הוויתור עליה בחיינו.

רציונל

שנאה היא רגש חזק והרסני היוצר פגיעה בבני האדם אשר שונאים זה את זה. חוסר היכרות, תיוג והבלטת תכונות ומאפיינים שליליים אצל קבוצות השונות זו מזו גורמים לשנאה. זיהוי מאפייני תרבות משותפים, מגע יום-יומי שיש בו אכפתיות וקרבה עשויים לצמצם את תחושות השנאה והביטויים שלה בין בני אדם והקבוצות שאליהן הם שייכים.

שאלה מרכזית: כיצד ניתן לצמצם את תחושות השנאה?

מבנה

א. פתיח: שורשיה של שנאה

תרגיל: קריקטורות של שנאה

שיחה: מתכון לשנאה

ב. לימוד: להפוך שונא לאוהב

לימוד בחברותא: לשנות את התפיסה על האחר

לימוד במליאה: ואהבת לרעך כמוך

ג. אסיף: "מה ששנא עליך, אל תעשה לחברך"

תרגיל: קריקטורות של אהבה

שיחה: ללעוג לשנאה ולהוסיף אהבה.

עזרים

דפי קריקטורות של שנאה, דף לימוד, כרטיסיות עבודה על קריקטורות, דפי ציור וטושים.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור:

א. פתיח: שורשיה של שנאה

תרגיל: קריקטורות של שנאה

מחלקים את התלמידים לארבע קבוצות ומחלקים להם קריקטורות שונות ושאלה.

< איך תגישו את הקריקטורה?

שיחה: מתכון לשנאה

שאלות:

- < באיזו מיצה הקריקטורות משקפות את המציאות ובאיזו מיצה המציאות ומגזימות אותה?
- < האם מצובר בעובדות איומות על האחר שבזרמות אנו אשנא בצורה כזו?
- < מה הסכנה הטמונה בשימוש בכאלו מסרים?

על התרגיל והשיחה: מטרתה של קריקטורה היא להעביר ביקורת על עמדות והתנהגויות דרך איור פשוט ומסרים חדים וחד-ממדיים. קריקטורה מציגה אמת מסוימת ומקצינה אותה, השיחה משקפת לתלמידים שהקריקטורות והשיח הציבורי משפיעים על דעת הקהל ומייצרים תדמית שלילית לקבוצות, לרוב מוגזמת ומכלילה. תדמית זו מעודדת להסתה, שנאה, דמוניזציה ולעג למי שנתפס כאחר. הקריקטורות מאפשרות לתלמידים לזהות את הגורמים השונים לשנאה כחלק מההתמודדות איתה.

ב. לימוד: להפוך שונא לאוהב

לימוד בחברותא: לשנות את התפיסה על האחר

אמר רבי אלכסנדר שני חמרים מהלכין בדרך שונאין זה לזה, רבץ לאחד מהן חמורו, חבירו עובר ורואהו שרבץ תחת משאו, אמר: לא כתיב בתורה "כי תראה חמור שונאך וגו', עזוב תעזוב,"

< מה גורם אשנא להתקרה ולמצור לאדם השנא אלו?

מה עשה, חזר וטען ומלווהו, התחיל מסיח עמו עזוב קימעא מכאן, העלת מכאן, ערוק מכאן, עד שיטעון עמו, נמצאו עושין שלום ביניהם,

< כיצד הפעולה המשותפת מביאה אשנא?

וחבירו אומר לא הייתי סבור שהוא שונאי, ראה היאך ריחם עלי כשראה אותי ואת חמורי בדוחק, מתוך כך נכנסו לפונדק אכלו ושתו ביחד ויתאהבו זה לזה.

תנחומא, פרשת משפטים, א

< האם מצאתם את עצמכם הופכים משונאים לאוהבים?

שיחת היכרות עם יהודייה אמריקנית חביבה (בתרגום עברי)

- תאמר לי, אתה מישראל ?
- כן, אני נושם.
- אוה, והיכן אתה גר בישראל ?
- ירושלים. בשנים האחרונות אני מתגורר שם.
- אוה עיר נפלאה ירושלים.
- כן, אכן נפלאה.

- ואתה... מהחלק המערבי... או מהצד המזרחי...
- הא, זו שאלה קשה, תלוי מי מציר את המפה...
- אתה מצחיקי, ואתה... כלומר אתה מדבר עברית?
- כן, ודאי.
- כלומר זו שפת האם שלך.
- לא בדיוק. שפת אמי היא ערבית, אבל היום היא מדברת עברית שוטפת.

< מה אתם חושבים על התשובות של סמי לאום שטרית?

- אוה, "זה יפני", למדתי את זה בקבוץ.
- לא רע בכלל.
- אתה... כלומר אתה ישראלית... כן?
- כן, ודאי.
- ממשפחה מסרתית?
- כן די מסרתית.
- שומר שבת?
- אני? לא, תלוי, בעצם...
- אתה אוכל חזיר?
- לא, זה לא.

< אם הייתם צריכים לענות במקומו של סאלותיה, מה היו התשובות שלכם?

- תסלח לי על השאלה הסקרנית, אני פשוט חייבת לשאל, אתה יהודי או ערבי?
- אני יהודי-ערבי.

< כיצד אתם מבינים את המושג יהודי ערבי?

- אתה מצחיק.
- לא, אני דווקא רציני.
- יהודי-ערבי? את זה אף פעם לא שמעתי.

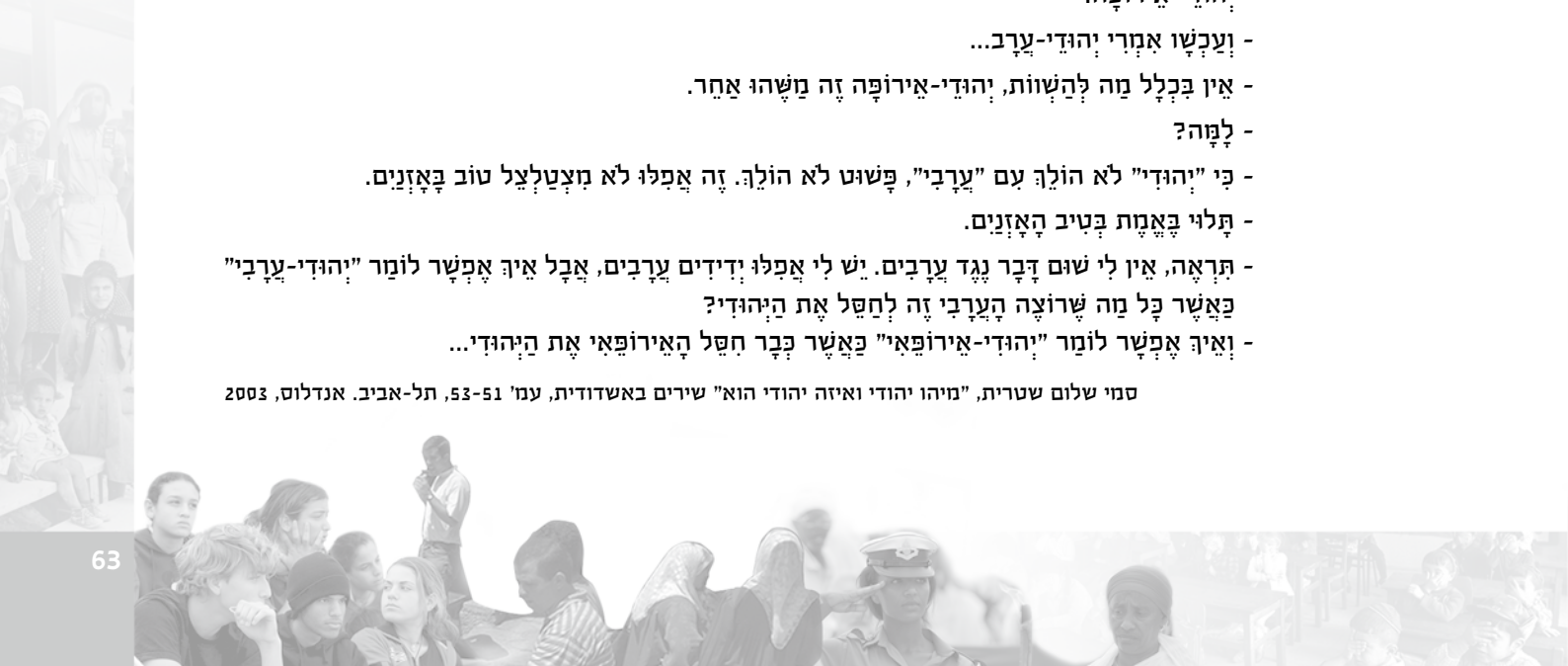
< כיצד הבנת המורכבות של כא אבס תורמת להפחתת השנאה?

- זה פשוט: כמו שאת אומרת יהודי-אמריקני. הנה, נסי להגיד יהודי-אירופה.
- יהודי-אירופה.
- ועכשיו אמרי יהודי-ערב...
- אין בכלל מה להשוות, יהודי-אירופה זה משהו אחר.
- לפה?

- כן "יהודי" לא הולך עם "ערבי", פשוט לא הולך. זה אפילו לא מצטלצל טוב פאזנים.
- תלוי באמת בטיב האזנים.

- תראה, אין לי שום דבר נגד ערבים. יש לי אפילו ידידים ערבים, אבל איך אפשר לומר "יהודי-ערבי" פאשר כל מה שרוצה הערבי זה לחסל את היהודי?
- ואיך אפשר לומר "יהודי-אירופאי" פאשר כבר חסל האירופאי את היהודי...

סמי שלום שטרית, "מיהו יהודי ואיזה יהודי הוא" שירים באשדודית, עמ' 51-53, תל-אביב. אנדלוס, 2003

על הלימוד בחברותא: בטקסט הראשון הגמרא מספרת לנו על שונאים שציווי מהתורה לעזור (=לעזוב) לשונא שלך מביא לפעולת העזרה שנקט אחד כלפי האחר. העזרה פירקה את השנאה והפכה אותם לאוהבים. הטקסט השני (אשר מצוטט במלואו להעשרת המנחה) נותן הצצה למרכיבי זהות שונים שיש לכל אחד מאתנו והחיבור שיכול להיווצר מהכרה בנקודות הדמיון בינינו. שני הטקסטים מציעים דרכים להתמודדות עם השנאה: הזדהות עם האחר, זיהוי מרכיבי זהות משותפים ופעולה משותפת האחד לטובת השני. התלמידים יבחנו האם מצאו עצמם בעבר מרבים אהבה ושונאים פחות ויחשבו באילו דרכים ניתן לעשות זאת.

לימוד במליאה: ואהבת לרעך כמוך

'ואהבת לרעך כמוך' - ממה ששינה וכתב 'ואהבת לרעך' ולא אמר 'לבני עמך', שמענו שבכלל 'רעך' - כל מין האדם. והרי זה כאילו יאמר: כל כך צריך אתה ליזהר מלנקום ולנטור את בני עמך, כי זה כלל גדול, 'ואהבת לרעך כמוך' - יהיה מי שיהיה.

< מי כאילו אפי חכם אליהו בן אמוזג באמצעות "ואהבת לרעך כמוך" >

ונמה שיוורה שהאמת כן, הוא מה שכתוב להלן 'כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם, ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים'. ושמה תאמר, גר זה, איננו - רק גר שקיבל עליו כל המצוות. אם כן 'הגר אתכם' - מה בא ללמדנו? ואם הוא גר צדק הרי הוא כישראל בכל מקום שיהיה. הא למדת, שאין לגר זה קורבת עמך רק היותו גר אתכם.

< כיצד ניתן לקיים את צבחי החכם עם עמים אחרים הערים עמנו בארצות ישראל? >

חכם אליהו בן אמוזג, אם למקרא, ויקרא, פרשת קדושים, דף מ"ו עמ' א'-ב, הוצאת אליהו בן אמוזג וחבריו, ליוורנו, תרכ"ג (1863)

חכם אליהו בן אמוזג נולד כבן יחיד בליוורנו שבאיטליה. משפחתו הגיעה מפאס שבמרוקו. חכם אליהו בן אמוזג גדל ולמד תורה אצל אחי אמו, חכם יהודה קורייאט. לצד לימודיו במקרא, תלמוד, מדרש וקבלה, הרחיב השכלתו בלימודים כלליים ובשפות. בחייו שימש דרשן בליוורנו, דיין ומלמד בבית המדרש לרבנים שבעיר. הקים בליוורנו בית דפוס שבו הדפיס ספרי קודש שונים, ביניהם חיבורים רבים של חכמי מרוקו. חכם אליהו בן אמוזג עימת את התורה עם החכמות (מדעים) וזאת כדי להפיק את האמת מן התורה. חכם אליהו בן אמוזג נפטר ביום ז' באדר א' תר"ס (ת"ש) בעירו ליוורנו, ונקבר שם.

על הלימוד במליאה: הלימוד מדבר על מצוות "ואהבת לרעך כמוך" כמצווה שמחייבת אותנו כלפי עם ישראל ויחד עם זאת, כלפי כל העמים. חכם בן אמוזג מרחיב את גבולות הפירוק של השנאה לאהבה לכלל האדם: גוי, גר, שונא. התלמידים יעסקו במשמעות של ויתור על השנאה במדינת ישראל לאור דבריו של החכם שמחייבים אותנו לאהוב את שכנינו. למילה גר כמה פרשנויות: גר יכול להיות גוי שקיבל על עצמו את המצוות או גוי שגר בארץ, חכם אליהו בן אמוזג מלמד כי לעניין מצוות "ואהבת לרעך כמוך" מדובר בכלל גוי שגר בארץ ישראל.

ג. אסיף: "מה ששנא עליך, אל תעשה לחברך"

תרגיל: קריקטורות של אהבה

מחלקים את התלמידים לקבוצות יצירה של קריקטורות חדשות ושונות.
כרטיס עבודה:

1. חשבו על קבוצה שמעוררת בכם כעס או שנאה
2. נסו לחשוב על נקודות הטוב של אותה קבוצה
3. נסו לנסח מסר חיובי לגבי אותה קבוצה שאותו תרצו להעביר בקריקטורה
4. צרו את הקריקטורה שלכם לקראת הצגתה לכיתה

סבב: התלמידים מציגים את הקריקטורות השונות.

שיחה: ללעוג לשנאה ולהוסיף אהבה

שאלות:

- < למה היו התחושות שלכם לגבי היצירה?
- < כיצד ניתן ליישם ראייה חיובית כלפי האחר בעוז צרורות?

על התרגיל והשיחה: התרגיל ממחיש איך מיקוד של מסר חיובי מאפשר לתלמידים להפחית את השנאה. ברגע שרואים את הדברים מנקודת מבט חיובית ומיטיבה יש פחות מקום לשנאה וישנה הבנה שאפשר לראות אחרת את האחר והאחריות היא של כל אחד מאתנו. חשוב לייצר תהליך עבודה שבו מרבית התלמידים משתתפים תוך חשיבה על המסר ועד לאיור הקריקטורה.

כיצד ניתן לצמצם את תחושות השנאה?

אמר רבי אלכסנדרני שני חמרים מהלכין בדרך שונאין זה לזה, רבץ לאחד מהן חמורו, חבירו עובר ורואהו שרבץ תחת משאו, אמר לא כתיב בתורה כי תראה חמור שונאך וגו', עזוב תעזוב, מה עשה, חזר וטען ומלוהו, התחיל מסיח עמו עזוב קימעא מכאן, העלת מכאן, ערוק מכאן, עד שיטעון עמו, נמצאו עושין שלום ביניהם, וחבירו אומר לא הייתי סבור שהוא שונאי, ראה היאך ריחם עלי כשראה אותי ואת חמורי בדוחק, מתוך כך נכנסו לפונדק אכלו ושתו ביחד ויתאהבו זה לזה.

מדרש תנחומא, פרשת משפטים, א

<מה עובר לשונא להתקרה ולעצור אצב השנא עוין?
 אצב השנא עוין?

<מה מוביל אבן ששני שונאים מוצאים עצמם עושים שאום?
 מוצאים עצמם עושים שאום?

<האם מוצאתם את עצמכם הופכים לשונאים אלוהבים?
 הופכים לשונאים אלוהבים?

- תאמר לי, אתה מישראל?
- כן, אני משם.
- אוה, והיכן אתה גר בישראל?
- ירושלים. בשנים האחרונות אני מתגורר שם...
- ואתה... מהחלק המערבי... או מהצד המזרחי?
- אה, זו שאלה קשה, תלוי מי מצייר את המפה...
- אתה מצחיק, ואתה... כלומר אתה מדבר עברית?
- כן, ודאי.
- כלומר זו שפת האם שלך.
- לא בדיוק. שפת אמי היא ערבית, אבל היום היא מדברת עברית שוטפת.
- אתה... כלומר אתה ישראלי ... כן?
- כן, ודאי.
- ממשפחה מסורתית?
- כן, די מסורתית.
- שומר שבת?

<אמה אצעתכם קשה לשואות אהבין את התשובות לא סמי שאום שטרית?
 את התשובות לא סמי שאום שטרית?

אם הייתם צריכים לענות
באקומו של סאלוטיה, מה היו
התשובות שלכם?

כיצב הבנת האורכבות של כל
אדם תורמת אוויר של השנאה?

- אני? לא, תלוי, בעצם...
- אתה אוכל חזיר?
- לא, זה לא.
- תסלה לי על השאלה הסקרנית, אני פשוט חיבת לשאול, אתה יהודי או ערבי?
- אני יהודי-ערבי.
- אתה מצחיק.
- לא, אני דווקא רציני.
- יהודי-ערבי? את זה אף פעם לא שמעתי.

סמי שלום שטרית, "מיהו יהודי ואיזה יהודי הוא" שירים באשדודית, עמ' 51-53, תל-אביב. אנדלוס, 2003

'ואהבת לרעך כמוך' - ממה ששינה וכתב 'ואהבת לרעך' ולא אמר 'לבני עמך', שמענו שבכלל 'רעך' - כל מין האדם. והרי זה כאילו יאמר: כל כך צריך אתה ליהרר מלנקום ולנטור את בני עמך, כי זה כלל גדול, 'ואהבת לרעך כמוך' - יהיה מי שיהיה.

וממה שיורה שהאמת כן, הוא מה שכתוב להלן 'כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם, ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים'. ושמה תאמר, גר זה, איננו - רק גר שקיבל עליו כל המצוות.

אם כן 'הגר אתכם' - מה בא ללמדנו? ואם הוא גר צדק הרי הוא כישראל בכל מקום שיהיה. הא למדת, שאין לגר זה קורבת עמך רק היותו גר אתכם.

חכם אליהו בן אמוזג, אם למקרא, ויקרא, פרשת קדושים, דף מ"ו עמ' א'-ב', הוצאת אליהו בן אמוזג וחבריו, ליוורנו, תרכ"ג (1863)

כיצב ניתן לקיים את צברי החכם עם עליהם אחרים הצרים עלנו במדינת ישראל?

חכם אליהו בן אמוזג

נולד כבן יחיד בליוורנו שבאיטליה. משפחתו הגיעה מפאס שבמרוקו. חכם אליהו בן אמוזג גדל ולמד תורה אצל אחי אמו, חכם יהודה קורייאט. לצד לימודיו במקרא, תלמוד, מדרש וקבלה, הרחיב השכלתו בלימודים כלליים ובשפות. בחייו שימש דרשן בליוורנו, דיין ומלמד בבית המדרש לרבנים שבעיר. הקים בליוורנו בית דפוס שבו הדפיס ספרי קודש שונים, ביניהם חיבורים רבים של חכמי מרוקו. חכם אליהו בן אמוזג עימת את התורה עם החכמות (מדעים) וזאת כדי להפיק את האמת מן התורה. חכם אליהו בן אמוזג נפטר ביום ז' באדר א' תר"ס (ת"ש) בעירו ליוורנו, ונקבר שם.

דפי קריקטורות

< רשלו אצב הקריקטורה אילו תחולות מתעוררות בכך?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

כרטיסי עבודה על קריקטורות

< חשבו על קבוצה של מעוררת בכם כעם או שנה

< נסו לחשוב על נקודות הטוב של אותה קבוצה

< נסו לנסח מסר חיובי לגבי אותה קבוצה אותו תרצו להעביר בקריקטורה

< צרו את הקריקטורה שלכם לקראת הצגתה לבינה

חיים בדרך ארץ

מפגש שביעי

מטרות

התלמידים יכירו ביתרונות של חיים משותפים עם דתות ותרבויות אחרות.

רציונל

במציאות הישראלית ישנן תרבויות ודתות שונות אשר חיות זו לצד זו, אך לא בהכרח בשלום. ההנחה הרווחת כי קיימים פערים גדולים במאפייני התרבות של כל אחת מהקבוצות מביאה לריחוק ושנאה. לעומתה, היכולת לזהות מאפיינים תרבותיים דומים עשויה להביא להזדהות עם האחר תוך הבנה שאנחנו לא מוכרחים להיות זרים זה לזה ואף יכולים לחיות זה לצד זה מתוך שותפות תרבותית.

שאלה מרכזית: כיצד מאפייני תרבות דומים מאפשרים לחיות יחד?

מבנה

א. פתיח: "על ערבים בתוכה תלינו כינורותינו"

תרגיל: פיוטים יהודיים ושירה ערבית

שיחה: ללמוד מאומות העולם

ב. לימוד: "כולנו רקמה אנושית אחת חיה"

לימוד במליאה: דרך ארץ לפני הכול

לימוד בחברותא: חיים יחד מתוך כבוד

ג. אסיף: הבדל או דמיון

סרט: סוויצ' - חיים יחד במבט ערבי ומבט יהודי

שיחה: כבוד הדדי למרות ההבדלים

עזרים

דף לימוד, דפים לבנים, כלי כתיבה.
 חיבור לאינטרנט ואמצעי שמע (אפשרי גם אמצעי הקרנה).

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיח: "על ערבים בתוכה תלינו כינורותינו"

תרגיל: פיוטים יהודיים ושירה ערבית

משמיעים לתלמידים פתיח לשיר ערבי ולאחר מכן את הפיוט שמולחן באותה מנגינה.

▶ "אינתא עומרי" של אום כולתום - מ-1:00 עד 1:50

<https://www.youtube.com/watch?v=-RtOEtg5K4U>

הפיוט של ניסים בן משה הלוי "אל בעניי הבט" מדקה 1:55 ועד 1:00

<https://www.youtube.com/watch?v=p3kqXgn8C0>

▶ השיר של פריד אל אטרש שממנו נלקח הלחן "יא עוואזי פלפילו" מתחילת השיר ועד 0:50

<https://www.youtube.com/watch?v=ziLFMs0GIF8>

הפיוט "מול אלי וגדלו" של נסים בן יצחק הלוי מחאלב מתחילת הפיוט ועד 0:50

<https://www.youtube.com/watch?v=tXEa7IGEZGk>

▶ השיר של כרים מחמוד "סמרה יא סמרה" מ-0:45 ועד 1:37

<https://www.youtube.com/watch?v=rZrfChjZYUU>

הפיוט של אברהם (דוייק כלוצי) "נורא אל נורא" מתחילת הפיוט ועד 0:48

<https://www.youtube.com/watch?v=i87s-g9Twlo>

▶ השיר "שמס אל שמוסי" הערבי מתחילת השיר ועד 0:48

<https://www.youtube.com/watch?v=Zg60DCzBuUg>

והפיוט "כל עת אליך" של משה אשקר הכהן מהמאה ה-19 מ-0:10 ועד 0:50

<https://www.youtube.com/watch?v=LcdmEfHal5g>

▶ השיר "חיראנה ליה" של דאוד חוסני שהיה מוזיקאי יהודי קראי מתחילת השיר ועד 0:50

<https://www.youtube.com/watch?v=YW4IK7pGF4E>

הפיוט שנכתב גם הוא על ידי ניסים בן יצחק הלוי "חי רם גלה" מתחילת הפיוט ועד 0:50

<https://www.youtube.com/watch?v=T2cQBNKNgeY>

שואלים את התלמידים לאחר השיר בערבית האם הם מכירים את השיר ולאחר מכן משמיעים להם את הפיוט שנשען על אותו הלחן.

על הפיוט: ראשיתו כשירת קודש שבאה לעטר את תפילות היחיד והציבור ואת הטקסים הדתיים והושרה ע"י החזן וקהל המתפללים כחלק מהתפילה. במהלך השנים הפיוט, כיצירה חיה ומתחדשת תדיר, הלך והתרחב למחזות אחרים מעבר לתפילה: פיוטים סביב מעגל השנה - זמירות שבת ופיוטים לחגים ומועדים; שירת הבקשות; פיוטים סביב מעגל החיים - מלידתו של האדם (שירים לברית מילה וזבד הבת) דרך בר ובת מצווה, נישואין, הולדת בת וכן. הפיוט הוא שירת נשמה היוצאת מהלב ונועדה לחבר את הקהילה - משפחה, ציבור המשתתף בשמחה, קהל מתפללים בבית כנסת המשוררים יחדיו את שירת הבקשות. רבים מהפיוטים נשענים על לחנים של שירי חול מתרבויות אחרות.

שיחה: ללמוד מאומות העולם

סבב: כל קבוצה תציג את העמדה שגיבשה על הנושא.

שאלות לשיחה:

- < *למה הצליחו הפיוטנים לשירי הקובץ לחיבורו לתנוק הרביי?*
- < *למה החיבור בין השירים הרביי הפיוטי הקובץ לאלו אותנו על החיים לבהם נכתבו הפיוטים?*
- < *האם גם כיום יש חיבורים כאלה?*

על התרגיל והשיחה: התרגיל מציג את החיבור בין מוסיקה ערבית לפיוטים שלחלק מהתלמידים מוכרים מהבית או מבית הכנסת וחושף כיצד חיים משותפים ליד נוצרים או מוסלמים השפיעו לאורך השנים ועד היום על עם ישראל מבחינה דתית ותרבותית. שירים ולחנים נלקחו מעמים אחרים לאורך השנים בקרב יהודים בכל העולם. בשיחה בוחנים התלמידים את החיבור. ניתן להשמיע רק שלושה צמדי פיוטים וכדאי שהדיון לא ייגע רק ביחסי ערבים ויהודים.

ב. לימוד: כולנו רקמה אנושית אחת חיה

לימוד במליאה: דרך ארץ לפני הכול

ואימתי כועס? אמר אביו באותן שלוש שעות ראשונות כאשר כרובלת התרנגול חיוורת והוא עומד על רגל אחת... אותו מין היה בשכונתו של רבי יהושע בן לוי, שהיה מצער אותו הרבה במקראות. יום אחד לקח תרנגול, והעמיד אותו בין רגלי המיטה ועיין בו. סבר כשתבוא אותה שעה, אקלל אותו.

< *למה רוצה רבי יהושע לקלל את שכנו?*

כאשר הגיעה אותה שעה - נרדם.

< *כיצד ייתכן שרבי יהושע נרדם למרות שלא כך רצה לקלל את שכנו?*

אמר: יש ללמוד מכך כי אין זה דרך ארץ לעשות כן, "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים, קמה ט), כתוב. וכתוב: "גם ענוש לצדיק לא טוב" (משלי, יז, כו)

< *למה אלא רבי יהושע בן און?*

תרגום לתלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ז, עמוד א

על הלימוד במליאה: רבי יהושע מסמל את הרצון של אנשים רבים להרע עם מי שמצער אותם ולצד זאת את היכולת לעצור את היצר ולהבין שדרך ארץ מחייבת אותנו לא לעשות זאת. הלימוד מאפשר לבחון מה סייע לרבי יהושע להתגבר על רצונו הטבעי. מצד אחד שינה שאולי מסמלת את היכולת להשהות את הרצון להרע, ויחד אתה ההבנה שעליו לחתור לדרך ארץ.

לימוד בחברותא: חיים יחד מתוך כבוד

בְּשִׁעוֹר עֲרֵבִית אֲנִי לְרֹגַע מִתְבַּלְבֵּלָה
אִיךָ זֶה שָׁשָׁם הַפֶּעַל בְּעֲרֵבִית פ.ע.ל.
הוא בְּדִיּוֹק כְּמוֹ בְּעֲרֵבִית
פָּעַל נִפְעַל הַתְּפַעַל
פֶּעַל אֲנִפְעַל אֶפְתַּעַל
וְאוֹתָהּ מְשַׁמְעוֹת
פ פ ע ו ל ה

זֶה בְּגִלְל שֶׁהַמְדַקְדָּקִים הָעֲבָרִים בְּסָסוּ אֶת חֲקֵי הַדְּקָדוּק
עַל הַמְדַקְדָּקִים הָעֲרָבִים
שְׂפוֹת אֲחִיוֹת - לוֹרֵאת אִיחּוּאֵת

< האם הידיעה שחברותא ורבותיה הן שפות אחיות עלויה לשנות את יחסינו לחברים?

אָבֵל בְּבֵית הַסֵּפֶר לֹא לְמַדּוּ אוֹתֵי עַל הַמְדַקְדָּקִים הָעֲרָבִים
וְלֹא עַל הַפִּילוֹסוֹפִים הָעֲרָבִים
שֶׁעֲלִיהֶם הַתְּבַסְסוּ הַפִּילוֹסוֹפִים הַיְהוּדִים
שֶׁפָּתְבוּ עֲרֵבִית בְּאוֹתִיוֹת עֲבָרִיוֹת

< מבוטח חשוב אלמוז על המסורת והמקורות של כל אחד מכם?

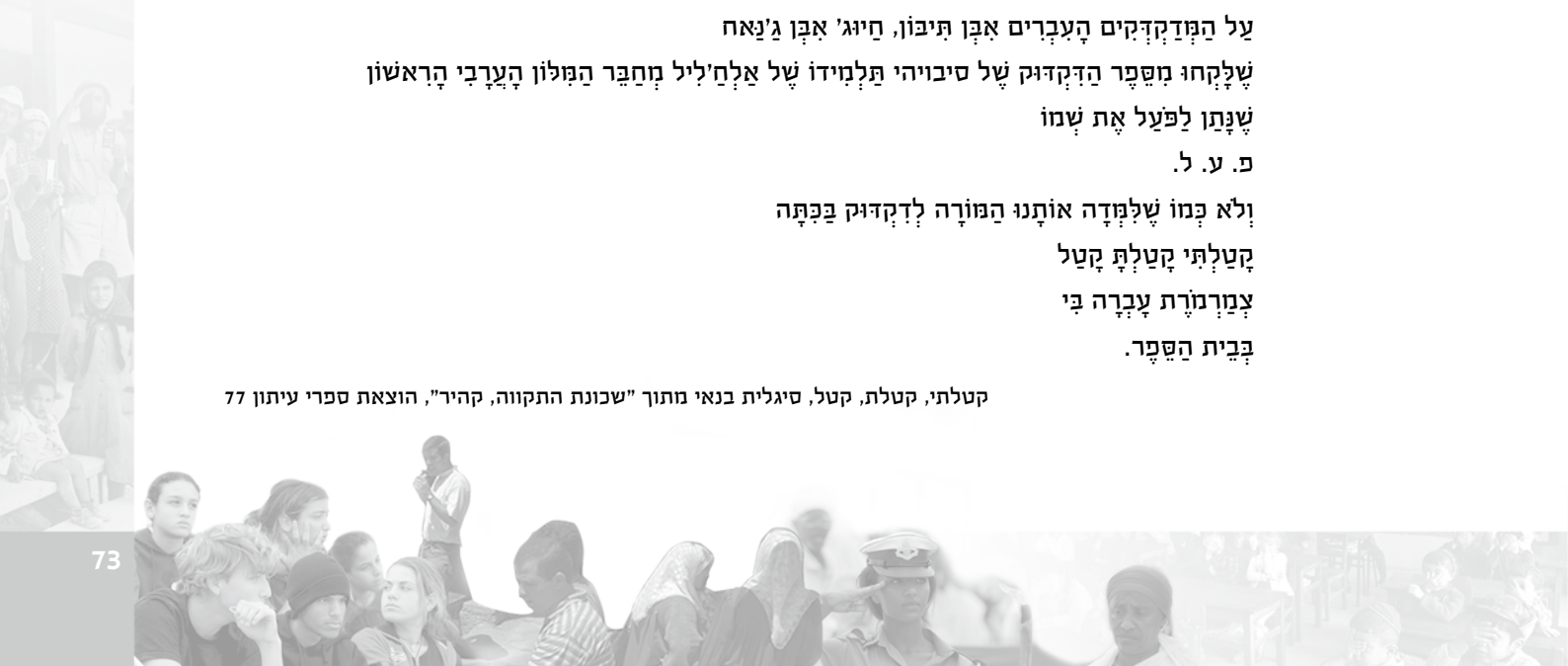
בִּימֵי הַבִּינָיִם
שֶׁהַיְהוּדִים הָאִירוֹפִים לְמַדּוּ אוֹתָנוּ שֶׁהֵיוּ חֲשׂוּבִים
אֲנִי רוֹצֶה לְשַׁפֵּךְ אוֹר
עַל הַחוּט הַמְקַשֵּׁר שֶׁלֹּא יִנְתַּק

< על איזה דו"ח מקשר מבורר עבור סיביות באאי?

עַל הַמְדַקְדָּקִים הָעֲבָרִים אָבֵן תִּיבּוֹן, חִיג' אָבֵן גִּנְאָח
שֶׁלְקָחוּ מִסֵּפֶר הַדְּקָדוּק שֶׁל סִיבִיחֵי תְלֻמִּידוֹ שֶׁל אֶלְחִ'לִּיל מִחֲבֵר הַמּוֹלוֹן הָעֲרָבִי הָרֵאשׁוֹן
שֶׁנֶּתַן לַפֶּעַל אֶת שְׁמוֹ
פ. ע. ל.

וְלֹא כְּמוֹ שֶׁלְמַדָּה אוֹתָנוּ הַמּוֹרָה לְדְקָדוּק בְּפִתָּה
קַטְלֵתִי קַטְלֵתָ קַטַּל
צְמֻרְמֹרֶת עֲבָרָה בִּי
בְּבֵית הַסֵּפֶר.

קטלתי, קטלת, קטל, סיגלית בנאי מתוך "שכונת התקווה, קהיר", הוצאת ספרי עיתון 77

ורחמיו על כל מעשיו כתיב, ואפילו על הדגים מתחת לים, ועד עוף השמיים גברו רחמיו, לא כל שכן על בן אדם אשר הוא בצלם א-לוהים ודמותו. ... ובוא וראה אפילו ישמעאלים מכניסים אורחים בסבר פנים יפות כמו שראינו בעירק בסוריה בתורכיה, כשהייתי, אני הכותב, הולך למול את בניהם.

< איך ייתכן שהמוסלמים מבלגניק חכם יהוצי אלול את בניהם? >

היו מכריזים בכל העיר ומודיעים להם שיתאספו לבית שר הגדול שלהם לכבוד המוהל המועלם וחכם היהודים, אז באים בהמוניהם בחדר גדול העשוי לאסיפות, והייתי מטיף להם דברי תוכחות בלשונם, לשון כרמנג'י, ונהנים מאוד מזה, ולפעמים הייתי פוסק להם את דינם על פי התורה.

< מה ניתן ללמוד מתיאורו של חכם עלוואן על יחסי השכנות עם המוסלמים? >

והנה פעם הלכתי לעיר אחת שמה ספינדרי, ונאספו כולם אצלי, ואז פתאום היה ויכוח ביניהם, שרצו להפיל המנהיג הזקן שלהם ולהקים תחתיו את הבחור, אז שאלוני על זה וסיפרתי להם מעשי רחבעם בן שלמה המלך עד הסוף, אז ענו כולם בפה אחד, ואמרו לי תודה רבה, ועזבו את הזקן על כנו עד יום מותו, וכיבדו מאוד את תורתנו הקדושה תמיד.

< מה אצותכם הביא את המוסלמים להקליב לחובלתו של יהוצי? >

חכם עלוואן שמעון אבידני, מעשה הגדולים, בראשית, וירא, סע' ח' - מעשה סדום ודינם ומנהגם הרע, עמ' רנ"ה. ירושלים, מהדורה שנייה, תשל"ח

חכם עלוואן שמעון אבידני נולד בכפר נרווא שבכורדיסטן העיראקית בשנת תרמ"א (1881). ונפטר בכ"ט בתמוז תשמ"א (1981). חכם עלוואן למד תורה אצל אביו, חכם שמעון אבידני. לכשבגר עבר לעיר עמדייה, שם הנהיג את קהל ה'. החכם דאג לעלייה ארצה ובשנת תרצ"ד (1933), זכה ועלה לירושלים. לימים, גר מחוץ לחומות העיר העתיקה בשכונת "זיכרון יוסף" ושם המשיך לשמש כרב, מורה, שוחט, מוהל, דרשן ופוסק הלכה. החכם תרגם את התנ"ך לכורדית, כתב פיוטים, חיבר פרוש לספר הזוהר "קרבנין ועלוון".

על הלימוד בחברותא: הטקסט הראשון, בהמשך לפתיח, מלמד אותנו שישנם מקורות ערביים למאפיינים רבים בתרבותנו וזה אלמנט מחבר המאפשר לתת כבוד לערבי שנתפס כאחר. הטקסט השני מתאר יחסים של כבוד בקהילה שנבנו על בסיס מאפיינים משותפים ולמידה הדדית. הלימוד מאפשר לתלמידים לזהות את המורכבות הקיימת בשורשיה של התרבות הישראלית ואת החיבור של כל אחד משורשים אלה לחלקים שונים בתוך החברה. החיבור בין השורשים של התרבות לבין חלקים בחברה שנחשבים ל"אחרים" מאפשר חיים בשותפות, כבוד הדדי, יחסי שכנות טובים, למידה ועזרה הדדית.

ג. אסיף: הבדל או דמיון

סרט: חיים יחד במבט ערבי ומבט יהודי.

צופים בפרק 2 של סוויצ' - סדרה קצרה של מט"ח על השסע הלאומי. (תשע דקות)

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=c454d2b7-0bfe-4c77-9957-4a491bc47f76&lang=HEB>

שיתוף ושיחה: כבוד הדדי למרות ההבדלים

- < למה התחושות שלעול בכך לאור החלפת התפקידים בין החלוצים?
- < כיצד אפשר למצוא נקודות משותפות אמרות ההבדלים בין שניהם?
- < האם העובדה שעובדים באותו מקום עובדה משפיעה על היכולת שלנו להיות במשותף באותה מדינה?

על הסרט: מדובר בשני עובדים במסעדה. אחד יהודי, מנהל ובנו של הבעלים, והשני ערבי ועובד במטבח - כל אחד מציג את מורכבות חייו במקום שבו הוא נמצא. ברגע אחד שניהם מבקשים להיות ההפך מעצמם - ערבי או יהודי בהתאמה. ומשם ממשיכה הסדרה לגעת בכמה נושאי מחלוקת כשכל אחד חי בגופו של השני.

על השיחה: הסרט מביא את המורכבות של חיים משותפים במדינת ישראל וניתן ללמוד ממנו איך למרות ההבדלים בין יהודים וערבים ישנן נקודות משותפות שעשויות להוביל לכבוד הדדי, הבנת האחר והיכרות מקרוב ויכולות לסייע לנו לחיות בשלום ואף לשתף פעולה לטובת הכלל.

כיצד מאפייני תרבות דומים מאפשרים להיות יהודי?

ואמתי כועס? אמר אביי באותן שלוש שעות ראשונות כאשר כרבולת התרנגול חיוורת והוא עומד על רגל אחת... אותו מין היה בשכונתו של רבי יהושע בן לוי, שהיה מצער אותו הרבה במקראות. יום אחד לקח תרנגול, והעמיד אותו בין רגלי המיטה ועיין בו. סבר כשתבוא אותה שעה, אקלל אותו. כאשר הגיעה אותה שעה - נרדם. אמר: יש ללמוד מכך כי אין זה דרך ארץ לעשות כן, "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים, קמה ט), כתוב. וכתוב: "גם ענוש לצדיק לא טוב" (משלי, יז, כו)

תרגום לתלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ז, עמוד א

< כיצד הבין רבי יהושע בן לוי שכנאי או אחיות בשלום עם שכנו?

בְּשַׁעוֹר עֲרֻבֵית אֲנִי לְרַגַע מִתְבַּלְבֶּלֶת
 אִיךָ זֶה שָׁשָׁם הַפֶּעַל בְּעֲרֻבֵית פ.ע.ל.
 הוּא בְּדִיּוֹק כְּמוֹ בְּעֲבָרִית
 פֶּעַל נִפְעַל הַתְּפַעַל
 פֶּעַל אֲנִפְעַל אִפְתַּעַל
 וְאוֹתָהּ מִשְׁמָעוֹת
 פֶּעַל ה
 זֶה בְּגִלְלֵי שְׁהַמְדָּקְדָּקִים הָעֲבָרִיִּים בְּסָסוּ אֶת חֲקֵי הַדְּקָדוֹק
 עַל הַמְדָּקְדָּקִים הָעֲרָבִים
 שְׁמוֹת אֲחִיּוֹת - לִוְרָאת אִיחֻוּאֵת
 אֲבָל בְּבֵית הַסֵּפֶר לֹא לְמֹדוֹ אוֹתִי עַל הַמְדָּקְדָּקִים הָעֲרָבִים
 וְלֹא עַל הַפִּילוֹסוֹפִים הָעֲרָבִים
 שְׁעִלִיָּהֶם הַתְּבַסָּסוּ הַפִּילוֹסוֹפִים הַיְהוּדִים
 שֶׁכָּתְבוּ עֲרֻבֵית בְּאוֹתֵיּוֹת עֲבָרִיּוֹת
 בִּימֵי הַבִּינָיִם
 שֶׁהַיְהוּדִים הָאִירוֹפִים לְמֹדוֹ אוֹתָנוּ שֶׁהֵיוּ חֲשׂוֹבִים
 אֲנִי רוֹצֵה לְשַׁפֵּךְ אוֹר
 עַל הַחוּט הַמְּקַשֵּׁר שֶׁלֹּא יִנְתַּק

< האם היבוייה על הקשר ההצוק בין השפות עשויה לשנות את יחסינו אחרים?

< אמה חשוב אלמג על הפילוסופים הערבים ואל מקורותיו של הצקצוק העבריי?

< על איזה חוט מקשר לזובר עביר סולאית?

על המדקדקים העברים אבן תיבון, חיוג' אבן ג'נאח
שלקחו מספר הדקדוק של סיבוייה תלמידו של אלח'ליל
מחבר המלון הערבי הראשון
שנתן לפעל את שמו
פ. ע. ל.
ולא כמו שלמדה אותנו המורה לדקדוק בכיתה
קטלתי קטלת, קטל, סיגלית בנאי מותך "שכונת התקווה, קהיר",
צמרמורת עברה בי
בבית הספר.

קטלתי, קטלת, קטל, סיגלית בנאי מותך "שכונת התקווה, קהיר",
הוצאת ספרי עיתון 77

< כיצד האשוקף בינונו יכול
למנוע לאקטואל זה את זה? >

ורחמיו על כל מעשיו כתיב, ואפילו על הדגים מתחת לים, ועד עוף השמיים
גברו רחמיו, לא כל שכן על בן אדם אשר הוא בצלם א-לוהים ודמותו. ...
ובוא וראה אפילו ישמעאלים מכניסים אורחים בסבר פנים יפות כמו שראינו
בעירק בסוריה בתורכיה, כשהייתי, אני הכותב, הולך למול את בניהם.

היו מכריזים בכל העיר ומוודיעים להם שיתאספו לבית שר הגדול שלהם
לכבוד המוהל המועלם וחכם היהודים, אז באים בהמוניהם בחדר גדול
העשוי לאסיפות, והייתי מטיף להם דברי תוכחות בלשונם, לשון כרמנג'י,
ונהנים מאוד מזה, ולפעמים הייתי פוסק להם את דינם על פי התורה.

והנה פעם הלכתי לעיר אחת שמה ספינדרי, ונאספו כולם אצלי, ואז פתאום
היה ויכוח ביניהם, שרצו להפיל המנהיג הזקן שלהם ולהקים תחתיו את
הבחור, אז שאלוני על זה וסיפרתי להם מעשי רחבעם בן שלמה המלך עד
הסוף, אז ענו כולם בפה אחד, ואמרו לי תודה רבה, ועזבו את הזקן על כנו
עד יום מותו, וכיבדו מאוד את תורתנו הקדושה תמיד.

חכם עלוואן שמעון אבידני, מעשה הגדולים, בראשית, וירא, סע' ה' -
מעשה סדום ודינם ומנהגם הרע, עמ' רנ"ה. ירושלים, מהדורה שנייה, תשל"ח

< איך ייתכן
שהמוסלמים
למלניק חכם יהוצו
למול את בניהם? >

< מה ייתכן ללמוז
על יחסי השכונות
עם הערבים
בארצות ערב? >

< האם גם אנחנו
יכולים ללמוז
למסיקתו של חכם
מוסלמי? >

חכם עלוואן שמעון אבידני

נולד בכפר נרווא שבכורדיסטן העיראקית בשנת תרמ"א (1881), ונפטר בכ"ט תמוז תשמ"א (1981).
חכם עלוואן למד תורה אצל אביו חכם שמעון אבידני. לכשבגר עבר לעיר עמדייה, שם הנהיג את קהל
ה'. החכם דאג לעלייה ארצה ובשנת תרצ"ד (1933), זכה ועלה לירושלים. לימים, גר מחוץ לחומות
העיר העתיקה בשכונת "זיכרון יוסף" ושם המשיך לשמש כרב, מורה, שוחט, מוהל, דרשן ופוסק
הלכה. החכם תרגם את התנ"ך לכורדית, כתב פיוטים, חיבר פרוש לספר הזוהר "קרבנין ועלוון".

לרפא גזענות בצדק/ה

מפגש שמיני

מטרות

התלמידים יזהו צדקה וחתירה לצדק כגורמים מניעים המקדמים חיים בשותפות.

רציונל

ריחוק מהאחר עלול להוביל לשנאה, לגזענות ולקושי להיות אמפתי לצד השני. עשיית צדקה וחתירה לצדק עשויים לעורר אמפתיה לאחר, לעודד קרבה אליו ולהפחית גזענות. בכוחם של צדק חברתי וצדקה לאפשר חיים זה לצד זה מתוך מקום שרואה את האחר, מכבד אותו ופועל לשינוי ביחס החברה אליו.

שאלה מרכזית: כיצד מתן צדקה וחתירה לצדק מאפשרים לחיות יחד?

מבנה

א. פתיח: יסודותיהם של צדקה ועשיית צדק

תרגיל: היררכיית חלוקת צדקה

שיחה: עניי ביתך קודמים

ב. לימוד: צדק וצדקה תרדוף

לימוד במליאה: מעשה צדקה קטן

לימוד בחברותא: הצדק שבצדקה

ג. אסיף: להחזיר עטרה ליושנה 2.0

תרגיל: לייק לצדקה וצדק

שיחה: בדרכנו לחיים משותפים

עזרים

דף לימוד, דפי כתיבה, דפי עבודה לפתיח ולאסיף.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיח: יסודותיהם של צדקה ועשיית צדק

תרגיל: היררכיית חלוקת צדקה

מחלקים את הכיתה לקבוצות עבודה קטנות שבהן יתבקשו לחלק סכום כסף לנזקקים לפי סדר עדיפויות שאותו הם יגדירו.

בכיתתכם נערך מבצע איסוף תרומות ולשמחתכם, נאספו כ-5,000 שקלים לתרומה. לפניכם רשימה של אנשים שלהם תוכלו לתרום את הכסף, אנא דרגו את סדר העדיפויות שלכם ונמקו את בחירתכם. לאחר שדירגתם באופן אישי תצטרכו להצדיק את בחירתכם בקבוצה.

- ילד בן שמונה חולה סרטן שזקוק לטיפולים להקלת הכאבים.
- משפחה חרדית שזקוקה לתרומה לטובת מכשור מתקדם לילדם שנפצע בתאונה.
- אם חד-הורית לשלושה ילדים, מובטלת, בעלת חובות.
- ניצול שואה שמתקשה לשלם חשבון מים כבר כמה חודשים.
- עולים חדשים שמתקשים לשלם על לימודים לטובת מציאת עבודה.
- משפחה של עובדים זרים שאינם יכולים לשלם על חינוך לילדיהם.
- משפחה ערבית המונה עשר נפשות עם ילד נכה שזקוק לציוד רפואי.

שיחה: עניי ביתך קודמים

סבב: התלמידים יציגו את בחירתם ואת סדרי העדיפויות. שאלות:

- < למה היו השיקולים מאחורי הבחירה שלכם?
- < כיצד משפחה ההצצה שלכם עם הצלעות של הבחירה שלכם?
- < למה היה יכול להעביר את הצלעות מתחתית הרשימה שלכם למעלה?

על התרגיל והשיחה: התרגיל מאפשר לתלמידים לבחון את הקריטריונים שמנחים אותם בבחירת האנשים שלהם ירצו לתת צדקה. התרגיל והשיחה חושפים את הנטייה להעדיף לתת צדקה למי שקרוב אלינו ויש לנו אמפתיה כלפיו. השיחה נועדה לשמוע את מגוון הקולות ולהראות את השונות בקבלת החלטות. עם זאת, חשוב שהשיחה תאפשר התבוננות בכך שהיכרות עם האחר ותחושת הקרבה אליו עוזרת לנו לסייע לו ולראות את צרכיו וכן, שהצדק כפי שאנו רואים אותו, מניע אותנו לצדקה.

ב. לימוד: צדק וצדקה תרדוף

לימוד במליאה: מעשה צדקה קטן

בסורה היה דבר, בשכונתו של רב לא היה דבר. חשבו שזה משום זכויותיו הרבות של רב. נראה להם בחלום רב, שזכויותיו רבות ביותר, וזהו דבר קטן לו לרב. אלא בשל אותו האיש שהיה משאיל מעדד ואת לצורכי קבורה.

< איך ייתכן שבזמננו של איש זה הציב את תולדי סורא? >

בדווקא הייתה דליקה, ובשכונתו של רב הונא לא הייתה דליקה חשבו שזה משום זכויותיו הרבות של רב הונא. נראה להם בחלום: זה עניין קטן הוא לרב הונא, אלא בשל אותה אישה שמחממת את התנור ומשאילה לשכנותיה.

< מה מביא ההשפעה של מעשה צדקה קטן? >

תרגום תלמוד בבלי מסכת תענית דף כא עמוד ב

על הלימוד במליאה: הלימוד מהגמרא מעניק נקודת מבט על חשיבותו של המעשה הקטן אשר בכוחו לבטל מגפות ולשנות גורלה של עיר שלמה, לעתים באותה דרגה של רב גדול. הלימוד עשוי להעניק תחושה כי יש בכוחם לעשות מעשה צדקה קטן ולייצר שינוי חברתי שישפיע ברמה כוללת יותר.

לימוד בחברותא: הצדק שבצדקה

ודבר זה לאהוב איש את אחיו, ולבוא לעזרתו, לא נצרך בין ישראל לחברו, אלא גם עם שכנו - האינם יהודים, צריך להיות עמוהם, באהבה ולרדוף שלומם וטובתם, ודבר זה מלבד שהשכל מחייבו, גם התורה הקדושה, אשר דרכיה דרכי נועם, היא מחייבת אותנו על זה.

< כיצד השלכנו מחייב להיות באהבה עם שכנו? >

הלא המצרים הרעים, בני חם עובדי עבודה זרה, אשר ענונו למרבה, ולא הניחו עבודת פרך אשר לא העבידו את אומתנו כידוע, על כן זה צוותה התורה שתתעלה שלא לשנוא אותם יען מה, יען כי גרים היינו בארצם. על אחת כמה וכמה על האומות שבזמנינו, שלא עובדי עבודה זרה, ויושבים בארצותם כגרים ותושבים באין מכלים.

< מנין ראוי להצטרף אל אחריהם להיות שם שונאים? >

דבר שוודאי חייבים אנו להיות איתם באהבה וחובה. ואם חלילה הם בצרה, מחויבים אנו גם כן להשתתף בצרתם ולהצטרף עליהם... באופן שאדברא לכל האומות זאת חובתנו לאהבם, כאהבת איש לאחיו, ובה יכירו וידעו, שיש לנו תורה תמימה, המדריכנו בדרך אמת, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו.

< כיצד השתתפות בצער מקרבת אותי אל האחר? >

חכם חזקיה שבתי, דברי יחזקיהו, עמ' קנ"ו-קנ"ז, דפוס השלם לרבי עזרא חיים מדמשק, ארם צובא, תרפ"א (1921)

חכם חזקיה שבתי נולד בשנת תרכ"ב (1862) בעיר סלוניקי. בין תפקידיו: שליח דרבנן לערי טוניס טריפולי ובוכרה, סגן החכם באשי ביפו, שליח מצווה ללונדון ולפריז לגיוס כספים לבית יתומים ואב בית הדין בירושלים. בשנת ת"ש (1940) נבחר כחבר מועצת הרבנות הראשית ובשנת תש"ג (1943) ייסד בירושלים את ישיבת "שערי אורה". חכם חזקיה שבתי נפטר ביום כ"ג באב תשט"ו (1955) ונקבר בירושלים.

...שעוסקים בנושא של צדק חברתי אחד הדברים שחשוב מאוד לפתח הוא סוג של חשיבה ביקורתית והעמקה אל מעבר לדרך ההתבוננות הרגילה. כאמור, אין להסתפק בשאלות כמו מה היחס הראוי אל העני או אל החלש בחברה... חייבים לבדוק כיצד הגיעו לעמדות חולשה אלו, כיצד יתכן שרבים מצויים בעמדה קבועה של חולשה?

< למה איתך אנשים שנמצאים במצב קבוע של חולשה במדינת ישראל? >

כולנו הרי נסכים שלא תהיה לנו הערכה גבוהה לאדם, שביד אחת שלו דוחף אדם אחר לחדר קירור שהטמפרטורה בו נמוכה ביותר, וביד אחרת נותן לו מעיל בלוי להתכסות בו. הערכתנו אליו לא תגדל בהרבה, גם אם הוא מקפיד מדי פעם לתת לו קצת אוכל ושתייה. זוהי דוגמא קיצונית המבהירה היטב את העיוות היכול להתרחש ביחס למצוות הצדקה.

< על איזה עיוות מצבר פי"ר יהוצה לימרו? >

האם החובה שלנו להגן על החלש מתחילה ונגמרת בלתת לו מעיל בלוי, או אוכל בסיסי כשהוא באותו חדר, גם אם לא אנו הכנסנו אותו לחדר זה? מה עם מאמץ להוציאו מהחדר? מה עם החובה לדאוג שאחרים לא יוכנסו/ יפלו/ יתדרדרו בעתיד לאותו חדר?

< כיצד הצאנה "להוציא את האדם מהמקפיא" מקרבת בינו לבין אחרים? >

ד"ר יהודה מימרו, 'על צדקה, צדק חברתי וחינוך', אתר כל ישראל חברים

על הלימוד בחברותא: חכם שבתאי רואה בהיותנו גרים בעבר מחויבות להיות אמפתיים לאחר- להבין את צערו להתקרב אליו ולאהוב אותו. החובה נובעת מתוך זיכרון היותנו והדוגמה שעם ישראל צריך לשמש לעמים. ד"ר יהודה מימרו עושה חיבור הכרחי בין צדקה לצדק חברתי ומדבר על חובתנו לחבר בין השניים מתוך תיקון אמתי של היחס לאחר. המקורות מלמדים שהדרך לחיים משותפים עוברת דרך צדקה כשזו נשענת על חתירה לצדק חברתי.

ג. אסיף: להחזיר עטרה ליושנה 2.0

תרגיל: לייק לצדקה וצדק

פותחים בסיעור מוחות עם התלמידים:

במדינת ישראל ישנן כמה קבוצות מיעוט שסובלות לא אחת מחוסר צדק שמופנה כלפיהן באופן רשמי דרך חוקי המדינה או מקבוצות חזקות באוכלוסייה. חוסר צדק זה מוביל לריחוק ולחוסר יכולת לחיות זה לצד זה. לאור זאת, גייסנו אתכם לעשות מעשה.

< חשבו על קבוצה שנעשה כלפיה חוסר צדק במדינה והייתם רוצים לפעול לתיקון מצבה.

מחלקים את התלמידים לקבוצות קטנות ומבקשים מהם לעשות מעשה צדק בעבור הקבוצות שבחרו ושסובלות מחוסר צדק

- < נסו לחשוב איצו פעולה במציאות עשויה לתקן את חוסר הצדק.
- < תרצאו את הפעולה שלכם ארעיון שיהיה בו שימוש ברשת האינטרנט ויאלחם בחוסר הצדק ו/או יהיה כצדקה עבור אותה קבוצה.

לדוגמה:

- הבעיה: הגבלות על כניסה לא אתיופים אמוציונים.
- הפעולה: עריון אצאז לאתיופים יורשו להיכנס אמוציונים אלא בעיה.
- רעיון אינטרנטי: הרצת קמפיין בסגנון "תעביר את זה האלה" למעוצ שיוני גישה.

שיחה: בדרכנו לחיים משותפים

סבב: התלמידים ישתפו ברעיונותיהם.

שאלות:

- < מה ההבדל בין פעולת צדקה לא השאלות דפדף או סיוע בכסף לבין פעולה כמו שהצעתם בתרגיל זה?
- < למה חשוב אפילו בשתי הדרכים כדי להיות בשותפות?

על התרגיל והשיחה: התרגיל מאפשר לתלמידים לזהות קבוצות הסובלות מחוסר צדק ומניח את התשתית לחשיבה שכל אחד יכול לעשות שינוי. התרגיל והשיחה בוחנים עם התלמידים את הקשר שבין צדקה לצדק, ומרחיבים את מושג הצדקה לפעולות שונות. התלמידים יכולים להציע פתרונות דרך שינוי תפיסות ודעות (העברת מסרים שונים, הרצת קמפיין פייסבוק), מציאת תחומי עניין משותפים וחיבור דרכם (תחרות סיפורים, שירה, שיתוף בתחביבים), יצירת מפגשי היכרות יזומים וירטואליים ויצירת דרך למידה עם אחרים ואודותיהם (תרבות, שפה). ווב (WEB 2.0) הוא מונח המגדיר דור שני של שירותים ב-World Wide Web. לפי מונח זה, בעוד הדור הראשון של אתרי האינטרנט התמקד בתכנים שנוצרו על ידי מנהלי האתרים ואפשרו תקשורת והשתתפות מוגבלת של הגולשים, הדור השני כולל אתרים ויישומי רשת המספקים פלטפורמה טכנולוגית לתוכן גולשים: יצירה ושיתוף של תכנים המועלים לרשת על ידי הגולשים עצמם. דור 2.0 מאפשר שיתופיות רבה יותר של המונים בידע ונוחות בהפצת הידע.

כיצד היכולת לתת צדקה ולעשות צדק מאפשרת להיות יהודי?

בסורא היה דָּבַר, בשכונתו של רב לא היה דָּבַר. חשבו שזה משום זכויותיו הרבות של רב. נראה להם בחלום רב, שזכויותיו רבות ביותר, וזהו דבר קטן לו לרב. אלא בשל אותו האיש שהיה משאיל מעדר ואת לצורכי קבורה.

בדרוקרת הייתה דליקה, ובשכונתו של רב הונא לא הייתה דליקה חשבו שזה משום זכויותיו הרבות של רב הונא. נראה להם בחלום: זה עניין קטן הוא לרב הונא, אלא בשל אותה אישה שמחממת את התנור ומשאילה לשכנותיה.

תרגום תלמוד בבלי מסכת תענית דף כא עמוד ב

<מה מופת ההשלשה של המשנה בצדקה קטן?>

ודבר זה לאהוב איש את אחיו, ולבוא לעזרתו, לא נצרך בין ישראל לחברו, אלא גם עם שכננו - האינים יהודים, צריך להיות עמהם, באהבה ולרדוף שלומם וטובתם, ודבר זה מלבד שהשכל מחייבו, גם התורה הקדושה, אשר דרכיה דרכי נועם, היא מחייבת אותנו על זה.

הלא המצרים הרעים, בני חם עובדי עבודה זרה, אשר ענונו למרבה, ולא הניחו עבודת פרך אשר לא העבידו את אומתנו כידוע, על כן זה צוותה התורה שתתעלה שלא לשנא אותם יען מה, יען כי גרים היינו בארצם. על אחת כמה וכמה על האומות שבזמנינו, שלא עובדי עבודה זרה, ויושבים בארצותם כגרים ותושבים באין מכלים.

דבר שוודאי חייבים אנו להיות איתם באהבה וחיבה. ואם חלילה הם בצרה, מחויבים אנו גם כן להשתתף בצרתם ולהצטער עליהם ... באופן שאדרבא לכל האומות זאת חובתנו לאהבם, כאהבת איש לאחיו, ובזה יכירו וידעו, שיש לנו תורה תמימה, המדריכנו בדרך אמת, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו.

חכם חזקיה שבתי, דברי יחזקיהו, עמ' קנ"ו-קנ"ז, דפוס השלם לרבי עזרא חיים מדמשק, ארם צובא, תרפ"א (1921)

<כיצד אלוהים ארצות אלוהים?>

<אנשים ראו להצטרף אל אחרים אלוהים שהם שונאים?>

<כיצד השתתפות הצדקה מקרבת אותי אל האחר?>

חכם חזקיה שבתי

נולד בשנת תרכ"ב (1862) בעיר סלוניקי. בין תפקידיו: שליח דרבנן לערי טוניס טריפולי ובוכרה, סגן החכם באשי ביפו, שליח מצווה ללונדון ולפאריז לגיוס כספים לבית יתומים ואב בית הדין בירושלים. בשנת ת"ש (1940) נבחר כחבר מועצת הרבנות הראשית ובשנת תש"ג (1943) ייסד בירושלים את ישיבת "שערי אורה". חכם חזקיה שבתי נפטר ביום כ"ג באב תשט"ו (1955) ונקבר בירושלים.

...שעוסקים בנושא של צדק חברתי אחד הדברים שחשוב מאוד לפתח הוא סוג של חשיבה ביקורתית והעמקה אל מעבר לדרך ההתבוננות הרגילה. כאמור, אין להסתפק בשאלות כמו מה היחס הראוי אל העני או אל החלש בחברה... חייבים לבדוק כיצד הגיעו לעמדות חולשה אלו, כיצד יתכן שרבים מצויים בעמדה קבועה של חולשה?

כולנו הרי נסכים שלא תהיה לנו הערכה גבוהה לאדם, שביד אחת שלו דוחף אדם אחר לחדר קירור שהטמפרטורה בו נמוכה ביותר, וביד אחרת נותן לו מעיל בלוי להתכסות בו. הערכתנו אליו לא תגדל בהרבה, גם אם הוא מקפיד מדי פעם לתת לו קצת אוכל ושתייה. זוהי דוגמא קיצונית המבהירה היטב את העיוות היכול להתרחש ביחס למצוות הצדקה.

האם החובה שלנו להגן על החלש מתחילה ונגמרת בלתת לו מעיל בלוי, או אוכל בסיסי כשהוא באותו חדר, גם אם לא אנו הכנסנו אותו לחדר זה? מה עם מאמץ להוציאו מהחדר? מה עם החובה לדאוג שאחרים לא יוכנסו/ יפלו/ יתדרדרו בעתיד לאותו חדר?

ד"ר יהודה מימרו, 'על צדקה, צדק חברתי וחינוך', אתר כל ישראל חברים

*למה אוקס אנשים
 שנלמדים במצבה קבועה
 של חולשה במדינת ישראל?*

*הא איבנה עיוות לצדק
 כי"ר יהוצה לומר?*

*כיצד הצלחה י'אחזיבא את
 האדם להאקפיא" לקרבת
 בינו לבין אחרים?*

דף עבודה: היררכיית הלוקת צדקה

בכיתתכם נערך מבצע איסוף תרומות ולשמחתכם, נאספו כחמשת אלפים שקלים לתרומה. לפניכם רשימה של אנשים להם תוכלו לתרום את הכסף, אנא דרגו את סדר העדיפויות שלכן ונמקו את בחירתכם, לאחר שדירגתם באופן אישי תצטרכו להצדיק את בחירתכם בקבוצה.

- ילד בן שמונה חולה סרטן שזקוק לטיפולים להקלת הכאבים.
- משפחה חרדית שזקוקה לתרומה לטובת מכשור מתקדם לילדם שנפצע בתאונת דרכים.
- אם חד-הורית לשלושה ילדים, מובטלת ובעלת חובות.
- ניצול שואה שמתקשה לשלם השבון מיום כבר כמה חודשים.
- עולים חדשים שמתקשים לשלם על לימודי עברית לטובת מציאת עבודה.
- משפחה של עובדים זרים שלא יכולים לשלם על הינוך לילדיהם.
- משפחה ערבית המונה עשר נפשות עם ילד נכה שזקוק לציוד רפואי.

דף עבודה: לייק לצדקה ולצדק

במדינת ישראל ישנן כמה קבוצות מיעוט שסובלות לא אחת מחוסר צדק שמופנה כלפיהם באופן רשמי דרך חוקי המדינה או מקבוצות חזקות באוכלוסייה. חוסר צדק זה מוביל לריחוק ולחוסר יכולת להיות זה לצד זה. לאור זאת, גייסנו אתכם לעשות מעשה.

< חשבו על קבוצה שנעשה כאפיה חוסר צדק במדינה והייתם רוצים אפשרו אתיקון מצבה.

< נסו לחשוב איצו פעולה במציאות עשויה לתקן את חוסר הצדק.

< תרגמו את הפעולה שלכם ארעיון שיהיה בו שימוש ברשת האינטרנט ויאלצם בחוסר הצדק ו/או יהיה כצדקה בעבור אותה קבוצה.

לדוגמה:

הבעיה: הגבלות על כניסה של אתיופים אמוצונים.
 הפעולה: ערינו אצאוג שאתיופים יורשו להיכנס אמוצונים אלא בעיה.
 רעיון אינטרנטי: הרצת קמפיין בסגנון "תעביר את זה האלה" שמעוצב שינוי גישה.

יותר יהודי פחות גזען

מכגש תשיעי

מטרות

התלמידים יכירו בכך שהיותם יהודים מחייבת אותם להיות פחות גזענים.

רציונל

האמונה שהעם היהודי הוא עם נבחר מובילה לפעמים לתפיסה שהיהודים הם עם עליון, וככאלה הם בעלי סגולות וזכויות שמויחדות רק להם. תפיסה זו מובילה פעמים רבות לשנאה כלפי העם היהודי ולתחושת עליונות על האחר בקרב יהודים. ההבנה שהבחירה בעם ישראל מחייבת אותנו והופכת אותנו לאחראים לתיקון עולם עשויה לעורר שינוי. הבחירה בעם היהודי בעצם מחייבת אותנו לצמצם גזענות ולמנוע שנאת חנם. זהו שיעור מסכם ובו נבקש להוסיף לכל הלמידה את הזהות היהודית כמחייבת ולהתחבר לתפיסה יהודית של ביטול הגזענות.

שאלה מרכזית: כיצד היותי יהודי מחייבת אותי להיות פחות גזען?

מבנה

א. פתיח: עם נבחר - עליונות או מחויבות?

תרגיל: סימולציה ושאלון עמדות בנושא היהודים כעם נבחר

שיחה: יהדותי מחייבת אותי להיות מוסרי

ב. לימוד: עם ישראל ותפקידו להפחית גזענות

לימוד בחברותא: ולא זו התורה כולה

לימוד במליאה: משמשים דוגמה

ג. אסיף: חוקה כיתתית נגד גזענות

תרגיל: אפשר אחרת במדינה

שיחה: יהדות, המדינה ואני

עזרים

דף לימוד, דפי כתיבה, כרטיסי עבודה לאסיף, דפי מצוות וחוקים, כלי כתיבה.

זמן: שעה וחצי (שני שיעורים)

מהלך השיעור

א. פתיחה: עם נבחר - עליונות או מחויבות

תרגיל: שאלון עמדות בנושא היהודים כעם נבחר

כל התלמידים עומדים, על הרצפה משרטטים ציר סגולומטר - שבקצה האחד שלו "מסכים לגמרי" ובקצה השני שלו "לא מסכים כלל".

המנחה מקריא את אחד ההיגדים, כל אחד מהתלמידים עומד על הציר לפי מידת ההסכמה שלו עם ההיגד. אפשר במהלך התרגיל לפנות לאחד התלמידים ולשאל אותו מה הביא אותו לבחירה זו או אחרת.

- יהודי שונה בטבעו הפנימי מאדם גוי
- רק אם נקיים את המצוות נזכה בתואר "עם סגולה"
- התואר "עם סגולה" אומר שאנחנו עליונים על עמים אחרים
- להיות העם הנבחר זו אחריות שנדרשת מאתנו
- "עם סגולה" זה כמו להיות הילד האהוב על המורה
- להיות העם הנבחר זה לשמש דוגמה מוסרית לשאר העמים
- להיות עם סגולה זו הבטחה שניתנה לאבות ואנחנו נהנים ממנה
- עם ישראל קדוש מכל העמים, זה מעניק לנו זכויות וחובות ייחודיות לנו
- אנחנו שווים לעמים אחרים והמושג "עם סגולה" בכלל לא רלוונטי
- כולנו נבראנו בצלם א-לוהים, אנחנו נבחרנו לקבל את תורה וזו המשמעות של עם סגולה

שיחה: יהדותי מחייבת אותי להיות מוסרי

< לאילו היצפים התלהבתם באיחוד? >

< כיצד העלמה שלכם גלשה על התנהלותכם כיהודים בארץ ישראל? >

על התרגיל והשיחה: התרגיל והשיחה בוחנים את יחסם של התלמידים למושג עם סגולה ולהשלכות שלו על מדינת ישראל, מתוך הנחה שלכל דעה השלכות על תפיסתי האזרחית. התרגיל מתייחס למהות ההבדל בין ישראל לעמים ומעורר חשיבה על המחויבות שלנו כיהודים והאחריות שבתואר "עם סגולה". את השאלות של השיחה ניתן לשאול תוך כדי אמירת ההיגדים ולפתח אותם בשיחה לאחר מכן לאור העמדות שהציגו. על המנחה לשים לב שהתלמידים אינם מחברים את ההיגדים לתפיסה שהתכנית באה להציג ומבינים שמדובר בתרגיל בלבד.

ב. לימוד: עם ישראל ותפקידו להפחית גזענות

לימוד בחברותא: זו התורה כולה

מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמות הבניין שבידו.

< מה עולם האלוקים של שלמאי? >

בא לפני הלל, גיירני. אמר לו: מה ששנא עליך, אל תעשה לחברך; זו היא כל התורה כולה, והשאר פירוש הוא, לך ולמדך."

< מהי האלוהות העיקרית שלנו כיהודים לפי הלל? >

תרגום מסכת שבת, לא ע"א

כדי להיות גדול די לו לגזען לטפס על כתפי האחר. ברור מדוע הוא בוחר את הקרבן הכי בולט הכי כנוע. הגזען ניגש מתוך אינסטינקט אל המדוכא. קל הרבה יותר להוסיף סבל על סבלו של הסובל. מכאן הגזענות המפתיעה של המדוכא עצמו שכן נכון הוא שהנכבש, היהודי, השחור יכולים אף הם להיות גזענים.

< כיצד יכולים המדוכאים להיות גזענים? >

איך יכול הקרבן להכות קרבן אחר? (...) באותו תהליך עצמו על מי ישען הפועל הארופי הפשוט כדי לצמוח מעט על הצפון אפריקאי או על הפולני כלומר על מי שמשתייך לגזעו שלו... לסיכום כל אחד מחפש לעצמו מדרגה נחותה ממנו כדי שיוכל להתעלות עליה ולהיות שולט.. הגזענות היא הנאה שנמצאת בהישג ידם של הכל.

< האם כיהודים אתם מוציאים עצמכם בשני הצדדים: מדוכאים ומדוכאים? >

ובכן כלום אין מוצא?

...ובכל זאת יש קרן אור בקצה המנהרה:

...והנה כאן במקרה אנחנו יכולים להועיל רבות. התנהגות מוסרית אינה שיכת כולה לאוטופיה. בדיוק כמו האלימות, שורשיה נמצאים בנפש האדם הפרטית והמשותפת. ...ראשית כל יש להיות מודעים לגזענות, ולא רק לגזענות של האחרים אלא גם לגזענותנו שלנו, הפרטית הקבוצתית. לחשוף ולהקיע תחילה את הגזענות שבנו, כדי להילחם בה בהתנהגותנו אנו.

< כיצד האמונות הגזעניות שלי עצמי והגזעניות כאפיי האפשרית ליצור קשר עם האחר? >

אלבר ממי, הגזענות, הוצאת כרמל. קטעים מעמודים 138 - 143, תוניס - צרפת, נולד 1920

על הלימוד בחברותא: לפי הלל "מה ששנא עליך" הנו ערך מרכזי ביהדות. הגזענות רובצת לפתחו של כל אחד והעיקרון "מה ששנא עליך" מאפשר להימנע מכך. אין הדבר נכון רק לגבי קבלת גרים, אלא לגבי כל אדם שמבקש לחיות לידנו או לעבוד אצלנו וכו'. הקטע השני עוסק באחריות של האדם הגזען להתנהגותו ומבהיר כיצד ההיסטוריה שלנו כיהודים שסבלו מגזענות ומאנטישמיות מחייבת אותנו לפעול נגד תופעות אלו. עוד מוסיף הקטע כי גזענות היא נחלת כולם ולכן כיהודים גם אנו יכולים לנהוג בגזענות כלפי אחרים ועלינו להיות מודעים לכך ולפעול בהתאם.

לימוד במליאה: משמשים דוגמה

מפגשים רבים ושונים היו לעם ישראל עם דתות העולם, מהם תוצאותיהם היו קשות ונוראות, ומהם שיצרו הבנה ויחסי ידידות. כולנו שמחים שבימינו, המפגשים מעוררי הצער הולכים ונעלמים. כל זה נובע מן ההכרה, ההולכת וגוברת, למתן חופש מחשבה ואמונה לכל אדם...

< באתר בא ליבי חיטוי חופש להחלטה ואמונה לכל אדם? >

על דרך שאמרו חכמינו: 'תורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה לבוא ליטול יטול'. העם ביקש להיות בכך מה שהנביא הועידו - 'ישראל אשר בכך אתפאר'. לא כדי ליצור רגש עליונות, אלא כדי לשמש דוגמה. לא היינו להוטים לקבל גרים, אלא אם כן הוכיחו דבקותם באמונת ישראל. וחלילה להעלות על הדעת, אפילו בהרהור קל, שהדבר נובע ממגמות גזעניות. עם ישראל דוחה כל גזענות והבא מכל מקום ומכל גזע לקבל על עצמו באמת ובתמים עול תורה - הריהו מתקבל.

< כיצד החכמה אהוות צולמה אנוש גזענות? >

חכם יצחק ניסים, לדור ולדורות, חלק א' מאמרים ונאומים יד הרב ניסים תשע"ג עמוד שלט [עיין שם קלה, תמ']

חכם יצחק ניסים נולד בבגדאד בשנת תרנ"ו (1896) והוא נחשב לאחד מגדולי רבני עיראק. למרות זאת, הוא סירב לקבל כל מינוי רשמי ועסק לביתו. בשנת תרפ"ה (1925) עלה לירושלים עם אשתו ויקטוריה, וכאן הפך את ביתו בית-ועד לחכמים. בשנת תשט"ו (1955) נבחר לכהונת הראשון לציון, הרב הראשי לישראל. מיד עם כניסתו לתפקיד הרם ניכרה עצמאותו ודרכו המיוחדת כמעט בכל שטחי פעולותיו. החכם שאף מאוד להידברות ויצירת יחסי רעות בין כל חלקי העם. בתשעה באב שנת התשמ"א (1981), השיב את נשמתו לבוראו.

על הלימוד בחברותא: הלימוד עוסק בגיור ובסוגיית הכניסה לעולם היהודי. חוקי הגיור מעמידים תנאי כניסה למי שחפץ להיות חלק מהעם היהודי וניתן לחשוב כי מדובר בגזענות או בעליונות, אך לפי חכם יצחק ניסים הגיור פתוח לכל דורש ולהיות עם נבחר מחייב אותנו להיות אחראים לכך שלא נתפרש כגזענים ושנשמש דוגמה לעמים אחרים. הלימוד על היעדר גזענות בהלכות גיור משליך על מניעת גזענות בכלל כחלק מתפיסה יהודית של אחריות כלפי עמים אחרים.

ג. אסיף: חוקה כיתתית נגד גזענות

תרגיל: אפשר אחרת במדינה יהודית

תולים על הקירות ארבעה חוקים חברתיים של מדינת ישראל ולצדם ארבע מצוות חברתיות. רשימת המצוות:

- לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. (ויקרא י"ט, י"ז)
- לא תלך רכיל בעמיתך לא תעמד על דם רעה (ויקרא, י"ט, ט"ז)
- וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו. כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוהו כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' א-להיכם. (ויקרא, י"ט, ל"ג)
- יום השביעי שבת ל-ה' א-להיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרה אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוהו. (דברים ה, י"ג)

רשימת חוקי המדינה:

- הכנסת מאפשר לפסול רשימה מהתמודדות לבחירות לכנסת על סמך הסתה לגזענות. בהתאם לכך נפסלה רשימת "כך" של כהנא חי מהתמודדות בבחירות לכנסת ה-13 וכן, בשנת 1965 נפסלה מפלגת "הרשימה הסוציאליסטית הערבית", ששללה את קיומה של ישות ציונית בארץ ישראל.
- חוק איסור לשון הרע עוסק בהגנת כבודו של אדם ושמו הטוב באמצעות הטלת איסור על פרסום ביטויים העלולים להשפילו ולבזותו. החוק מגדיר כי פרסום לשון הרע יכול להוות עוולה אזרחית בנזיקין ויכול אף להתגבש לכדי עבירה פלילית.
- "מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות;
- חוק ביטוח בריאות ממלכתי מושתת על ערכי "צדק, שוויון ועזרה הדדית". כל תושב במדינת ישראל זכאי לשירותי בריאות. כל מבוטח זכאי לקבל באמצעות קופת החולים שבה הוא חבר את מלוא השירותים הקבועים בסל שירותי הבריאות. עקרון האחריות ההדדית קובע אחריות כלפי החלשים בחברה. כל מבוטח משלם בהתאם ליכולתו ומקבל מתוך השירותים הכלולים בחוק, באופן שוויוני בהתאם לצרכיו הרפואיים.

< מהו הצלמיון בין החוקים למצוות ומהו השוני? >

שיחה ושיתוף: יהדות, המדינה ואני

שאלות לשיח:

< מה ניתן ללמוד מהקשר בין חוקי המדינה למצוות? >

< כיצד מחויבות כפולה איחודתנו ואלמנותנו מעצימה את האפשרות אצלנו גזענות? >

על התרגיל והשיחה: התלמידים יכירו בקשר שבין היהדות לבין מדינת ישראל. הישראליות והיהדות הם מעגלי שייכות של מרבית התלמידים והם חלק מהזהות שלהם, התרגיל יחד עם הלימוד מדגיש את המחויבות למנוע גזענות כחלק מזהות זו ומציע לשלב בין הזהויות האלו ולחזק את הכבוד לאחר. סיכום השיעור התשיעי מהווה מצע למסע שאליו יצאו בהמשך התכנית.

איך היותי יהודי מחייבת אותי להיות פחות גזען?

מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאתה עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבניין שבידו.

בא לפני הלל, גיירני. אמר לו: מה ששנא עליך, אל תעשה לחברך; זו היא כל התורה כולה, והשאר פירוש הוא, לך ולמד."

תרגום מסכת שבת, לא ע"א

<מה עולמו מאחורי המעשה של שמאי?

<מהי המלצות החוקרית שלנו כיהודים אפי האל?

<האם ניתן ליישם זאת בנוגע אבא אבא? בנוגע לאויבנו?

כדי להיות גדול די לו לגזען לטפס על כתפי האחר. ברור מדוע הוא בוחר את הקרבן הכי בולט הכי כנוע. הגזען ניגש מתוך אינסטינקט אל המדוכא. קל הרבה יותר להוסיף סבל על סבלו של הסובל. מכאן הגזענות המפתיעה של המדוכא עצמו שכן נכון הוא שהנכבש, היהודי, השחור יכולים אף הם להיות גזענים.

איך יכול הקרבן להכות קרבן אחר? (...) באותו תהליך עצמו על מי ישען הפועל הארופי הפשוט כדי לצמוח מעט על הצפון אפריקאי או על הפולני כלומר על מי שממשיך לגזעו שלו... לסיכום כל אחד מחפש לעצמו מדרגה נחותה ממנו כדי שיוכל להתעלות עליה ולהיות שולט.. הגזענות היא הנאה שנמצאת בהישג ידם של הכל.

ובכן כלום אין מוצא?

...ובכל זאת יש קרן אור בקצה המנהרה:

...והנה כאן במקרה אנחנו יכולים להועיל רבות. התנהגות מוסרית אינה שיכת כולה לאוטופיה. בדיוק כמו האלימות, שורשיה נמצאים בנפש האדם הפרטית והמשותפת.

...ראשית כל יש להיות מודעים לגזענות, ולא רק לגזענות של האחרים אלא גם לגזענותנו שלנו, הפרטית הקבוצתית. לחשוף ולהקיע תחילה את הגזענות שבנו, כדי להילחם בה בהתנהגותנו אנו.

אלבר ממי, הגזענות, הוצאת כרמל. קטעים מעמודים 136 - 143, תוניס - צרפת, נולד 1920

<כיצד יכולים המדוכאים להיות גזענים?

<האם כיהודים אנו מוצאים עצמנו בשני הצדדים: מדוכאים ומדוכאים?

<כיצד המדוכאות לגזענות שלי עצמי ואגזענות באפי מאפשרת ליצור קשר עם האחר?

מפגשים רבים ושונים היו לעם ישראל עם דתות העולם, מהם תוצאותיהם היו קשות ונוראות, ומהם שיצרו הבנה ויחסי ידידות. כולנו שמחים שבימינו, המפגשים מעוררי הצער הולכים ונעלמים. כל זה נובע מן ההכרה, ההולכת וגוברת, למותן חופש מחשבה ואמונה לכל אדם...

על דרך שאמרו חכמינו: 'תורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה לבוא ליטול יטול'. העם ביקש להיות בכך מה שהנביא הועידו - 'ישראל אשר בך אתפאר'. לא כדי ליצור רגש עליונות, אלא כדי לשמש דוגמא. לא היינו להוטים לקבל גרים, אלא אם כן הוכיחו דבקותם באמונת ישראל. וחלילה להעלות על הדעת, אפילו בהרהור קל, שהדבר נובע ממגמות גזעניות. עם ישראל דוחה כל גזענות והבא מכל מקום ומכל גזע לקבל על עצמו באמת ובתמים עול תורה - הריהו מתקבל.

חכם יצחק ניסים, לדור ולדורות, חלק א' מאמרים ונאומים יד הרב ניסים תשע"ג עמוד שלט [עיין שם קלה', תמו']

<מה תפקידו של עם ישראל בנושא הגזענות?>

חכם יצחק ניסים

נולד בבגדאד בשנת תרנ"ו (1896) והוא נחשב לאחד מגדולי רבני עיראק. למרות זאת, הוא סירב לקבל כל מינוי רשמי ועסק לביתו. בשנת תרפ"ה (1925) עלה לירושלים עם אשתו ויקטוריה, וכאן הפך את ביתו בית-ועד לחכמים. בשנת תשט"ו (1955) נבחר לכהונת הראשון לציון, הרב הראשי לישראל. מיד עם כניסתו לתפקיד הרם ניכרה עצמאותו ודרכו המיוחדת כמעט בכל שטחי פעולותיו. החכם שאף מאוד להידברות ויצירת יחסי רעות בין כל חלקי העם. בתשעה באב שנת התשמ"א (1981), השיב את נשמתו לבוראו.

רשימת המצוות

לא תלך רכיל בעמיה לא
 תעמוד על דם רעה

(ויקרא, י"ט, ט"ז)

לא תשנא את אחיה בלבבך
 הוכח תוכיח את עמיתך ולא
 תשא עליו חטא.

(ויקרא י"ט, י"ז)

ויום השביעי שבת ל-ה'
 א-להיה לא תעשה כל
 מלאכה אתה ובנך ובתך
 ועבדך ואמתך ושורך וחסורך
 וכל בהמתך וגרה אשר
 בשעריך למען ינוח עבדך
 ואמותך כמורה.

(דברים ה, י"ג)

וכי יגור אתך גר בארצכם
 לא תונו אתו. כאזרח מכם
 יהיה לכם הגר הגר
 אתכם ואהבת לו כמוך פי
 גרים הייתם בארץ מצרים
 אני ה' א-להיכם.

(ויקרא, י"ט, ל"ג)

רשימת חוקי המדינה

חוק איסור לשון הרע עוסק בהגנת כבודו של אדם ושמו הטוב באמצעות הטלת איסור על פרסום ביטויים העלולים להשפילו ולבזותו. החוק מגדיר כי פרסום לשון הרע יכול להוות עוולה אזרחית בניזקין ויכול אף להתגבש לכדי עבירה פלילית.

הכנסת מאפשר לפסול רשימה מהתמודדות לבחירות לכנסת על סמך הסתה לגזענות. בהתאם לכך נפסלה רשימת "כך" של כהנא חי מהתמודדות בבחירות לכנסת ה-13 וכן, בשנת 1965 נפסלה מפלגת "הרשימה הסוציאליסטית הערבית", ששללה את קיומה של ישות ציונית בארץ ישראל.

מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות;

חוק ביטוח בריאות ממלכתי מושתת על ערכי "צדק, שוויון ועזרה הדדית". כל תושב במדינת ישראל זכאי לשירותי בריאות. כל מבוטח זכאי לקבל באמצעות קופת החולים שבה הוא חבר את מלוא השירותים הקבועים בסל שירותי הבריאות. עקרון האחריות ההדדית קובע אחריות כלפי החלשים בחברה. כל מבוטח משלם בהתאם ליכולתו ומקבל מתוך השירותים הכלולים בחוק, באופן שוויוני בהתאם לצרכיו הרפואיים.

< האם אתם רואים צליון בין האזרחות לבין החוקים?

שער שני - מסע בעקבות זהויות

מבוא

המפגשים הכיתתיים במסגרת התכנית הפגישו את התלמידים עם סכנותיה ומחיריה של הגזענות לצד הגורמים לה ודרכי ההתמודדות עמה. הלימוד בכיתה הוא סוג של מעבדה שבה התלמידים "מתנסים" בקבלת האחר ומניעת גזענות, המסע הוא יציאה מהמעבדה למציאות החברתית בישראל, הגזענית וזו המבקשת לשנות אותה.

מפגש עם המציאות הישראלית מאפשר היכרות עם דמויות בחיי היום-יום, התייחסות מכוונת ורציפה לנושא הגזענות, מפגש בלתי אמצעי עם האחר, למידה דרך חוויה והתנסות ומפגש אנושי אשר בכוחו להפוך את הלימוד בכיתה למעשה.

בחווית המסע כולם מוזמנים לשאול שאלות, להיכנס לנעליו של האחר ולהכיר צורות חיים אחרות. בעצם, ישנה אפשרות לדבר עם האחר ולבחון את מקומנו מול, מעבר לדיבור על האחר ויחסינו אליו.

בכוחו של המסע לחזק את יכולת העבודה הקבוצתית ככלי למניעת גזענות והמעורבות של התלמידים בקהילת בית הספר ומחוצה לה. המסע נועד להוות פלטפורמה לפתיחת אפיקי התנדבות ומעורבות חברתית, ובתום המסע נבקש מהתלמידים לבחון כיצד יוכלו לממש את מה שלמדו במסע במקום מגוריהם ובבית הספר.

מטרות

- התלמידים יכירו "אחרים" בחברה הישראלית דרך מפגש ודיאלוג עמם.
- התלמידים ייחשפו למודלים שונים של חיים משותפים במדינת ישראל ויזהו את האתגרים והרווחים של חיים כאלו בעבורם.
- התלמידים יתרגמו את הלמידה למציאות הישראלית ויפתחו מוטיבציה ליישם את הלמידה בחייהם ובמקום מגוריהם.

מהלך פדגוגי

המסע מציב שאלה מרכזית שתלווה את התלמידים לכל אורכו ואותה יבררו בצורת לימוד מכוון, שאלה יומית, פעילויות ומפגשים עם אחרים.

שאלת המסע: כיצד משפיע עליי מפגש פנים אל פנים עם האחר?

לכל יום במסע נושא:

יום ראשון: שייכות וקבלת האחר

יום שני: מתיוג ושנאת האחר לאהבה ולמידה מהאחר

יום שלישי: חיים משותפים

מבנה יום מסע

כל יום יהיה בנוי ממספר חלקים (לא כל החלקים נכללים בכל יום)

1. **מעגל שיח בוקר:** התלמידים יבחנו ברמה האישית את עמדותיהם ואת רגשותיהם כלפי הנושא הנבחר באותו היום.
2. **מפגש עם אחר:** שיחה שתהווה הזדמנות להכיר את האחר דרך כיווני חשיבה ופעולה שונים וצורות חיים מגוונות.
3. **פעילות משותפת:** התנסות במפגש עם אנשים בסביבת מגוריהם והיכרות מקרוב דרך חוויות משותפות עם האחר ולצדו.
4. **מעגל שיח ערב:** עיבוד וסיכום החוויה והלמידה האישית מבחינה רגשית ורעיונית.
5. **פעילות הפוגה:** גיבוש וחווית מפגש מהנה בין החברים למסע.

בסופם של מעגלי השיח השונים הוספנו שאלות ייחודיות למסע שמטרתן לחבר את הלימוד למעשה. במעגלי הבוקר השאלות מזמינות את התלמידים לבחון את תחושותיהם בטרם יצאו למסע בנושא היום. במעגלי הערב השאלות מזמינות לסכם את חוויות היום ברמה אישית ולבחון את התהליך התודעתי שעוברים התלמידים.

המסע יונחה וילוהו על ידי צוות בית הספר במעגלים ובמפגשים השונים. צוות בית הספר יקבל סיוע בהפקת המסע מהצוות המקצועי של "כל ישראל חברים". לפי ההצעה המוגשת למסע ובאמצעות מפגשי ההכנה יוכלו התלמידים וצוות בית הספר לבחור אזור בארץ שבו ירצו שהמסע שלהם יתקד: דרום, מרכז או ירושלים, וכן יוכלו לתכנן ולבחור את מי ירצו לפגוש ואיזה סגנון פעילות יקיימו. מצורפים נספחים לכל חלק במסע, וכן לשלבי התכנון וההפקה השונים.

מפגשי הכנה

מפגשי ההכנה הם תהליך משמעותי ביציאה למסע, היות שהם מכשירים את הלבבות, מייצרים מוטיבציה למפגש ומגדירים את אופיו ואת ייחודו של המסע בעבור בית הספר. בשל כך, במפגשי ההכנה נתאר את המניע והרציונל ליציאה למסע, ננסח את המטרות שלנו ונזכיר את התהליך שעברו התלמידים והערך של היכרות עם האחר דרך יציאה למסע.

יציאה למסע דורשת הכנה מטרימה ועבודת הפקה מצד צוות בית הספר. ההמלצה היא כי התלמידים יהיו שותפים מלאים בתכנון המסע, מתוך תפיסה שלקראת קבלת תעודות זהות על התלמידים לקחת אחריות על מהלך חייהם, ותכנון המסע הוא הזדמנות משמעותית להתנסות בכך הלכה למעשה.

מפגש ההכנה הראשון

מפגש זה מתקיים בשיתוף כל התלמידים והצוות חינוכי שיוצא למסע.

מבנה המפגש:

- הצגת מטרות ורציונל ביחס לתכנית שנלמדה בכיתות, אפשר לעבוד בקבוצות קטנות.
- בחירת אזור בארץ שבו יתקיים המסע כהחלטה עקרונית לפני יישום: הצבעה או דיון.
- חלוקה לצוותי עבודה - מפורט מטה.

מפגשי הכנה צוותיים

מפגשים אלו יתקיימו במסגרת צוותי המסע המפורטים מטה וניתן יהיה להוסיף מפגשים בהתאם לצורך.

לכל צוות יהיה מורה מלווה.

- מפגש ראשון: הגדרת מטרות, פירוט המשימות וחלוקת תפקידים בתוך הצוותים.
- מפגשים נוספים: פגישות לטובת ביצוע משימות, מעקב ובקרה.

צוותי מסע

מובילי חברותא (תלמידים - מנחי בית מדרש): הנחיית מעגלי שיח, פתיחה וסיום.
צוות לוגיסטי: אחריות על תיאום פעילות ומפגשים, ארוחות ואוטובוסים. בניית לו"ז יומי.
צוות הפקה למשחק העירוני: אחריות על הכנת המשחק. מצורף פירוט ונספח תכנון.
צוות פעילות הפוגה: אחריות לבניית פעילויות גיבוש והנאה לשני ערבי לינה במסע.
צוות תיעוד: אחריות על תיעוד דרך יומן מסע, צילום הקבוצה, סרטוני מסע ועוד. מטרת התיעוד היא הצגת התוצרים במפגש הסיום.
צוות טקס חלוקת תעודות זהות: אחריות על טקס שמתקיים בסיום המסע.

ניתן להוסיף צוותים נוספים במידת הצורך.

יציאה למסע

בעמודים הבאים תמצאו את פירוט התכנים ואת העזרים לכל יום. בכל יום יתקיימו פעילויות שאותן יש לתכנן, ובהמשך תוכלו למצוא הצעות לארגון ותכנון כל יום ויום. עזרי המסע מחולקים בין חלק ההכנה של המסע לבין המסע עצמו, ויופיעו בהתאם לחלקים שאליהם הם שייכים.

נספחים מעודכנים למפגשי המסע מופיעים בגרסה המקוונת של החוברת באתר "כל ישראל חברים": www.kiah.org.il

שייכות וקבלת האחר יום ראשון למסע

רציונל

תחושת שייכות הכרחית לכל אדם ומתקיימת דרך מציאת נקודות הדמיון בין הבריות. בלימוד הכיתתי עסקו התלמידים בנושא השייכות וההיכרות עם האחר כצעדים לביטול גזענות ושנאת חנם. במסע, סוגיית השייכות מקבלת ממד נוסף דרך המפגש עם האחר ועם עצמי כאחר בפעילויות השונות שידגישו את נקודות הדמיון ביננו ואת ההכרה בכך שכל אחד מבקש להיות שייך. מהלך היום יציע לתלמידים להרחיב את מעגלי השייכות דרך קבלת האחר.

שאלת היום: כיצד ניתן לראות את האחר כשייך?

מהלך היום:

1. **מעגל שיח בוקר:** מדוע חשוב לי להרגיש שייך? מקור ושיח.

2. **פעילות ODT:** פעילות קבוצתית אתגרית בנושא שייכות.

ארוחת צהריים

3. **פגישה עם אחר:** אדם שעסוק בשייכותו לחברה הישראלית ובזהותו.

4. **מעגל שיח ערב:** מה עשוי לעזור לנו לראות את האחר? מקור ושיח.

ארוחת ערב

פעילות הפוגה

מדוע חשוב לי להרגיש שייך?

מעגל שיח בוקר

1

מטרה

התלמידים יזהו את הצורך בשייכות ואת מחויבות החברה ומנהיגיה להיענות לצורך זה.

רציונל

מתוך ההבנה כי שייכות היא צורך טבעי של כל אדם, הלימוד מציע לבחון את השייכות של התלמידים, הגורמים המובילים לתחושת שייכות וחשיבותה של תחושת השייכות האישית כצעד בבירור הזהות האישית והכרה בזהויות של אחרים. הלימוד ידגיש את נקודות הדמיון בינינו ואת ההכרה בכך שכל אחד מבקש להיות שייך.

שאלת המעגל: כיצד ניתן לראות את האחר כשייך?

מבנה

א. פתיח: שיעון פגישות

ב. לימוד במליאה: הלל הזקן רוצה ללמוד תורה

ג. אסיף: שייכות עדתית - מנהגים ומסורות

ד. שאלות מסע

עזרים

דף לימוד

זמן: שעה

מהלך המעגל

א. פתיח: שיעון כגישות

יושבים בשני מעגלים שפונים זה לזה. כל זוג משתתפים מנהל שיחה של שתי דקות בנושא שייכות לפי שאלה שיציג המנחה בכל סבב. כעבור שתי הדקות ינוע המעגל הפנימי ימינה וכך ינהלו התלמידים שיחות סביב שאלות שונות עם חברים שונים.

שאלות ונקודות לשיח:

- < ספרו על חוויה בחייכם שבה הרגשיתם לא לייכום.
- < לאילו קבוצות בסביבתכם אתם מרגישים לייכום?
- < מה חוצר לכם מרגיש לייכום בסביבתכם?

על התרגיל: התרגיל הוא פתיח למסע שכולו היכרות הדדית ופתיחות לצד השני והוא מבקש להזכיר לתלמידים את הלימוד הכיתתי ואת השיח זה עם זה ועם אחרים. בנוסף, עוסק התרגיל בבירור תחושת השייכות שלי ושל האחר כדרך לחזק את ההכרה בחשיבותה וזיהוי הצורך האישי של כל אחד בשייכות.

ב. לימוד במליאה: הלל הזקן רוצה ללמוד תורה

אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס.

< שואר בית המדרש מונח את כניסתו של הלל, מה מייצג השואר בעבור הלל?

עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים.

< האם הייתם נוהגים כמו הלל כפי להיות חלק?

כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו, וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת.

< למה קיבאו למעיה ואבטליון את הלל?

תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף לה, עמוד ב

על הלימוד: הלימוד מבקש להבין את הצורך של היחיד לקחת חלק ולהיות שייך וכמובן את אחריותם של בעלי הכוח לאפשר לו תחושת שייכות. הלימוד נועד להדגיש את הערך של אחריות קהילתית עבור האחר שמשלם מחיר על כך שהקהילה בוחרת לעיתים לוותר על אחרים.

ג. אסיף: מי אני ולאן אני שייך?

מבקשים מכל אחד להציג קבוצת שייכות אחת שלו ומנהג שמיוחד לה. שאלות:

- < כיצד מנהלים יוצרים תחושת שייכות?
- < כיצד תרגישו אם תבקרו בקבוצה שאינכם מכירים את מנהליה?
- < כיצד ניתן להיות יחד אם אכל קבוצה מנהלים שונים?

על האסיף: באסיף נתבונן על מנהלים מקבוצות שייכות שונות. לדוגמה: הדלקת נר בראש חודש, מנהגי הכנסת אורחים, מנהגי חגים ייחודיים, טקסי מעבר ועוד. מנהלים הם אחת הדרכים המרכזיות של קבוצה לייצר פרקטיקה לתחושת שייכות. איסוף המנהלים השונים מהתלמידים יציג את הפרקטיקות השונות של הקהילות שמהן באו, יחשוף את הפן המשותף בחשיבותם של המנהלים ויאפשר להכיר ולראות את חשיבותה של שייכות בקרב האחרים.

ד. שאלות מסע:

- < לאור האלמנט, כיצד תוכלו לפגוש אחרת אנשים במסע, חברים או זמרים שונים?
- < מה תאמרו לעצמכם לקראת המפגש עם אחרים במסע?

על שאלות המסע: המסע מעביר את התלמידים לחוויה מעשית יותר מהלימוד. השאלות מזמינות את התלמידים לחשוב על היום שיבוא ולתרגם את הלימוד שיש בו התייחסות מקבלת לאחר להכנות לקראת מפגש פנים אל פנים עם האחר. האחר במסע יכול להיות אנשים חדשים שיפגשו וכן, חבריהם לכיתה.

2 פעילות ODT (Out Door Training)

פעילות קבוצתית אתגרית שמטרתה התבוננות של כל אחד מהתלמידים על הצורך שלו ושל האחר בשייכות דרך מפגש אתגרי המזמן התנסויות מגוונות של היחיד בקבוצה ולמולה. על צוות התכנון הלוגיסטי לתאם מראש עם איש המקצוע ולהסביר לו את מטרת הפעילות. ישנה אפשרות לצרף לפעילות תלמידי בית ספר אחר, וכך להרחיב את המפגש והלמידה של התלמידים על האחר ואת תחושת השייכות.

3 פגישה עם אחר בנושא שייכות

המפגש נועד להרחיב את העיסוק מהשייכות האישית של כל תלמיד לשיח על שייכות של פרטים בחברה הישראלית, התלמידים יכירו נקודת מבט של האחר שמבקש להיות שייך אליה. במפגש יבחרו התלמידים דמות שאותה ירצו לפגוש ותדבר על תחושת השייכות האישית שלה למקום מגוריה, לקבוצות שאליהן היא משתייכת ולחברה הישראלית. לדוגמה: מגורש גוש קטיף, קהילות צעירים בעיר הולדתם, מזרחי שלוחם נגד גזענות מתוך זהותו האישית, תושבים ערבים נוצרים שמתגייסים לצה"ל.

מה עשוי לעזור לנו לראות את האחר?

מעגל שיח ערב

4

מטרה

התלמידים יבחנו את סוגיית השייכות על ידי עיבוד החוויות שלהם מהיום הראשון למסע.

רציונל

זהות אישית מכילה מרכיבים רבים אצל כל אדם ומשליכה על שייכותו לקבוצות כאלו ואחרות. כשם שתחושת שייכות הכרחית לכל אדם, כך גם הזהות האישית. נבקש לבחון כיצד זהות אישית מתחברת לשייכות ועשויה לתרום לחיבור ולקבלת האחר. כשאדם מחובר לזהותו הוא מבקש להיות שייך כפי שהוא ואף תורם מסגולותיו לחברה.

שאלת המעגל: כיצד ניתן לראות את האחר כשייך?

מבנה

א. פתיח: אני עומדת במעגל

ב. לימוד בחברותות: עוזרת הבית היהודייה שלי

ג. אסיף: קולאז' שייכות וזהות

ד. שאלות מסע

עזרים

גיר או סרט, כרטיסי דמויות לפתיח, דף לימוד, כרטיסיות לכתובה, כלי כתיבה.

זמן: שעה

מהלך המעגל

א. פתיח: אני עומדת במעגל

מסמנים מעגל בסרט או בגיר ומכריזים עליו כעל המעגל החברתי. מזמינים כל משתתף למקם שתי כרטיסי דמויות על המעגל: את עצמו ומישהו שפגש היום (בין אם זה חבר לכיתה או דמות שפגשו ככיתה), כל תלמיד יכתוב על הכרטיס מי האדם שבחר מלבד עצמו. התלמידים יסבירו את הבחירות שלהם במליאה.

שאלות אפשריות:

- < כיצד החלטתם היכן לנקם את הצלעות שלכם?
- < כיצד ניתן לשנות את מיקומם של אנשים במעגל, אם בכלל?
- < כיצד נוכל להרחיב את המעגל?

על התרגיל: התרגיל מאפשר הצגה ויזואלית של התחושות שעולות בקרב התלמידים בסיום היום שעסק בשייכות ובמפגש עם דמות שמבקשת לייצג קבוצה שממוקמת בשולי המעגל או מחוצה לו. התלמידים יזהו את עצמם במעגל החברתי ואת מיקומם ביחס לתלמידים אחרים וביחס לקבוצות אחרות בחברה. התרגיל יעורר שיח עמדות בנושא תחושת השייכות שלי ושל האחר והפריבילגיות או הגזענות שיש כלפי אוכלוסיות שונות. בנקודה זו חשוב לבחון האם שמירה על זהות מרחיקה אותנו מהמעגל או מקרבת והאם ניתן להרחיב את המעגל על מנת לקבל אחרים.

ב. לימוד בחברותא: עוזרת הבית היהודייה שלי

לא הייתה לנו ברירה, היינו חייבים עוזרת בית. שוב שקעתי בים של עבודה, ואשתי, העובדת הסוציאלית, הכריזה על שביתה... חבר יהודי המליץ לנו על העוזרת שלו. "תקוה היא פשוט מדהימה ושכנעתי אותה לעשות מאמץ ולהציל חבר טוב שרוי במצוקה. היא לא יודעת שאתם ערבים", הוא אמר. "מה? אני לא מבין", גמגמתי מעט, "היא לא צריכה לדעת", ענה החבר בנחישות, "לעבוד בבית של ערבי זה בשבילה כמעט כמו כפירה באלוהים".

< למה תופסת תקווה את העבודה אצל ערבים ככפירה בא-להים?

"שלום תקוה", אמרתי בטלפון, "אני החבר של שי...
"שלום", היא השיבה בצהלה, "כן, אתה ישראל?"
ישראל? זה השם שהוא אמר לה, המניאק. "כן", עניתי, "רציתי לדעת מאיפה אני אוסף אותך?"
זהו. זה קורה... טוב. חייבים להעלים כל סממן ערבי מהבית.
"זהו", קבעתי בתום המלאכה, "נראה לי שכך נראה בית של יהודים". הכול עבד לפי התכנית.

< כיצד הייתם נוהגים ביטולאציה צומה?

כשהגענו הביתה תקוה העיפה מבט על הדירה, נדה בראשה ימינה ושמאלה ואמרה שהיא עובדת גג שבע שעות ביום. הנהנתי בהסכמה ויצאתי לעבודה. כשהגעתי הביתה בשלוש לא האמנתי שהבית יכול בכלל להיראות כך. "פשוט תודה", כמעט בכיתי מהתרגשות כשהסתכלתי אל החלון וגיליתי שהוא יכול להכניס אור הביתה.

"תקשיב, ישראל", עצרה תקוה את התרגשותי, "אם זה בכלל השם שלך".

"קרה משהו?" רעד אחז בגופי.

"אני מצאתי ספרי לימוד באחד הארונות וראיתי שניסית להסתיר אותם".

"איזה ספרי לימוד?"

"מותק", היא אמרה בחיוך זדוני, "בכל זאת, אני חצי עיראקית ואותיות בערבית תאמין לי שאני יכולה לזהות".

"אני כל כך מתנצל", התחלתי לגמגם,

"אין לך מה לדאוג, נשמה, תאמין לי, עבודת קודש מוה שאתם עושים שם", היא אמרה, מותירה אותי בפה פעור, "זה כבוד גדול לעבוד אצל אדם כמוך גם אבא שלי היה בשב"כ".

< מה מספר סייב קשור על תחושת השייכות והזדהות שלו? >

עוזרת הבית היהודייה שלי, סייד קשוע, אתר האינטרנט של עיתון הארץ

על הלימוד: הלימוד מאפשר לתלמידים לבחון את תחושת השייכות במערכות של זהויות מורכבות והקשרים שונים של שייכות. המורכבות מבהירה באופן חד יותר את הקושי של התנועה על המעגל ואת היכולת החברתית שלה, אך גם מאפשרת ליצור תקווה על ידי חיבורים חדשים.

ג. אסיף: קולאז' שייכות וזהות

מבקשים מכל אחד מהתלמידים לכתוב על שלוש כרטיסיות שלושה מרכיבים (כל אחד בדף נפרד) בזהות שלו ולהניחם במרכז המעגל החברתי (מהפתיח) כשהם גלויים. שאלות:

< כיצד יוכלו כל הכרטיסיות להיות שייכות למרכז המעגל? >

< מה הרעיון שיש למינהן למרכיב לאוסף זהויות שכזה? >

על האסיף: האסיף מזמין את התלמידים לסכם את היום תוך עיסוק בזהותם האישית ושייכותם לחברה הישראלית. האסיף מצביע על המורכבות של זהויות שונות בבנייתה של חברה ועל המאמצים שעל היחיד ועל החברה לעשות על מנת להיות שייכים. המורכבות העולה מכל מרכיבי הזהות של כלל התלמידים מחייבת מפגש עם האחר והיכרות אתו לטובת הרחבת המעגל. באמצעות המפגש נוכל להפוך אותו שייך דרך קווי הדמיון, לשמר את זהותו ולזהות את התרומה שלו לחברה.

ד. שאלות מסע:

- < כיצד השפיע היום על נקודת המבט שלך על אחרים?
- < איך ערכים משותפים אצלך ואצלם שפלטתם היום?
- < כיצד ניתן לתרגם את האמונה והמפגש אפילו לתוכן אדוק גם בסיוע המסע?

על שאלות המסע: השאלות מסכמות את התחושות של התלמידים בסיום יומו הראשון של המסע ומזמינות אותם לבחון האם חל שינוי בנקודת הראות שלהם ובתפיסה שלהם את האחר. בסיומו של כל יום המנחה יציע לתלמידים לבחון שינוי מעשי ברמה האישית והכיתתית ביחסם לאחר.

כיצד ניתן לראות את האחר כשייך?

אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס.

עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים.

כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי! בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו, וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת.

תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף לה, עמוד ב

< שואר בית המדרש מונח את כניסתו של האל, מה מייצג השואר בעבור האל? >

< האם הייתם נוהגים בלוא האל כפי להיות האל? >

< מבוסס קיבולו של מעשה ואבטליון את האל? >

לא הייתה לנו ברירה, היינו חייבים עוזרת בית. שוב שקעתי בים של עבודה, ואשתי, העובדת הסוציאלית, הכריזה על שביתה... חבר יהודי המליץ לנו על העוזרת שלו. "תקוה היא פשוט מדהימה ושיכנעת אותה לעשות מאמץ ולהציל חבר טוב השרוי במצוקה. היא לא יודעת שאתם ערבים", הוא אמר.

"מה? אני לא מבין", גימגמתי מעט, "היא לא צריכה לדעת", ענה החבר בנחישות, "לעבוד בבית של ערבי זה בשבילה כמעט כמו כפירה באלוהים".

"שלום תקוה", אמרתי בטלפון, "אני החבר של שי..."
 "שלום", היא השיבה בצהלה, "כן, אתה ישראל?"
 ישראל? זה השם שהוא אמר לה, המניאק. "כן", עניתי, "רציתי לדעת מאיפה אני אוסף אותך?"

זהו. זה קורה... טוב. חייבים להעלים כל סממן ערבי מהבית.

"זהו", קבעתי בתום המלאכה, "נראה לי שכך נראה בית של יהודים". הכול עבד לפי התכנית.

כשהגענו הביתה תקוה העיפה מבט על הדירה, נדה בראשה ימינה ושמאלה ואמרה שהיא עובדת גג שבע שעות ביום. הנהנתי בהסכמה ויצאתי לעבודה. כשהגעתי הביתה בשלוש לא האמנתי שהבית יכול בכלל להיראות כך. "פשוט תודה", כמעט בכיתי מהתרגשות כשהסתכלתי אל החלון וגיליתי שהוא יכול להכניס אור הביתה.

"תקשיב ישראל", עצרה תקוה את התרגשותי, "אם זה בכלל השם שלך".

"קרה משהו?" רעד אחז בגופי.

"אני מצאתי ספרי לימוד באחד הארונות וראיתי שניסית להסתיר אותם".
 "איזה ספרי לימוד?"

"מותק", היא אמרה בחיוך זדוני, "בכל זאת, אני חצי עיראקית ואותיות בערבית תאמין לי שאני יכולה לזהות".

"אני כל כך מתנצל", התחלתי לגמגם,

"אין לך מה לדאוג, נשמה, תאמין לי, עבודת קודש מה שאתם עושים שם", היא אמרה, מותירה אותי בפה פעור, "זה כבוד גדול לעבוד אצל אדם כמוך" גם אבא שלי היה בשב"כ".

עוזרת הבית היהודייה שלי, סייד קשוע, אתר האינטרנט של עיתון הארץ

< למה תופסת תקווה את העבודה אצל ערבים ככפירה בא-ל-הים? >

< כיצד הייתם נוהגים בסיטואציה כזו? >

< למה התחלשתי לשולות ככה לאור הסיפור? >
 < למה מספר סייד על תחלשת השליכות והצהות שלו? >

לקראת זהות ישראלית | יום ראשון למסע

להפחית תיוג ושנאת אחר יום שני למסע

רציונל

תיוג ושנאה הם תופעות שכיחות שיש בהן סכנות לחברה. בכוחם של מפגשים פנים מול פנים לתת נקודת מבט אחרת על האנשים שהחברה מתייגת והיכרות אישית שדרכה ניתן להפחית שנאה. היכרות עם האחר, חשיפת הערכים שמקבילים לחיי התלמידים וראיית הטוב עשויים לעורר שינוי ולהוות דוגמה לתיקון.

שאלת היום: כיצד ניתן להפחית תיוג ושנאת האחר?

מהלך היום

השכמה וארוחת בוקר

1. **מעגל שיח בוקר:** כיצד ניתן להימנע מתיוג? מקור ושיח.

2. **מפגש ופעילות:** משחק ניווט "לא מתייגים, מכירים!"

ארוחת צהריים

3. **פגישה עם אחר:** בדגש על אחרים מתויגים והיכרות עמם.

4. **מעגל שיח ערב:** כיצד נוכל לוותר על השנאה? מקור ושיח.

ארוחת ערב

פעילות הפוגה

כיצד ניתן להימנע מתיוג?

מעגל שיח בוקר

1

מטרה

התלמידים יזהו בעצמם את התיוג כלפי אחרים ויקבלו הזדמנות להתבוננות משמעותית ומעוררת מחשבה על האחר.

רציונל

תיוג ברובו נובע מחוסר היכרות עם האחר וסטראוטיפים נולדים מהתייחסות מתייגת לקבוצה שלמה ללא היכולת לראות את היחיד בפני עצמו. יומו השני של המסע מבקש לעסוק בהיכרות ממשית עם האחר כמונעת תיוג ושנאה ואף מאפשרת ללמוד מהאחר ולכבד את השונות בינינו.

שאלת המעגל: כיצד ניתן להימנע מתיוג?

מבנה

- א. פתיח: גדל בעיירת פיתוח ובכל זאת הצליח
- ב. לימוד במליאה: רבי ברוקא חוזהא
- ג. אסיף: לבוש נעלים שחורות וראוי לעולם הבא
- ד. שאלות מסע

עזרים

קטע על ד"ר אמיר, דף לימוד.

זמן: שעה

מהלך המעגל

א. פתיח: גדל בעיירת פיתוח ובכל זאת הצליח.

מקריאים לתלמידים את הקטע על ד"ר אמיר:

"לדוקטור אמיר מראה רציני וסמכותי. לד"ר אמיר עיניים בהירות, שיער שחור ומשקפיים בעלי מסגרת כסופה. לד"ר אמיר יש שאיפות לנהל את מחלקת הלב בבית החולים איכילוב וללמד בפקולטה לרפואה כלשהי בארץ. לד"ר אמיר יש בית בירושלים, שלושה ילדים וכלב. חיי הנישואים של ד"ר אמיר בסדר באופן כללי, אך יש הרבה תלונות על שעות עבודה ארוכות ושחוקות."

מבקשים מהתלמידים לתאר מה התרשמותם מד"ר אמיר. מספרים שד"ר אמיר היא רופאה ערבייה. מקריאים בשנית את הקטע. שאלות למעגל:

- < מה זורק אנו לתיוג את צ"ר אלמיר?
- < האם גם אתם מרבישים לתיוגים על בסיס תכונות ואפיונים שלכם?
- < כיצד נוכל להימנע מתיוג?

על התרגיל: הקטע נטול מידע מגדרי, עדתי או לאומי מובהק. מקריאים במדויק את הפרטים כך שלא נרמוז על שייכות כלשהי. המשתתפים יניחו שמדובר בגבר, ייתכן אשכנזי, יהודי, למרות שניתן גם להניח שמדובר באישה, מזרחית/ערבייה. הקטע מאפשר לתלמידים לבחון את תהליכי התיוג שלהם עצמם ומאפשר להם לברר האם ברצונם לוותר על תהליכים אלה. נבחן האם בעבורנו כל מקרה הצלחה של אחר - מזרחי/ערבי הוא היוצא מן הכלל שלא מעיד על הכלל או שהסטראוטיפים אינם נאמנים למציאות ובעצם כל אדם ראוי להיבחן לגופו ובכוחנו לשנות זאת.

ב. לימוד במליאה: רבי ברוקא חוזאה

"רבי בְּרוֹקָא חוֹזָאָה היה מצוי בשוק של לפט, והיה מצוי אליהו הנביא אצלו. אמר (ר' ברוקא) לו: יש בזה השוק בן עולם הבא? אמר לו: לא.

בינתיים, ראה אדם שהיה לבוש נעלים שחורות (שלא כמנהג ישראל) ולא היו חוטי ציצית בבגדו, אמר לו אליהו: זה בן עולם הבא הוא. רץ אחריו ר' ברוקא, אמר לו: מה מעשיך? אמר לו: לך עכשיו ובוא מחר.

מה רואה אליהו הנביא שלא רואה רבי ברוקא?

למחרת אמר לו: מה מעשיך?

אמר לו: סוהר אני, ואני אוסר גברים לחוד ונשים לחוד... וכשאני רואה בת ישראל שהנוכרים נותנים בה את עיניהם, אני מוסר את נפשי ומצילה...

אמר לו (ר' ברוקא): מדוע אין לך ציצית ואתה נועל נעליים שחורות?
אמר לו: אני נכנס ויוצא בין הנוכרים, כך שלא ידעו שאני יהודי, וכשהם גוזרים גזירה אני מודיע לחכמים כדי שיבקשו רחמים ויבטלו גזירתם.
אמר: ומדוע כששאלתי אותך מה מעשיך ואמרת לי לך עכשיו ובוא מחר?
אמר לו: באותה שעה גזרו גזירה ואמרת קודם אלך ואשמיע לחכמים שיבקשו רחמים על הדבר הזה.

< מה עוצר ארבי ברקא לשנות את דעתו על הסוהר? >

בינתיים באו שנים אחרים. אמר אליהו לר' ברוקא: אלה בני עולם הבא הם.
הלך אצלם ואמר להם: מה מעשיכם?
אמרו לו: אנשים בדחנים אנחנו, מבדחים העצובים. וגם, כשאנו רואים שנים שיש ביניהם ריב, אנו טורחים ועושים ביניהם שלום".

< מה החיפוש של המרש בזניין הבחנים? >

מסכת תענית, דף כ"ב עמוד א'

על הלימוד: הלימוד נותן דוגמה לאדם שהרושם הראשוני ממנו מטעה ולא דווקא חיובי בעיני הסביבה שבה הוא מצוי. למעשה, היכרות מעמיקה יכולה לגלות לנו שלפנינו אדם צדיק וללמדנו שיעור בצניעות. הבדחנים (סטנדאפיסטים) מוסיפים ומלמדים אותנו שגם מעשים שנדמים בעיני החברה פחות חורצי גורלות, יש להם ערך בעולם. לעולם אין לדעת מה מסתתר מאחורי חיצוניות של אדם וגם כשיודעים לא תמיד ניתן לשער מה גדול ערכו או האם פרשנו לפי כוונתו את התנהגותו.

ג. אסיף: לבוש נעלים שחורות וראוי לעולם הבא

מזמינים את המשתתפים לחשוב על דמויות מוכרות להם שפועלות בצורה מפתיעה לעומת הדימוי שלהם, או לחשוב על פעמים שחשבו בסטריאוטיפים ולבסוף היו מופתעים מהאדם שגילו מולם.
סבב:

< שתפו סיפורים שנזכרתם בהם. >

שאלות:

< מה אופק מהסיפור שסיפרת? >

< מה יכול לעזור אנו כפרטים ובחברה להימנע מתיוגים? >

על האסיף: הדיון והסיפורים נועדו להראות כי המציאות מורכבת יותר ממה שנראה לעין ויש באפשרותנו לראות טוב, להיות מבינים ואמפתיים, להימנע מתיוג ולבחון מה ניתן ללמוד מהאחר במקום לשנוא אותו או להתרחק ממנו. המנחה יציע להתבונן על היום שחלף והתלמידים יכולים להתייחס להיכרויות שהיו להם מהיום הראשון למסע וכיצד אלו השפיעו על הפחתת השנאה לאחר.

ד. שאלות מסע:

*מה למצוא מהאנשים שאותם פגשתי איתו?
מה תאלו לעצמכם לקראת היום השני למסע?*

על שאלות המסע: השאלות מזמינות את התלמידים לעשות שימוש בלמידה מיום אתמול כדי להקשיב ולהתבונן אחרת ביום השני. המנחה יתאר את סדר היום ויציע לתלמידים להיות במקום פחות מתייג וסטראוטיפי ממה שכולנו רגילים ויותר חותר לקרבה, היכרות ולמידה מהאחר.

---

2 מפגש ופעילות: משחק ניווט "לא מתייגים, מכירים!"

משחק ההיכרות העירוני ישקף למשתתפים את העשייה בעיר שלעתים אורח לרגע לא זוכה להכיר בה. דרך הסיור העירוני ניתן לראות את הפעולות שמבצעים פעילי הציבור ותושבי העיר למניעת גזענות ולעידוד חיים משותפים במרחב העירוני. בכוחו של המשחק לשנות תפיסות וסטיגמות שהיו על העיר, לאפשר היכרות עם צורות חיים אחרות, לפגוש בדרכים להפחתת גזענות והיכרות עם האחר ולתת השראה ומוטיבציה לפעול בסביבה העירונית של המשתתפים שאליה יחזרו בתום המסע.

3 פגישה עם אחר

מפגש בדגש על אחרים שהחברה מתייגת ומדביקה להם סטריאוטיפים והזדמנות להיכרות שעשויה להביא לשינוי התפיסות של התלמידים על אותם אחרים. לדוגמה: פעיל בקהילה האתיופית נגד גזענות, דרוזי שפועל למען יחסי שלום עם שכניו היהודים, חרדי שמתנדב בזק"א, ערבי מוסלמי שמגדיר את עצמו כפלסטיני. המפגש נועד להראות כיצד היכרות ויצירת קשר עשויים למנוע שנאה ולעודד למידה מהאחר. התלמידים יפגשו דמויות ששייכות לקבוצות מתויגות ולעתים שנאות או יפגשו עשייה שמבקשת למנוע את התיוג ואת השנאה.

כיצד נוכל לוותר על השנאה?

מעגל שיח ערב

4

מטרה

התלמידים יזהו את ערכה של ההיכרות עם האחר והכבוד אליו כדי למנוע שנאת האחר.

רציונל

בני האדם נוטים לתייג ולחשוב בצורה סטריאוטיפית על האחר, דבר שמוביל לרוב לשנאת האחר. המודעות לנטייה זו מאפשרת לראות את האדם העומד מאחורי התגיות ומעודדת היכרות וכבוד לאחר. היכרות וכבוד עשויים למנוע שנאת חנם.

שאלת היום: כיצד נוכל לוותר על השנאה?

מבנה

א. פתיח: עיתון מסע- מהדורה מיוחדת

ב. לימוד במליאה: יעקב בוחר לאהוב

ג. אסיף: מסיבת עיתונאים

ד. שאלות מסע

עזרים

כלי כתיבה, צבעים ועפרונות, דפי כתיבה, דף לימוד.

זמן: שעה

מהלך המעגל

א. פתיחה: עיתון מסע- מהדורה מיוחדת.

התלמידים יצרו כותרות לעיתון מסע. מחלקים את התלמידים לזוגות או שלשות. כל זוג מקבל משימה ליצור כותרת לעיתון מהימים שעברו עד כה במסע.

עיתונאים יקרים, שימו לב למשימה:

- < חשבו על מפתח או על חוויה משמעותית שהיו לכם במסע
- < ציינו כי נתבקשתם לכתוב על החוויה כתבה עיתונאית קצרה
- < בחרו כותרת מושכת לכתבה

סבב: כל קבוצה מציגה את הכותרות שלה.

שיחה:

< איזה מסר עובר לעיתון הלא בכותרות שניסחתם?

על התרגיל: התרגיל מאפשר לתלמידים לבחון איזו חוויה במסע השאירה עליהם רושם משמעותי ולנסח אותו באופן ממצה בעזרת כותרת עיתונאית. התוצר של התרגיל, העיתון, אוסף את מכלול החוויות ומביא רוח של שינוי לעומת העיתונים המצויים, ומאפשר לתלמידים לגלות שאפשר ליצור עיתונים אחרים מאלו שהם מכירים. התלמידים יכולים לראות את הקשר בין ההיכרות שלהם עם אדם אחר מהם לבין שינוי סטראוטיפים והפחתת שנאה כלפיו או כלפי קבוצת השייכות שלו.

ב. לימוד בחברותא: יעקב בוחר לאהוב

'באנו אל אחיך אל עשיו, וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו'. - ובאמת שבא עשיו להורגו, וזה מאוד נתפלא איך ברגע נהפך לאהב כשבא אצל יעקב, אלא הטעם הוא שיעקב השתמש בתחבולה אחת כדי להפוך לב אחיו להיות אוהב לו, והיינו שמצינו ששלמה המלך עליו השלום אמר בחוכמתו: 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם אדם', שאם אחד מרגיש שנאה על רעהו, אות הוא שגם רעהו שונא אותו, ולהיפך מי שמרגיש בלבו אהבה לרעהו, אות הוא שגם רעהו אוהב אותו.

< מה מודעל לכם יעקב כהן יונתן?

ובזה השתמש יעקב להפוך לב עשיו מאויב לאהב, והוא שבמשך אותו הזמן עד שבא עשיו היה מחשב יעקב בליבו אהבה על עשיו, באומר עם ליבו שבאמת הוא חטא כנגד אחיו עשיו במה שלקח ממנו הברכה והבכורה, ושהוא מתנחם על זה והיה ליבו מרחש כל דבר טוב על עשיו,

< כיצד מצליח יעקב לעורר אהבה בלבו לאחיו?

ולכן נתעורר בזה בליבו של עשיו אהבה על יעקב, ורחש ליבו דבר טוב על של יעקב, שאף שנטל ממנו הבכורה, הרי היה בידו שלא למוכרה לו והוא גרם לעצמו, וגם בברכות לא היה יעקב אשם בדבר, משום שבעל כורחו עשה מה שעשה משום שאמו ציוותה אותו על כך, ומכיוון שלב האדם לאדם מרגישים הלבבות אהבה מזה לזה, לכם נהפך עשיו לאהב יעקב.

< האם האמפליים באג 38 כה הפכו אתכם לשונאים לאוהבים? >

חכם יעקב כהן יונתן, זרע יעקב, עמ' ט, דפוס מיקיץ דוד סעדון, ג'רבה, תרצ"ח (1928)

חכם יעקב כהן יונתן (ג'אתו) נולד בג'רבה שבתוניס. לאחר פטירת אביו, ירש חכם יעקב כהן יונתן את רוב כספו ועושרו ותרם את מרביתם לצדקה. חכם יעקב כהן יונתן היה פייטן ונגן. חכם יעקב כהן יונתן לקה בראייתו, ואשתו הייתה מקריאה לו והוא מבאר לה, והיו לומדים כחברים. מפאת צניעותם, שמם לא הוזכר בספר "זרע יעקב" ואף חידושיה נרשמו "מפי השמועה". בסביבות שנת תרצ"ג (1933), בסוף ימיו, נכספה נפשו לעלות לארץ ישראל והשתדל להשיג רישיון עלייה. כשהשיג והגיע לספינה, רב החובל לא הסכים להעלותו מחמת זקנתו, והוא הוצרך לשוב לג'רבה ונפטר שם חודש לאחר חזרתו.

על הלימוד: הנחת היסוד היא שמפגש עם האחר והיכרות עם פועלו ועם מנהגיו יקרבו אותנו אליו וימנעו שנאה, ולכן על מנת למנוע שנאה עלינו להגדיל אהבה ולחפש בלבנו מקום לאחר. מדובר בעצם בתרגול יום-יומי שהופך שונא לאוהב בדומה ליעקב. המנחה יזמין את התלמידים להתייחס לשינוי שכזה אם התרחש עבורם בימי המסע.

ג. אסיף: מסיבת עיתונאים

התלמידים ינסחו כותרות נוספות שמשנות סטריאוטיפים שיש עליהם ובחברה בכלל. מחלקים את התלמידים לזוגות עם דפי עבודה.

- < חלבו על תפיסות מוטעות שיש עליכם או על קבוצת שייכות שלכם שהייתם רוצים לשנות.
- < נסו לנסח כותרות שביכולתן לשנות את התפיסה.
- עלו זאת ברוח הכותרות שניסחתם בפיתוח.
- < הניחו את הכותרות שלכם במרכז האולם.

שאלה:

< האם שינוי שכזה אפשרי במדינתנו? >

על האסיף: האסיף מאפשר לתלמידים להתחבר לעצמם כמתויגים ולהציע כותרות חדשות שישקפו את נקודת הראות הטובות שלהם על קבוצות השייכות שלהם. בהמשך למחשבות הטובות של יעקב כלפי עשיו אחיו השונא לו, התלמידים מוזמנים לראות את האחר כפי שראו את עצמם דרך כניסה לנעליו של האחר וראיית הטוב שבו מתוך כך. על המנחה לאפשר שיח מקרב ומכבד במציאות הישראלית והאם הוא אפשרי.

ד. שאלות מסע:

- < איזו דרכים אהימנע משנאה התנדדלו אכמ?
- < איזו דרכים הרשילנו איתכמ אכל האנשים לפגלשכמ?
- < מה תוכלו לעשות אחרת אאור היוק לעבר?

על שאלות המסע: השאלות מבקשות לסכם את הלמידה האישית והקבוצתית סביב דרכים להימנע משנאת האחר כמו למידה מהאחר. בנוסף, התלמידים יבחנו יישום של הלמידה בחייהם, בין אם באופן מעשי או רעיוני.

כיצד ניתן להפחית תיוג ושנאת האחר?

"רבי ברוקא חוֹזָאָה היה מצוי בשוק של לפט, והיה מצוי אליהו הנביא אצלו. אמר (ר' ברוקא) לו: יש בזה השוק בן עולם הבא? אמר לו: לא.

בינתיים, ראה אדם שהיה לבוש נעלים שחורות (שלא כמנהג ישראל) ולא היו חוטי ציצית בבגדו, אמר לו אליהו: זה בן עולם הבא הוא.

רץ אחריו ר' ברוקא, אמר לו: מה מעשיך? אמר לו: לך עכשיו ובוא מחר.

למחרת אמר לו: מה מעשיך?

אמר לו: סוהר אני, ואני אוסר גברים לחוד ונשים לחוד... וכשאני רואה בת ישראל שהנוכרים נותנים בה את עיניהם, אני מוסר את נפשי ומצילה...

אמר לו (ר' ברוקא): מדוע אין לך ציצית ואתה נועל נעליים שחורות?

אמר לו: אני נכנס ויוצא בין הנוכרים, כך שלא ידעו שאני יהודי, וכשהם גוזרים גזירה אני מודיע לחכמים כדי שיבקשו רחמים ויבטלו גזירתם.

אמר: ומדוע כששאלתי אותך מה מעשיך ואמרת לי לך עכשיו ובוא מחר?

אמר לו: באותה שעה גזרו גזירה ואמרתי קודם אלך ואשמיע לחכמים שיבקשו רחמים על הדבר הזה.

בינתיים באו שנים אחרים. אמר אליהו לר' ברוקא: אלה בני עולם הבא הם.

הלך אצלם ואמר להם: מה מעשיכם?

אמרו לו: אנשים בדחנים אנחנו, מבדחים העצובים. וגם, כשאנו רואים שנים שיש ביניהם ריב, אנו טורחים ועושים ביניהם שלום".

מסכת תענית, דף כ"ב עמוד א'

<מה רואה אליהו הנביא שלא רואה רבי ברוקא?
 <לכבוד רבי ברוקא לא לאלוין
 להאיש צדיק?

<כיצד יתוודע רב ברוקא לאותו אדם
 עכשיו כשהוא מבין מהם מעשיו?

<מה מוסיף אנו הסיפור על הבדחנים
 אלונין האומרים להאחר?

'באנו אל אחיך אל עשיו, וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו'. - ובאמת שבא עשיו להורגו, ומה מאוד נתפלא איך ברגע נהפך לאוהב כשבא אצל יעקב, אלא הטעם הוא שיעקב השתמש בתחבולה אחת כדי להפוך לב אחיו להיות אוהב לו, והיינו שמצינו ששלמה המלך עליו השלום אמר בחוכמתו: 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם אדם', שאם אחד מרגיש שנאה על רעהו, אות הוא שגם רעהו שונא אותו, ולהיפך מי שמרגיש בלבו אהבה לרעהו, אות הוא שגם רעהו אוהב אותו.

<מה לחפש חכם יעקב כהן יונתן?

ובזה השתמש יעקב להפוך לב עשיו מאויב לאוהב, והוא שבמשך אותו הזמן עד שבא עשיו היה מחשב יעקב בליבו אהבה על עשיו, באומר עם ליבו שבאמת הוא חטא כנגד אחיו עשיו במה שלקח ממנו הברכה והבכורה, ושהוא מתנחם על זה והיה ליבו מרחש כל דבר טוב על עשיו,

<כיבדו מצוינו יעקב אשורר אהבה באבו אלוהיו?

ולכן נתעורר בזה בליבו של עשיו אהבה על יעקב, ורחש ליבו דבר טוב על של יעקב, שאף שנטל ממנו הבכורה, הרי היה בידו שלא למוכרה לו והוא גרם לעצמו, וגם בברכות לא היה יעקב אשם בדבר, משום שבעל כורחו עשה מה שעשה משום שאמו ציוותה אותו על כך, ומכיוון שלב האדם לאדם מרגישים הלבנות אהבה מזה לזה, לכם נהפך עשיו לאוהב יעקב.

חכם יעקב כהן יונתן, זרע יעקב, עמ' ט, דפוס מיקיץ דוד סעדון, ג'רבה, תרצ"ח (1928)

<האם האפלטון באסו צד כהן הפכו אתכם לאוהבים אלוהיו?

חכם יעקב כהן יונתן (ג'אתו)

נולד בג'רבה שבתוניס. לאחר פטירת אביו, ירש חכם יעקב כהן יונתן את רוב כספו ועושרו ותרם את מרביתם לצדקה. חכם יעקב כהן יונתן היה פייטן ונגן. חכם יעקב כהן יונתן לקה בראייתו, ואשתו הייתה מקריאה לו והוא מבאר לה, והיו לומדים כחברים. מפאת צניעותם, שמם לא הוזכר בספר "זרע יעקב" ואף חידושיה נרשמו "מפי השמועה". בסביבות שנת תרצ"ג (1933), בסוף ימיו, נכספה נפשו לעלות לארץ ישראל והשתדל להשיג רישיון עלייה. כשהשיג והגיע לספינה, רב החובל לא הסכים להעלותו מחמת זקנתו, והוא הוצרך לשוב לג'רבה ונפטר שם חודש לאחר חזרתו.

נספח לפתיה מעגל ערב יום שני

עיתונאים יקרים, שיחו לב לחשימה:

- < חשבו על מפגש או על חוויה משמעותית שהיו לכם במסע.
- < צמינו כי נתבקשתם אכתוב על החוויה כתבה עיתונאית קצרה.
- < בארו כותרת מושכת אכתבה.
- < חשבו על עוצ כותרות שירכיבו את העיתון שלכם.

נספח לאסיף מעגל ערב יום שני

- < חשבו על תפיסות מוטעות שיש עליכם או על קבוצת שייכות שלכם שהייתם רוצים לשנות.
- < נסו אנסח כותרות שביכולתן לשנות את התפיסה.
- < עלו צאת ברוד הכותרות שניסחתם בפתוח.

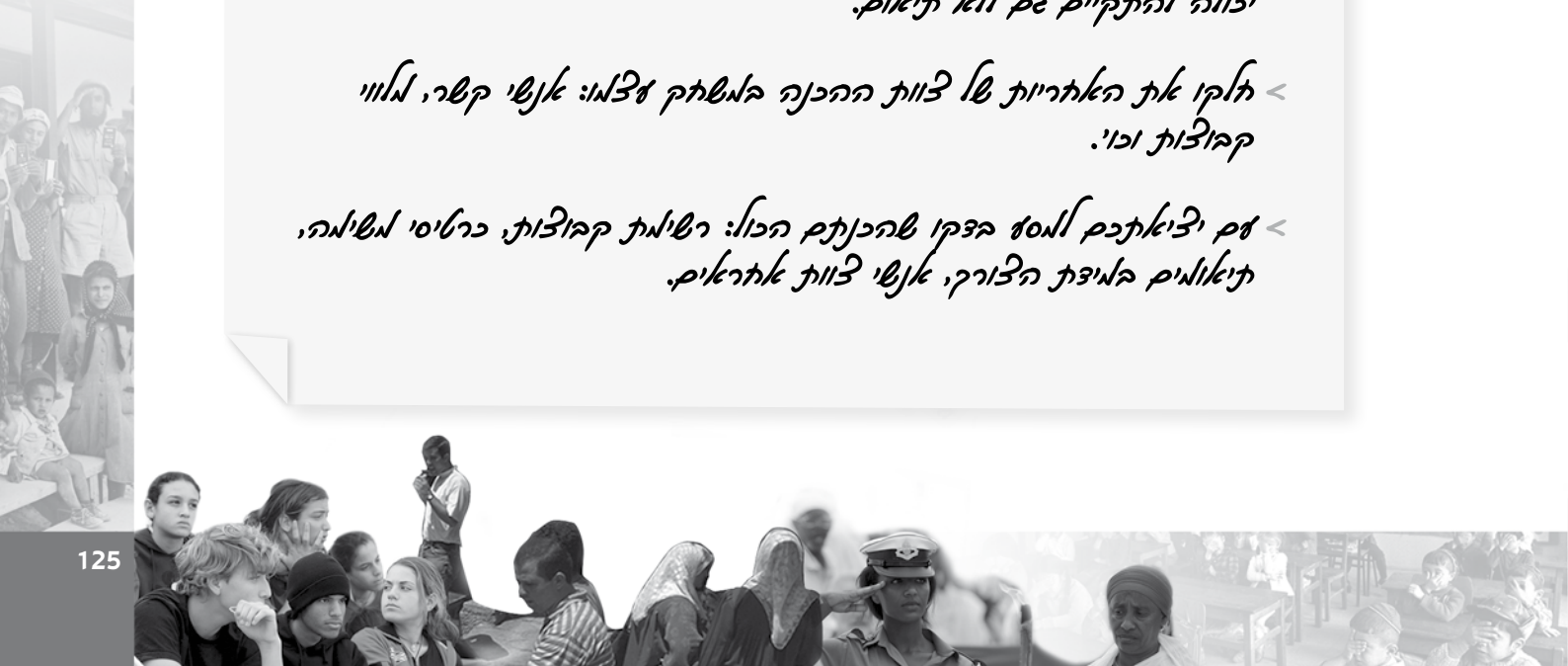
< הניחו את הכותרות שלכם במרכז המסע.

נספח משהק עירוני

שלבי הכנת המשחק לצוות:

- < בחרו עיר שבה תרצו לבקר ושאלוה תרצו להכיר.
- < חפשו מיצג ברשת אוצרות נציגי העירייה השונים, אנשים בולטים, עמותות וארגונים הפעילים בעיר וטובתה. מומלץ לבדוק באתר של העירייה/מועצה, האתר של העירייה, פייסבוק עירוני, חיפוש דרך שמות של עמותות ארציות - "יבדיים", "רוח טובה", "שכן טוב", "עזר לזיון" ועוד.
- < בחרו ארבעה ארגונים, עמותות או אנשים שתרצו להכיר במהלך המסע.
- < סמנו ארבע נקודות על מפת העיר שבהם למקמת העשייה של אותם ארבעה נבחרים ובנו מסלול שבו תרצו להוביל את משתתפי המשחק.
- < בחרו פעילות מתאימה מסך הפעילויות המפורטות מטה אבל נקודה שבה תרצו לבקר.
- < קבאו החלטה לגבי המשתתפים במשחק: כמה קבוצות, מה הרכבם וגודלם, האם הן מתחרות זו בזו או פועלות באופן עצמאי.
- < הכינו את ארבע הפעילויות כברטיסו משימה בעבור הקבוצות השונות שישתתפו במשחק. זה הזמן להחליט על זמני המשחק: חשבו על הצדק מתחנה לתחנה ועל משך הפעילות בכל תחנה.
- < חשבו האם עליכם לתקן עם הזרמים העירוניים או שהפעילות יכולה להתקיים גם ללא תיאום.
- < חלקו את האחריות של צוות ההכנה במשחק עצמו: אנשי קשר, מאווי קבוצות וכו'.
- < עם יציאתכם אל המסע בדקו שהכנתם הכוללת רשימת קבוצות, כרטיסי משימה, תיאורים במידת הצורך, אנשי צוות אחרים.

פעילויות לבחירה (הארגון שיצוין מטה הוא שם כולל לאנשים, עמותות וארגונים)

- ריאיון מצולם עם דמות מהארגון/ ראש העיר/ ראש מחלקת החינוך.
- סקר דעת תושבים מצולם על פעילות הארגון/ העירייה לטובת תושבי העיר.
- חידון טריוויה על הארגון
- הוספת מידע על הארגון/עיר דרך הערך הקיים בוויקיפדיה.
- סלפי השראה על הארגון
- צילום סרטון תדמית קצרצר על הארגון
- לעדכן סטטוס בפייסבוק שמשנה סטראוטיפ
- להעביר את זה הלאה: לספר על הארגון ועל החוויה בקבוצת ווטסאפ של כל אחד מהמשתתפים.

היום משותפים יום שלישי למסע

רציונל

צדק חברתי וצדקה כמרכיבים מהותיים בזהות היהודית מסייעים לחיות יחד ולהפחית גזענות. התלמידים יבחנו במהלך היום כיצד מעשי חסד, פעולות של צדק חברתי, הפרקטיקה והנרטיב היהודי מסייעים להתקרב אל האחר ולאהבו. התלמידים יתנסו בעשייה למען אחרים או יפגשו אחרים שפועלים בצדק ובצדקה מתוך תחושת אחריות יהודית וחברתית ומתוך רצון למנוע גזענות.

שאלת היום: כיצד זהותי היהודית מחייבת אותי למנוע גזענות?

מהלך היום

השכמה וארוחת בוקר

1. **מעגל שיח בוקר:** כיצד נתינת צדקה ועשיית צדק מאפשרות לחיות יחד? מקור ושיח.
2. **מפגש ופעילות:** פעילות משותפת עם תושבים.

ארוחת צהריים

3. **מעגל שיח ערב:** כיצד זהותנו היהודית מסייעת לנו להפחית גזענות? מקור ושיח.

פיזור

כיצד נתינת צדקה ועשיית צדק מאפשרות להיות יהודי?

מעגל שיה בוקר

1

מטרה

התלמידים יבינו את החיבור שבין צדק וצדקה כערכים יהודיים לבין יצירת חיים משותפים ומניעת גזענות.

רציונל

גזענות נובעת מריחוק ומשנאה כלפי האחר, עשיית חסד וצדקה הן מצוות אשר מהוות את הדרך להתקרב לאחר ולאהוב אותו. במעגל זה של המסע נדגיש כי על היחיד מוטלת האחריות לפעול בצדקה למול חוסר צדק וכי עשיית צדקה פותחת את הלב כלפי האחר.

שאלת היום: כיצד צדק וצדקה מסייעים לנו להפחית גזענות?

מבנה

א. פתיח: כי גר היית במצרים

ב. לימוד במליאה: יהיו עניים בני ביתך

ג. אסיף: כשצדק וצדקה נפגשים - מה אתם הייתם עושים?

ד. שאלות מסע

עזרים

דף לימוד, דפים קטנים למכתבים.

זמן: שעה

מהלך המעגל

א. פתיחה: כי גר היית במצרים

התלמידים יתבקשו לחשוב על מקרה שבו הם נתנו צדקה או עשו מעשה חסד, לספר אותו לחבר שיושב לידם ולענות בזוג על השאלות הבאות:

< למה היו הסיבות שאינכם אפילו כך?

< אילו תחושות התעוררו בכם כאפי האחר בעקבות המעשה שעשיתם?

סבב: התלמידים ישתפו בתשובותיהם ובשיחה

על התרגיל: התרגיל מבהיר את המניעים לנתינת צדקה וכיצד זו מחברת אותנו אל האחר. הצדקה עוזרת להפחית גזענות בכך שבעשיית חסד וצדקה עם האחר אנחנו מצליחים לראות אותו ודרך הצורך שלו נוצרים חיבורים עמו. לקראת היום האחרון של המסע נרצה לעסוק בצדקה וחתירה לצדק, אלו גם האנשים שאיתם יפגשו התלמידים ביום זה.

ב. לימוד במליאה: יהיו עניים בני ביתך

יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך - שלא יהיו עניים בביתו בושם ונכלמים, כאדם המצפה לשולחן אחרים, אבל יהיו כבניו, שאינם מתביישים מאביהם ומאמם ואוכלים על שולחנם, ככה יחשוב העניים ויכבדם ויראה להם שהם בעלי הבית, ואל יהיו פניו כבושים בקרקע, ואל יראה להם שום עצבנות כלל.

< כיצד אתם תופסים בצדקה לאור תפיסתנו של חכם מלול?

ואם יצטרך לפועלים או לעובדים לעשות לו מלאכה, יבחר ביהודים עניים, ואפילו ירבה להם יותר- הרי נחשב צדקה חשובה, היותה אינה ניכרת והפועל חושב שכל מה שמקבל הרי זה מגיע לו. ...

< כיצד בצדקה זו קשורה לצדקה חברתית?

ויהיו בני ביתו ענווים ולא יגערו בכל הבאים לשאול צדקה, אלא ישיבו אותם רכות, וידברו על ליבם ולא יכלימום.

< האם אתם מכירים דוקי מדינה שנובחים לערך הצדקה?

חכם דוד מלול, יד יוסף, עמוד 322. הוצאת מכון הכתב, ירושלים. תשמ"ד (1984)

חכם דוד מלול נולד בשנת תרפ"ד (1924) במרוקו. אביו היה רבו המובהק, וממנו קיבל תורה במשך שנים רבות. לאחר נישואיו שימש חכם דוד מלול כר"מ בעיר בנימלל. בשנת תשי"ד (1954) עלה חכם דוד מלול לארץ ישראל, והתגורר במעברת בית שמש. בשנת תשט"ז (1956) חכם דוד מלול עבר להתגורר בירוחם, וכיהן כרב היישוב. חכם דוד מלול, פיתח את התשתיות לכשרות, טהרה ומוסדות חינוך ותורה. הוא היה ידוע כבעל חסד מופלג. חכם דוד מלול נפטר ביום י"ב בשבט תשע"א (2011), ונטמן בנתיבות בצמוד לציון אביו, חכם יוסף מלול.

על הלימוד: הלימוד עוסק בסוגיית הצדקה והפעולות שהאדם צריך לעשות בפגשו חוסר צדק בדמות העני. העני הוא סמל למי שמודר חברתית, ונרצה לברר מהי צדקה בעיני חכם דוד מלול ובעיני התלמידים, כיצד המדינה פועלת לצדק חברתי ומה הקשר בין צדקה לצדק. דרך הלימוד התלמידים יחשפו לתפיסות ולפרקטיקות של צדק וצדקה.

ג. אסיף: כשצדק וצדקה נפגשים - מה אתם הייתם עושים?

התלמידים יחשפו למעשים שיש בהם חוסר צדק ויציעו פתרונות במליאה.
 הכותרות:

- אלמנה חרדית עם שלושה ילדים פוטר מעבודתה בשל היעדרויות שקשורות לילדיה.
- נער אתיופי לא הורשה להיכנס למועדון לעומת חבריו שקיבלו אישור.
- אישה קשישה בודדה איבדה רכוש יקר ערך בשל פריצה לביתה.
- ילד נכה לא ילמד בבית הספר הקרוב כי המנהל לא חושב שחשוב להנגיש את ביתו.
- נערה לא התקבלה לעבודה בגלל מוצאה המזרחי, לדברי המעסיק.

שאלות:

- < מה אתם הייתם עושים אלו מקרה שכזה?
- < האם הפתרונות שהצעתם נחשבים לצדקה בעיניכם?
- < האם תוכלו לחשוב על עוד מקרים של חוסר צדק שאמנעים אתכם לעשות צדקה?

על האסיף: האסיף מהדק את הקשר בין צדק וצדקה בעבור התלמידים ומסכם את הלמידה. צדקה היא פועל יוצא של חוסר צדק וחוסר צדק מניע אותנו לפעולה. האסיף מראה כיצד הזדהות וחמלה מובילות לצדקה וכן, שפעולות הצדקה מגוונות וכל אחד יכול לעשות עם האחר חסד בדרכו. האסיף מוביל את התלמידים ליום שיש בו מפגש עם אנשים שפועלים למען אחרים ומהווים השראה.

ד. שאלות מסע:

- < האם אתם פועלים יותר להקום של חסד וצדקה או למניעים של צדק חברתי?
- < מה תארו לעצמכם ביומו השלישי של האסע?

מפגש ופעילות: פעילות משותפת עם תושבים

2

בהכנת הפעילות יש לממש כמה עקרונות מהותיים:

הפעילות תעניק חוויה ותחושה של **שותפות** במעשי צדק וצדקה אשר דרכה יוכלו התלמידים להתקרב ולהכיר את האחר, לפעול למענו ללא בקשת תמורה ולהתחבר לשינוי חברתי.

על הפעילות להיות **מתואמת** עם התושבים ומקובלת עליהם. על התושבים להיות המובילים, כך שהתלמידים יוכלו להכיר בכוחם יחד עם הצורך שלהם בעזרה.

התכנית כולה מכוונת **להפחתת גזענות** וחשוב שהתלמידים יבחרו לפעול במרחבים לא נוחים ומאתגרים ובשיתוף עם קבוצה שפעילות משותפת עמה תהיה מיגור גזענות הלכה למעשה.

במידה שבתהליך ההכנה של המסע צוות הארגון לא מצא כתובת מתאימה (לאור הקריטריונים) לפעילות שכזו, ניתן לבחור במפגש עם דמות שמייצגת את נושא היום. במפגש שכזה נבקש לשים דגש על אנשים שפועלים למען צדק חברתי ו/או עושים חסד במעשיהם. התלמידים יוזמנו לבחון את הזהות היהודית של אותם אנשים כמשפיעה על היותם פעילים לשינוי חברתי.

כיצד זהותנו היהודית מסייעת לנו להפחית גזענות?

מעגל שיה ערב

3

מטרה

התלמידים יכירו בזהותם היהודית כמחייבת אותם למניעת גזענות וקבלת האחר תוך התבוננות על חוויית המסע כולו.

רציונל

דתות שונות לרוב מואשמות בגזענות בשל בדלנותן, הזהות היהודית והשייכות לעם ישראל מבדילות אותנו מכל העמים ועלולות להכתיב יחס של ניכור לאחר והתרחקות. הלימוד מציע, לאור יום המסע השלישי, התבוננות על התפיסה היהודית כמעודדת פעולה נגד גזענות ולטובת קבלת האחר, יחד עם אחריות לשמירה על הזהות האישית כהכרחית לחיים משותפים וכבוד הדדי.

שאלת היום: כיצד זהותנו היהודית מסייעת לנו להפחית גזענות?

מבנה

א. פתיח: ואהבת לרעך כמוך

ב. לימוד בחברותא: תודעת עבדים

ג. אסיף: לשמור על הזהות

ד. שאלות מסע

עזרים

דף שאלות לתלמיד בפתיח, דף לימוד.

זמן: שעה

מהלך המעגל

א. פתיחה: ואהבת לרעך כמוך

פורשים שלושה כרטיסים ובכל אחד מילה מהמשפט "ואהבת לרעך כמוך". התלמידים יתייחסו לכל מילה דרך השאלות המצורפות בכרטיסי העבודה.

חשבי/י על האנשים שפגשת לאורך המסע.

ואהבת - מי הוליד אצלכם רגש של אהבה אליו? מה הפך אתכם אוהבים?

לרעך - את מי הייתם רוצים להפוך לחבר שלכם? מדוע?

כמוך - מי מהאנשים הזכיר לכם את עצמכם? באילו אופנים?

שאלות:

< כיצד השפיע האסע על התשובות שלך?

< כיצד בא לידי ביטוי הערך של "ואהבת לרעך כמוך" בחייכם?

על התרגיל: התרגיל נועד לאפשר לתלמידים לחקור ולסכם ברמה האישית את חוויית המסע לאורך הערך של "ואהבת לרעך כמוך", וכן לבחון באילו נקודות עברו שינוי במסע. במקביל במליאה נציג את העיקרון של "ואהבת לרעך כמוך" כמצווה שמקדמת שיח של סובלנות, ביטול גזענות וחיים משותפים מתוך אהבה, כבוד ושוויון.

ב. לימוד בחברותא: תודעת עבדים

...מעט מאוד עמים מספרים על עצמם שהם באו מרקע בעייתי. רוב העמים, כידוע, נולדו כתוצאה מרומן בין אל אולימפי לבין נסיכה יפהפייה. רובם היו ענקים גדולים מהחיים שחיו חיי עדנים בממלכות מרהיבות. רק עם אחד מתקש לספר שאבות אבותיו עבדו עבודת פרך, חטפו עם השוט, ובפעם היחידה שהעזו לדרוש משהו, זה היה תבן - לא כשיפור בתנאי העבודה, אלא כדי לשפר את העבודה - וגם אז הם נענו בשלילה.

< כיצד מתנהג עם ליש או תוצאה של עבדים?

הטענה היא שגם אם הסיפור הזה אמתי, הוא אמוץ ואצילי. אבל אם הוא מיתוס ותו לא, אז מדובר במיתוס שצריך להצדיע לו. יהודים מתקשים לספר את הסיפור הזה, למרות ששום דבר לא יוצא להם מזה. חלקם ממש כועסים כשאומרים להם שאין שום ראייה היסטורית לכך, לא בגלל שזה עלול לדפוק להם את הפנסיה. זה לא "טבעי" לספר על עצמך שאתה בן עבדים. כלי עבודה. חפץ.

< אלה אבותיכם עם ישראל מתקשים לספר שהיו עבדים?

אבל יהודים חוזרים ומספרים את הסיפור הלא-טבעי הזה כדי לבנות עליו תפיסת עולם שלמה ששוללת עבדות, מתעבת החפצה, ומתנגדת למבט האדנותי של אדם על רעהו. בכל הפעמים

שתורת משה מזכירה את סיפור יציאת מצרים, היא עושה זאת כדי לתקן עולם. מתי קרה הדבר שחלק מאיתנו - המאמינים - הפסיקו להאמין בזה?

< כיצד סיפור יציאת מצרים לסיים בתיקון עולם? >

שנאה לי חביבה, ג'קי לוי - בא בטוב, ארכיון ישראל היום, 15.4.2016

על הלימוד: הלימוד מדגיש כי העם היהודי מחויב לפעול נגד גזענות מתוך זיכרון העבר ומתוך תיקון עולם. תודעת העבדות בקרבנו היא גורם משפיע על התנהגותנו וההיסטוריה שלנו משפיעה על התלמידים ורלוונטית ללמוד ממנה גם כיום.

ג. אסיף: לשמור על הזהות

מקריאים לתלמידים את האגדה האתיופית "להיות אריות ולא חתולים".

אגדה אתיופית מספרת על אריה שמאוד רצה להתחתן עם בת המלך - בת אנוש. בא האריה אל המלך והציע עצמו כחתן לבתו. המלך מאוד פחד מהאפשרות הזו וכששמע את האריה אמר לו המלך: "אריה יקר, אתה מלך החיות, חזק ומקסים אבל תוריד את הרעמה, אני חושש שהיא עלולה לאיים על בתי". הלך האריה והוריד את הרעמה.

הגיע האריה בשנית למלך, כעת ללא הרעמה. אמר לו המלך: "יופי, אתה נהדר! אבל עכשיו תוריד את הציפורניים כי זה עלול לשרוט את בתי". הלך האריה וגזר ציפורניו.

הגיע שוב האריה אל המלך, ללא ציפורניים. המלך אמר: "בלי ציפורניים, מצוין! רק תוריד את השיניים כי הן חדות ומסוכנות". הלך האריה ועקר את כל שיניו.

הגיע האריה אל המלך, עומד בפתח והשומרים מונעים ממנו להיכנס. יוצא המלך והאריה קורא למולו: "הנה, עשיתי כל מה שביקשת ואני ללא רעמה, ציפורניים ושיניים. כעת, תן לי להתחתן עם בתך".

מסתכל עליו המלך בבוז ואומר: "נראה לך שאתן לבתי להתחתן עם סתם חתול?"

שאלות:

< למה חשוב שהאריה ישמור על זהותו? >

< כשאנחנו נוהגים בגזענות, על איזה מרכיב בזהותנו היהודית אנחנו מוותרים? >

על האגדה: הקטע מתומלל ומעובד מריאיון בערוץ מאיר עם יובי תשומה, ישראלית יוצאת אתיופיה ממקימי הגרעין בגדרה. יובי מספרת שאת האגדה סיפרה לה אמה לאור בחירתה של יובי לשנות את עצמה כאשר הופעלה כלפיה גזענות במהלך חיפוש עבודה. זהותה של יובי כמו זהותנו היהודית וזהותו של האריה אינו משהו שאנו יכולים לוותר עליו, אנחנו אריות. מי שמכריח אותנו להפוך לחתול נוהג בגזענות, ולכן גם לא ראוי שנבקש מהאחר לוותר על זהותו. כאשר אנחנו שומרים שכל אחד לא יוותר על קבוצות השייכות שלו ועל הזהות שלו, אנחנו מפחיתים גזענות ויכולים לחיות יחד. האסיף מסכם את חלק זה של התכנית כולה: כולנו זקוקים לשייכות וקבוצות השייכות שלנו נובעות מזהותנו. זהות יהודית מעודדת אותנו להרחיב את מעגלי השייכות, לקבל את האחר כפי שהוא ולהימנע מגזענות.

ד. שאלות מסע:

- < האם הפעילות האשורפת עם האחר שונתה את יחסכם אליו?
- < האם אתם חשים שהייתכם יהודים לחיוב או לחיוב אתכם לא אנוהו בצעונות?

על שאלות המסע: הסיכום מדגיש את הקשר בין זהות יהודית לבין מניעת גזענות, ומברר עם התלמידים כיצד כל הלמידה והיום שעברו השפיע עליהם. חשוב לברר עם התלמידים מה הקשר בין חוויית המסע לזהותם היהודית וכיצד יוכלו מכאן והלאה להתחייב דרך זהותם היהודית למנוע גזענות.

יהדות מונעת גזענות

יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך - שלא יהיו עניים בביתו בושים ונכלמים, כאדם המצפה לשולחן אחרים, אבל יהיו כבניו, שאינם מתביישים מאביהם ומאמם ואוכלים על שולחנם, ככה יחשוב העניים ויכבדם ויראה להם שהם בעלי הבית, ואל יהיו פניו כבושים בקרקע, ואל יראה להם שום עצבנות כלל.

ואם יצטרך לפועלים או לעובדים לעשות לו מלאכה, יבחר ביהודים עניים, ואפילו ירבה להם יותר- הרי נחשב צדקה חשובה, היותה אינה ניכרת והפועל חושב שכל מה שמקבל הרי זה מגיע לו. ...

ויהיו בני ביתו ענווים ולא יגערו בכל הבאים לשאול צדקה, אלא ישיבו אותם רכות, וידברו על ליבם ולא יכלימום.

חכם דוד מלול, יד יוסף, עמוד 322. הוצאת מכון הכתב, ירושלים. תשמ"ד (1984)

*< כיצד אתם תופסים צדקה
לאור תפיסתו של חכם הלול? >*

*< כיצד צדקה זו קשורה לצדקה
חברתית? >*

*< האם אתם מכירים חוקי לוינה
שנוגעים למרחק הצדקה? >*

*< האם יש הבדלים כלליים בולטים
הנוגעים לצדקה חברתית וצדקה? >*

חכם דוד מלול

נולד בשנת תרפ"ד (1924) במרוקו. אביו היה רבו המובהק, וממנו קיבל תורה במשך שנים רבות. לאחר נישואיו שימש חכם דוד מלול כר"מ בעיר בנימלל. בשנת תשי"ד (1954) עלה חכם דוד מלול לארץ ישראל, והתגורר במעברת בית שמש. בשנת תשט"ז (1956) חכם דוד מלול עבר להתגורר בירוחם, וכיהן כרב היישוב. חכם דוד מלול, פיתח את התשתיות לכשרות, טהרה ומוסדות חינוך ותורה. הוא היה ידוע כבעל חסד מופלג. חכם דוד מלול נפטר ביום י"ב בשבט תשע"א (2011), ונטמן בנתיבות בצמוד לציון אביו, חכם יוסף מלול.

...מעט מאוד עמים מספרים על עצמם שהם באו מרקע בעייתי. רוב העמים, כידוע, נולדו כתוצאה מרומן בין אל אולימפי לבין נסיכה יפהפייה. רובם היו ענקים גדולים מהחיים שחיו חיי עדנים בממלכות מרהיבות. רק עם אחד מתקש לספר שאבות אבותיו עבדו עבודת פרך, חטפו עם השוט, ובפעם היחידה שהעזו לדרוש משהו, זה היה תבן - לא כשיפור בתנאי העבודה, אלא כדי לשפר את העבודה - וגם אז הם נענו בשלילה.

הטענה היא שגם אם הסיפור הזה אמתי, הוא אמיץ ואצילי. אבל אם הוא מיתוס ותו לא, אז מדובר במיתוס שצריך להצדיע לו. יהודים מתקשים לספר את הסיפור הזה, למרות ששום דבר לא יוצא להם מזה. חלקם ממש כועסים כשאומרים להם שאין שום ראיה היסטורית לכך, לא בגלל שזה עלול לדפוק להם את הפנסיה. זה לא "טבעי" לספר על עצמך שאתה בן עבדים. כלי עבודה. הפץ.

אבל יהודים חוזרים ומספרים את הסיפור הלא-טבעי הזה כדי לבנות עליו תפיסת עולם שלמה ששוללת עבדות, מתעבת החפצה, ומתנגדת למבט האדנותי של אדם על רעהו. בכל הפעמים שתורת משה מזכירה את סיפור יציאת מצרים, היא עושה זאת כדי לתקן עולם. מתי קרה הדבר שחלק מאתנו - המאמינים - הפסיקו להאמין בזה?

שנאה לי חביבה, ג'קי לוי - בא בטוב, ארכיון ישראל היום, 15.4.2016

כיצד יתנהג עם שיש לו תוצאה של עבדים?

אמה אביתכם עם ישראל מתקבל אספר שהיו עבדים?

עם כמה אביתכם אתם מושפעים כיום מתפיסות אלו?

"ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא, פרק י"ט, פסוק י"ח)

חשבי/י על האנשים שפגשת לאורך המסע.

ואהבת - מי הוא/יז אצלכם רגש לא אהבה אליו?

.....
.....

מה הפך אתכם אוהבים?

.....
.....

לרעך - את מי הייתם רוצים להפוך לחבר שלכם?

.....
.....

לבוש?

.....
.....

כמוך - מי מהאנשים הצביר אצלכם את עצמכם?

.....
.....

באילו אופנים?

.....
.....

שער שלישי - מפגש סיום בבית הספר

מבוא

השיעורים והמסע יחד יוצרים תהליך המביא את התלמידים למסקנה שככל שנהיה יותר יהודים, כך נהיה פחות גזענים. על מנת לייצר תהליך חינוכי שיש לו השפעה על מציאות חייהם של התלמידים, חסרה קבלה של מחויבות בהתאם למסקנה זו. מפגש הסיום מאפשר זאת דרך הטקס הרשמי והחגיגי שבו ניתן מרחב לסיכום הלמידה וקבלת המחויבות הנגזרת ממנה ודרך ההתחייבות של התלמידים מול הוריהם, אשר יש לה תוקף רב היות שהערכים והתפיסות מבית הם נקודת המוצא של כל תלמיד בעומדו מול גזענות. מפגש במעמד ההורים מחבר למסורת המשפחתית של כל תלמיד מתוך הנחת היסוד שיהדות היא מסורת, והגרעין המרכזי שבו היהדות באה לידי ביטוי הוא במשפחה.

מטרה

התלמידים יקבלו עליהם למנוע גזענות במרחב הקהילתי ויתחברו למסורות מהבית שסייעו להם בכך.

מבנה המפגש

1. לימוד מונחה של הורים ותלמידים במליאה ובחברותות

את הלימוד ינחו המורים על מנת לאפשר לתלמידים ללמוד יחד עם הוריהם. הלימוד יתקיים בקבוצות קטנות המורכבות מהורים ותלמידים. מצורף הלימוד.

2. טקס סיום וחלוקת תעודות זהות

הטקס כולל את סיכום התהליך וחלוקת תעודות לתלמידים. הטקס ייבנה על ידי צוות המורכב מתלמידים ומורים, לפי הסדר הבא:

- דבר מנהל/ת בית הספר.
- הקרנת סרט או מצגת סיכום שתוכן על ידי צוות תיעוד שפעל במסע מטעם התלמידים.
- סיכום התהליך מטעם נציג התלמידים.
- חלוקת תעודות הזהות האישיות של התלמידים.

3. "אצלנו בחצר"

הצגת תערוכה אשר מסכמת את חוויית המסע והלמידה מהתכנית כולה. פירות התערוכה הם תוצר שיפיקו צוות התיעוד של המסע וייתלו בבית הספר לטובת המפגש. התערוכה תוצג בפני כל תלמידי בית הספר במשך שבוע לפחות.

הכנת המפגש

מפגש הסיום יתוכנן, יאורגן ויבוצע על ידי צוות המורכב ממורים ותלמידים כחלק מהחלוקה לצוותים בהכנת המסע או כצוות הפקה שיבחר לאחר המסע. ישנה חשיבות רבה לתכנון, ארגון וביצוע מפגש זה על ידי התלמידים כחלק מהאחריות שלהם כאזרחים ומהתחייבותם למנוע גזענות.

למפגש יוזמנו הורי התלמידים, כמי שפועלים יד ביד עם צוות בית הספר ושותפים לתהליך שעברו התלמידים. המפגש מהווה הזמנה ליישם את הלימוד במרחב הביתי ולהכיר את העמדה הערכית של ההורים בנוגע למניעת גזענות ואת המסורת ממנה הם באים.

הכנת המפגש כוללת: הרכבת צוות מתלמידים ומורים שאחראי על הפקת הערב, מומלץ למנות אחראים לפי תחומים למפגש עצמו. על צוות זה מוטלות המשימות הבאות:

לטקס

- בניית טקס והזמנת דוברים לסיכום התהליך
- הכנת סרטון/מצגת שיוקרן בטקס: על ידי צוות תיעוד של המסע
- הכנה לוגיסטית: אולם, מיקרופון ועמדת דובר
- הכנת תעודות הזהות לחלוקה

ללימוד

- הכנת המורים / מנחים ללימוד
- הכנה לוגיסטית- ארגון מרחב לקבוצות לימוד

לתערוכה

- בחירת חומרים של צוות תיעוד
- הפקה של תערוכה מהחומרים הנבחרים
- העמדת תערוכה ביום המפגש ותחזוקה שלה

אפשר ללוות את המפגש בארוחה משותפת מעשה ידי המשתתפים: מטעמים מכל העדות והמסורות.

מקבלים זהות ישראלית

לימוד הורים ותלמידים

1

מטרה

התלמידים יקבלו עליהם התחייבות למנוע גזענות מתוך חיבור לערכים של הוריהם.

רציונל

קבלת התחייבות למניעת גזענות נובעת מהלמידה לאורכה של התכנית ומתבססת על מסורת וערכים מבית שעוברים בעל פה וניתן ללמוד מהם רבות. הסיפורים של ההורים והתלמידים על אודות התפיסה המסורתית והערכים שמהם באו יחשפו דרכים להתמודד עם גזענות ופרקטיקות של חיים בשותפות אצל קהילות שונות, ויתרמו לחיבור בין הערכים שלמדו התלמידים בתכנית לאלו מבית.

שאלה מרכזית: באיזה אופן קשורה המסורת שלי ליכולת להיות חיים בשותפות ולמנוע גזענות?

מבנה

א. פתיח: "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמוך"

ב. לימוד במליאה: תורה שעוברת במסורת

ג. אסיף: תעודת הזהות החברתית שלי

עזרים

דף לימוד, תעודת זהות חברתית.

זמן: שעה

מהלך הלימוד

א. פתיחה: "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך"

במליאה ההורים והתלמידים ישתפו בסיפורים שהם מכירים ממשפחתם ומהקהילות שמהן באו אשר מייצגים תפיסות, ערכים ומסורות שבכוחם למנוע גזענות.

< ספרו סיפור לאייצב תפיסות, ערכים או מסורת שבכוחה למנוע גזענות ואיננו חיים בשותפות.

המנחה ייתן דוגמה מחיי משפחתו ויציע כיווני מחשבה. למשל: ההתייחסות לאורח בבית המשפחה, חיים לצד אומות העולם, יחס המשפחה והקהילה לאחרים - אנשים מעדות אחרות, מוגבלים ועוד.

על הפתיחה: הפתיח נועד להציף את הערכים והתפיסות מבית אשר מובילים את ההורים והתלמידים בחייהם. דרך הסיפורים יחשפו התלמידים לערכים של מניעת גזענות וחיים בשותפות כפי שלמדו בתכנית כולה.

ב. לימוד במליאה: תורה שעוברת במסורת

הריליגיאן (=הדת) היתה לבני ישראל למורשה מאבותם - אברהם יצחק ויעקב, ולא למדו אותה ממשה. כי הנה משה בבואו אליהם אמר להם: ה' א-להי אבותיכם א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב שלחני אליכם. ומה היתה הריליגיאן (=הדת) ההיא? משה לא הודיע עניינה בפירושו, כי לא הוצרך לבאר אותה לבני דורו, כי כבר ידעוה...

< כיצב אצותכם הכירו ויצאו את התורה?

מתוך סיפור קורותיהם אנחנו רואים כי היו מאמינים באל יחיד קונה שמים וארץ, שופט כל הארץ, מגן ליראיו ומשלם להם שכר טוב, ומשיב לעושי הרעה כמעשה ידיהם... דרך ה' שהיה אברהם מצווה את בניו ואת ביתו אחריו היא - לעשות צדקה ומשפט. ...

< האם גם אתם חשים כי יש ערכי צבב וצבקה שברורים לכם מהחינוך שקיבלתם?

הריליגיאן (=הדת) הזאת הייתה דיים לבית ישראל, כל זמן שלא היו אלא משפחה אחת, אך כאשר נהיו לגוי גדול, והגיע הזמן להביאם אל הארץ, אשר נשבע ה' לאבותם לתת להם - ראה ה' כי צריכים היו לתורות ולמשפטים וללימוד והדרכה ישרה. ...נתן להם התורה הזאת אשר שם משה לפני בני ישראל.

חכם שמואל דוד לוצאטו, מחקרי היהדות, כרך א', יסודי התורה, סעיף א', עמוד 9, סעיף ג' עמוד 11, הוצאת דפוס הצפירה, תרע"ג וורשה

< כיצב ניתן לשמור על המסורת האלפאתית אצב התורה הכתובה?

חכם שמואל דוד לוצאטו המכונה שד"ל, נולד בטריאסטה שבאיטליה. אביו הזדרז ושלח אותו ללמוד כבר בגיל שלוש. בגיל ארבע עשרה, כשמתה אמו, החל לסייע בפרנסת משפחתו. בתחילה כחרש עצים כאביו, אך משלא צלח בעבודות אלו, החל לעבוד כמורה פרטי בבתי העשירים. בגיל חמש עשרה החל ללמוד עם רבה של טריאסטה, חכם אברהם אליעזר הלוי. כעבור שנתיים, רבו ביקש לסומכו כרב, אך הוא סירב כדי שלא יופרע בלימודו. בשנת תקפ"א (1821), לבקשת קיסר אוסטריה, תרגם לאיטלקית והדפיס את סידור התפילה. בשנת תקפ"ח (1828) החל להורות בבית המדרש לרבנים בפדובה, לימים עמד בראשו. בשנת תקפ"ח (1828) נשא לאישה את בלהה-בת שבע לבית סגרה. חכם שמואל דוד לוצאטו נפטר ביום ט' בתשרי בשנת תרכ"ו (1865), ונקבר בפדובה.

על הלימוד: חכם שמואל דוד לוצאטו מדגיש את חשיבותה של התורה הכתובה משלב הפיכתו של ישראל לעם ולצד זאת הוא נותן ביטוי ומשמעות למסורת שעוברת דרך ערכים מבית כנס שיש לכל אדם עם דגש על ערכים חברתיים כמו צדק חברתי וצדקה. החכם שמואל דוד לוצאטו מבליט עבור הלומדים את החשיבות שבהעברת המסורת וקבלתה כחלק ממימוש שלם של התורה.

ג. אסיף: תעודת הזהות החברתית שלי

המנחה יסכם באמצעות שאלה את הלימוד.

< כיצד מתורגמת האסורת שלכם והאמיצה להתכונת לחובות שאותן תרצו לקבל על עצמכם כאזרחים מונחים גזענות? >

כל תלמיד והורה יקבל "תעודת זהות חברתית" וכל תלמיד ימלא אותה יחד עם הוריו.

תעודת זהות חברתית

שם: _____

ת.ז: _____

אני מקבל/ת על עצמי כאזרח/ית במדינת ישראל לעמוד בחובות אלו:

_____

_____

_____

שאלה במליאה:

< איזו השלכה מעשית יש לחובות אלו על המציאות היומ-יומית שלכם? >

על האסיף: השאלה הפותחת מסייעת לתלמידים להבחין כיצד ערכים שקיבלו מהבית והערכים שלמדו בתכנית מתחברים להיותם אזרחים מונעים גזענות במדינת ישראל. תעודת זהות חברתית היא מסמך הצהרתי המביא לידי ביטוי את ההתחייבות למנוע גזענות, במסמך בוחר התלמיד בחובות שירצה לממש עם כניסתו הרשמית כאזרח לחברה הישראלית. המסמך פותח פתח לשוחח על פעולות מעשיות הנגזרות ממחויבות זו.

תורה שעוברת במסורת

הריליגיאן (=הדת) היתה לבני ישראל למורשה מאבותם - אברהם יצחק ויעקב, ולא למדו אותה ממושה. כי הנה משה בבואו אליהם אמר להם: ה' א-להי אבותיכם א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב שלחני אליכם. ומה היתה הריליגיאן (=הדת) ההיא? משה לא הודיע עניינה בפירוש, כי לא הוצרך לבאר אותה לבני דורו, כי כבר ידעוה. ...

מתוך סיפור קורותיהם אנחנו רואים כי היו מאמינים באל יחיד קונה שמים וארץ, שופט כל הארץ, מגן ליראיו ומשלם להם שכר טוב, ומשיב לעושי הרעה כמעשה ידיהם. ... דרך ה' שהיה אברהם מצווה את בניו ואת ביתו אחריו היא - לעשות צדקה ומשפט. ...

הריליגיאן (=הדת) הזאת הייתה דיים לבית ישראל, כל זמן שלא היו אלא משפחה אחת, אך כאשר נהיו לגוי גדול, והגיע הזמן להביאם אל הארץ, אשר נשבע ה' לאבותם לתת להם - ראה ה' כי צריכים היו לתורות ולמשפטים וללימוד והדרכה ישרה. ... נתן להם התורה הזאת אשר שם משה לפני בני ישראל.

חכם שמואל דוד לוצאטו, מחקרי היהדות, כרך א', יסודי התורה, סעיף א', עמוד 9, סעיף ג' עמוד 11, הוצאת דפוס הצפירה, תרע"ג וורשה

חכם שמואל דוד לוצאטו

המכונה שד"ל, נולד בטריאסטה שבאיטליה. אביו הזדרז ושלח אותו ללמוד כבר בגיל שלוש. בגיל ארבע עשרה, כשמתה אמו, החל לסייע בפרנסת משפחתו. בתחילה כחרש עצים כאביו, אך משלא צלח בעבודות אלו, החל לעבוד כמורה פרטי בבתי העשירים. בגיל חמש עשרה החל ללמוד עם רבה של טריאסטה חכם אברהם אליעזר הלוי. כעבור שנתיים, רבו ביקש לסומכו כרב, אך הוא סירב כדי שלא יופרע בלימודו. בשנת תקפ"א (1821), לבקשת קיסר אוסטריה, תרגם לאיטלקית והדפיס את סידור התפילה. בשנת תקפ"ח (1828) החל להורות בבית המדרש לרבנים בפדובה, לימים עמד בראשו. בשנת תקפ"ח (1828) נשא לאישה את בלהה-בת שבע לבית סגרה. חכם שמואל דוד לוצאטו נפטר ביום ט' בתשרי בשנת תרכ"ו (1865), ונקבר בפדובה.

תעודת זהות חברתית

שם:

.....

ת.ז.:

.....

אני מקבל/ת על עצמי כאזרח/ית במדינת ישראל לעמוד בחובות אלו:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ברוכים הבאים לחברה הישראלית!

תודה ליוצרים, להוצאות ולבעלי הזכויות שאפשרו באדיבותם שימוש בקטעים מיצירותיהם.

תמונות

שער: באדיבות לע"מ, צילום: אלדן דוד, זולטן קלוגר, משה מילנר, עמוס בן גרשום, קובי גדעון.
 עמוד 26: באדיבות לע"מ, צילום: משה מילנר, מארק ניימן, אבי אוחיון, עמוס בן גרשום.

מקורות

עמוד 15: זה המקום, אהוד בנאי בהוצאת כתר.
 עמוד 24: איש על ספסל, שלומית כהן אסיף, מתוך הספר "המחבוא של הרוח" הוצאת עם עובד.
 עמוד 25: חכם אברהם כהן, מלל לאברהם, הוצ' הספרייה הספרדית ירושלים באישור הו"ל אור המערב בע"מ.
 עמוד 36: יעל עברי, "שמי קסה גטו ויש לי חלום", מתוך Ynet - ידיעות אחרונות.
 עמוד 45: "נערה בחולצה כחולה" מאת גבריאל בן שמחון, מתוך Ynet - ידיעות אחרונות.
 עמוד 46: שמירת הלשון והמחשבה, חכם בן ציון אבא שאול- זיכרון הדסה, מכון אור לציון.
 עמוד 53: חכם שלום יצחק הלוי, דברי חכמים.
 עמוד 54: ניצוץ האהבה, אהוד בנאי, אקו"ם.
 עמוד 62: סמי שלום שטרית, "מיהו יהודי ואיזה יהודי הוא".
 עמוד 73: קטלתי, קטלת קטל, סיגלית בנאי מתוך: 'שכונת התקווה, קהיר', הוצאה לאור עיתון 77.
 עמוד 74: חכם עלוואן שמעון אבידני, מעשה הגדולים.
 עמוד 81: יהודה מימרן, 'על צדקה, צדק חברתי וחינוך', אתר כל ישראל חברים.
 עמוד 90: אלבר ממי, הגזענות, הוצאת כרמל- כתבי יד ומכירות.
 עמוד 91: חכם יצחק ניסים, לדור ולדורות, הוצאת מרכז מורשת הרב נסים.
 עמוד 107: עוזרת הבית היהודייה שלי, סייד קשוע, הוצאת עיתון הארץ.
 עמוד 129: חכם דוד מלול, יד יוסף, הוצאת מכון הכתב, ירושלים.
 עמוד 133: שנאה לי חביבה, ג'קי לוי, מתוך הטור 'בא בטוב' בעיתון ישראל היום.
 עמוד 134: ראיון עם יובי תשומה מתוך התכנית רוח נשית בערוץ מאיר.

סרטונים

אתר מט"ח

עמוד 16: סיפורה של מירב בטיטו.
 עמוד 36: סרטונים של שלומית כהן.
 עמוד 74: פרק 2 מהסדרה סוויצ'.

אתר MAKO/tv

עמוד 51: פרק "מוסיקה" מתוך הסדרה "עבודה ערבית".

קריטרות

עמוד 61: עמוס בידרמן מתוך עיתון הארץ.

שלמה כהן מתוך הבלוג של טל שניידר בישראל היום.

עמוס בידרמן מתוך ישראלבלוג נענע.

לטיף פיטייני מתוך כתבתם של אסף גבור ואסף גולן במקור ראשון.

כל ישראל חברים - אליאנס

ארגון חינוכי, שהוקם לפני כמאה וחמישים שנה כמסגרת חינוכית נועזת, שנועדה לאפשר לתלמידים יהודים להשתלב בתוך הסביבה בה הם חיים, תוך הקניית השכלה אוניברסלית וחיזוק המסורת היהודית. עם השנים, הפך הארגון למעצמה חינוכית ששינתה את העולם היהודי. מאז עברו בשעריו יותר ממיליון תלמידים.

המסע שהתחיל כל ישראל חברים - אליאנס לפני כמאה וחמישים שנה, רלוונטי מאין כמותו לחברה הישראלית. המפגש בין יהדות צרפת, על ערכי הנאורות, ההשכלה, ההומניזם והשוויון - לבין המסורת המופלאה של יהודי המזרח יצר תמהיל של יהדות פתוחה, נינוחה, מחוברת ומכילה.

היום כל ישראל חברים - אליאנס ממשיך את המסע בשלושה תחומים מרכזיים:

- **חינוך יהודי חברתי** - קידום תפיסה לא דיכוטומית של יהדות השייכת לכולם, שילוב בין המסורת היהודית לבין הסיפור החברתי וביסוס יהדות קהילתית פתוחה ומחברת.
- **מצוינות חינוכית** - מתן הזדמנות שווה לכל תלמיד ותלמידה, חיזוק תחושת המסוגלות של תלמידים ללא קשר למקום מגוריהם או יכולותיהם הכלכליות.
- **רווחה וחוסן חברתי** - מימוש הזכות לחיים בכבוד, הענקת מרחב בטוח לנערים ונערות, הנעת בני נוער להצלחה.

מפת"ח - מרכז פיתוח תהליכים חינוכיים

המרכז תומך ומלווה את העשייה החינוכית של "כל ישראל חברים - אליאנס" תוך פיתוח שפה ייחודית בעזרת שלוש דרכים מרכזיות:

- **מאגרי מידע** - איסוף מקורות המהווים את עולמות התוכן והערכים של הארגון והקמת מאגרי מידע נגישים.
- **תכניות לימודים** - פיתוח וכתבת חומרי לימוד איכותיים הבונים את יסודות השפה ומשמיעים את קולה.
- **תהליכים חינוכיים** - בניית כלים פדגוגיים, חינוכיים וזהותיים המקדמים את התהליכים בתחומי הפעילות.

